

Trygg framtid i **heile** Noreg

Utkast:
Senterpartiets
Prinsipp- og handlingsprogram
2025-2029

1	Innhald	
2	Trygg framtid i hele Norge	5
3	Distrikt og avbyråkratisering: Tillit til folk og lokalsamfunn	7
4	Avbyråkratisering og tillitsbasert styring.....	7
5	Lokalt folkestyre	9
6	Beredskap: Styrket nasjonalt totalforsvar	11
7	Kommunene.....	11
8	Nødetatene	12
9	Den offentlig organiserte redningstjenesten	12
10	Frivillige rednings- og beredskapsorganisasjoner.....	12
11	Næringslivet	13
12	Sivilforsvaret	13
13	Klima: Grønn omstilling tar hele Norge i bruk	15
14	Rettferdig omstilling	15
15	Sirkulær økonomi på norske ressurser	15
16	Naturlig og industriell karbonfangst.....	16
17	Arbeid, velferd og bustad: Gjer di plikt, krev din rett	18
18	Arbeid.....	18
19	Velferd.....	19
20	Utanforskap.....	21
21	Bustad	21
22	Barn, familie og mangfold: Ulike liv - like muligheter	24
23	Barnetrygd, kontantstøtte og foreldrepermisjon	24
24	Barnehage	25
25	Skolefritidsordning	26
26	Barnevernet	27
27	Mangfold	28
28	Urfolk og nasjonale minoriteter	29
29	Personer med funksjonsnedsettelse	30
30	LHBTQ+	31
31	Energi: Nasjonal kontroll over krafta vår	32
32	Kraftutbygging og energieffektivisering	32
33	Nye energiformer og lokal sjølvråderett	33
34	Nei til EU si fjerde energimarknadspakke	33
35	Forsvar: Norsk suverenitet og trygghet	35
36	Forsvarsløft	35
37	Heimevernet.....	36
38	Verneplikt	36
39	Totalforsvar	37
40	Helse og omsorg: Forebygging framfor reparasjon	39
41	Folkehelse.....	40
42	Kommunehelsetenesta	40

43	Velferdsteknologi og e-helse.....	42
44	Eldreomsorg.....	43
45	Pårørende	44
46	Lokalsykehus og fødetilbud	45
47	Psykisk helse	46
48	Behandling og forebygging av rus	47
49	Bioteknologi	47
50	Spesialisthelsetjenesten	48
51	Innvandring og integrering: Bærekraftig inkludering av alle	50
52	Flyktning- og asylpolitikk	50
53	Integrering	52
54	Jordbruk, fiskeri og havbruk: Norsk mat gir trygghet.....	54
55	Jordbruk	55
56	Reindrift.....	57
57	Rovvilt	58
58	Matjord	59
59	Fiskeri	60
60	Havbruk.....	62
61	Dyrevelferd og dyrehelse	64
62	Justis: Trygghet over hele landet.....	65
63	Politi	65
64	Arbeid mot vold og overgrep.....	67
65	Toll	68
66	Narkotika	69
67	Kriminalomsorgen	69
68	Organisert kriminalitet	71
69	Domstolene	72
70	Kultur og frivillighet: For fellesskap og beredskap	73
71	Frivillighet.....	73
72	Medier og ytringsfrihet	75
73	Kultur og idrett.....	75
74	Livssyn og kirke	77
75	Kulturarv.....	78
76	Natur og miljø: Bærekraftig bruk.....	80
77	Samspillet mellom natur og klima	80
78	Sirkulærøkonomi og forsøpling	81
79	Friluftsliv	82
80	Næring og industri: Verdiskaping over heile Noreg.....	84
81	Industri og energi	86
82	Skogbruk.....	87
83	Maritime næringer	87
84	Reiseliv	88
85	Mineralnæringa	89
86	Olje og gass	90

87	Økonomi og skatt: Verdiskaping og fordeling	92
88	Skatter og avgifter	93
89	Statens pensjonsfond utland.....	94
90	Statens pensjonsfond Norge.....	95
91	Samferdsel: Hele Norge må bindes tettere sammen	96
92	Kollektiv.....	98
93	Luffart.....	100
94	Havner og farleder	100
95	Digitalisering	101
96	Post.....	103
97	Utdanning og forskning: Skolegang som gir jobb og verdiskaping.....	104
98	Motivasjon, gjennomføring og rådgivning	105
99	Læreren	105
100	Grunnskolen.....	106
101	Videregående opplæring.....	107
102	Yrkesfag.....	108
103	Høyere yrkesfaglig utdanning	109
104	Høyere utdanning	109
105	Studentvelferd.....	110
106	Forskning	111
107	Livslang læring.....	112
108	Utenriks- og sikkerhetspolitikk: Norske interesser og internasjonal solidaritet.....	114
109	Nordisk samarbeid	115
110	Internasjonal handel.....	115
111	Internasjonal utvikling	116
112	EU/EØS	118
113		

114 Trygg framtid i hele Norge

115

116 Desentralisering av makt, kapital og bosetting er kjernen i Senterpartiets ideologi. Samfunnet
117 bygges nedenfra gjennom et inkluderende folkestyre. Derfor ønsker Senterpartiet å flytte
118 makten til å løse problemene nærmest mulig dem som opplever problemene på kroppen. Vi
119 vil avbyråkratisere og desentralisere Norge. Det statlige byråkratiet har over tid vokst seg for
120 stort. Folk over hele Norge skal ha mulighet for å leve gode liv og å utvikle sine
121 lokalsamfunn. Slik skal vi utvikle et levende Norge.

122

123 Et land med høy grad av tillit mellom folk, til nasjonale myndigheter, rettsstaten og jevn
124 fordeling av ressurser gir et mer effektivt, rettferdig og demokratisk samfunn. Et samfunn
125 med små forskjeller mellom folk uavhengig av hvor man bor eller hva man har i inntekt øker
126 tilliten i samfunnet.

127

128 Et livskraftig næringsliv over hele Norge er en forutsetning for å bygge landet. Små og store
129 bedrifter utgjør grunnmuren i verdiskapingen og sysselsettingen i Norge. Næringspolitikken
130 må styrke grunnlaget for å bygge, drive og videreutvikle virksomheter. Senterpartiet mener
131 at forutsigbare rammevilkår, kapitaltilgang og relevant kompetanse er viktig for utviklingen av
132 virksomhetene våre. Vi vil ha et skatte- og avgiftsnivå som fremmer verdiskaping og styrker
133 norsk og lokalt eierskap.

134

135 Myndighetenes viktigste oppgave er å sikre innbyggernes trygghet. Det handler om å trygge
136 folks økonomi, bekjempe kriminalitet og å sikre tilgang til helsetjenester uansett hvor man
137 bor. Vi skal ha nasjonal kontroll over naturressursene, kritisk infrastruktur og
138 energiforsyningen i Norge.

139

140 Norske fossefall, norsk jord og skog, norsk olje og gass, fisk og havarealer. Alle disse
141 naturressursene har vi bevart nasjonalt eierskap til som følge av politiske veivalg og kamper.
142 Dette har sikret at hele folket har fått glede av naturressursene. Senterpartiet vil at vi skal
143 bruke lærdommen fra egen historie, og styrke det nasjonale eierskapet og kontrollen over
144 egne naturressurser.

145

146 Flere har kommet inn i arbeidslivet de siste årene. Norge har blant de høyeste
147 sysselsettingsandelene i Europa. Likevel står for mange utenfor jobb og utdanning. Det er et
148 stort tap for enkeltpersoner som ikke får ta del i arbeidsfellesskap, og for samfunnet som
149 trenger arbeidskraft og mangfold. Folk må få utdanning som gir arbeid, og alle som kan, må
150 bidra i arbeidslivet etter evne.

151

152 Landet vårt og verden står overfor nye utfordringer. Den sikkerhetspolitiske situasjonen gjør
153 at vår sivile og militære beredskap må styrkes over hele landet. Klimaendringene gjør oss
154 mer sårbare for ekstremvær og kriser. Senterpartiet vil derfor styrke bredden i vår
155 totalberedskap. Politiet, forsvaret og egen selvforsyning av mat er avgjørende i dette
156 arbeidet. Summen av mobiliserings- og motstandskraft i lokalsamfunnene våre avgjør hvor
157 sterk vår nasjonale beredskap er når kriser rammer.

158

159 Den internasjonale uroen og stormaktsrivaliseringen gjør at Norge må bevare og styrke våre
160 internasjonale allianser. Vi må bidra til en verden preget av mellomstatlig samarbeid og

161 respekt for internasjonal folkerett. Senterpartiet sier nei til overnasjonalt samarbeid gjennom
162 EU eller andre organisasjoner. Norge skal være en sterk og inkluderende nasjonalstat, der
163 makten ligger på norske hender. Suverenitet er en forutsetning for demokrati.

164
165 Klok forvaltning av rike naturressurser, høy yrkesdeltakelse og dyktige arbeidsfolk har lagt
166 grunnlaget for den velferden vi har i dag. Vind- og vannkraft, havressurser, olje og gass,
167 mineraler og metaller, jorda, fisken og skogen, skal forvaltes slik at de skaper arbeid og
168 velferd for folk i hele Norge. Vi forvalter landet og havet på vegne av våre etterkommere.
169 Derfor må Norge overlates i bedre stand enn det vi overtok det i.

170
171 Vekst er ikke å forbruke mer, men å forvalte bedre. Bærekraftig bruk av fornybare ressurser
172 har vært en modell for norsk bosetting. I møtet med klima- og naturkrisen skal denne norske
173 modellen videreutvikles. Vi skal ha en rask omstilling til en sirkulær økonomi. I den sirkulære
174 økonomien skal vi utvikle grønne næringer basert på lokale fornybare ressurser. Mer
175 ekstremvær gjør at vi må ruste opp infrastrukturen i lokalsamfunnene våre for å håndtere et
176 varmere, våtere og villere klima.

177
178 Digitalisering, kunstig intelligens og ny teknologi gir muligheter for produktivitsvekst og økt
179 livskvalitet, men gjør også samfunnet vårt sårbart på nye måter. Folk, næringsliv og det
180 offentlige over hele Norge må rustes for å kunne ta mulighetene og å kunne møte
181 utfordringene fra ny teknologi. Kunstig intelligens må tilpasses til det norske språket og
182 norske verdier for å videreutvikle det Norge vi er så glade i.

183
184 Flere eldre og lave fødselstall utfordrer velferden og produksjonsevnen i Norge. Eldre er
185 viktige ressurser i samfunnet. Samtidig må samfunnet rustes for at flere vil trenge god
186 eldreomsorg. Senterpartiet står i front for å styrke velferdsordningene for barnefamiliene.
187 Norge skal være et samfunn hvor folk har mulighet til å få så mange barn som de ønsker. Da
188 må tiden og økonomien i hverdagen til folk gå opp.

189
190 Nye utfordringer gir nye muligheter for å utvikle hele Norge. Et levende Norge med
191 produktivitsvekst, befolkningsvekst i distriktene og muligheter for å leve gode liv i by og
192 bygd. Omstillingen vi skal igjennom skal bli til det beste for landet og oss som bor her.
193 Folkestyre, rettferdig fordeling og bærekraftig forvaltning er Senterpartiets politikk.

194 Distrikt og avbyråkratisering: Tillit til folk og 195 lokalsamfunn

196 Senterpartiet vil utvikle gode lokalsamfunn i bygder, tettsteder og byer over hele Norge.
197 Gode lokalsamfunn er viktig for å redusere utenforskap og for å legge til rette for
198 verdiskaping. Derfor vil vi ha folkevekst i distriktene, og ikke ha mål om folkevekst i
199 pressområdene våre. Pressområdene, som de største byene, må gjøres bedre for de som
200 bor der.

201
202 Senterpartiet vil ha næringsutvikling og tjenester nært folk over hele Norge. I nasjonalstaten
203 Norge skal alle føle at de hører til et sted. Alle skal ha tilgang til universelle velferdsgoder og
204 tjenester uavhengig av ressurser og bosted. Offentlige oppgaver og myndighetenes
205 tilstedeværelse må ikke sentraliseres bort fra lokalsamfunn. For når samfunnsfunksjoner
206 sentraliseres øker avstanden mellom innbyggere og myndigheter, det kan gå utover tilliten
207 mellom folk og myndigheter.

208
209 Senterpartiet har fått på plass piloter for bygdevekstavgifter som et nytt virkemiddel i
210 distriktpolitikken. Dette er viktig for mange distriktskommuner slik at de kan få økt bolyst,
211 tjenestetilbud og næringsutvikling i sine lokalsamfunn. Senterpartiet vil videreutvikle og
212 utvide denne ordninga.

213 214 **Senterpartiet vil:**

215 – Legge til rette for at statlig ansatte kan jobbe desentralisert og etablere flere
216 desentraliserte kontorfellesskap der det er grunnlag for det.

217 – Videreutvikle nærtjenestesentrene i kommunene slik at de kan tilby flere statlige tjenester
218 nært folk.

219 – Flytte flere statlige arbeidsplasser fra hovedstaden til andre deler av landet og sikre at
220 lokalisering blir vurdert i en regional arbeidsmarkedssammenheng og ikke bare ut fra
221 kommunestørrelse. Minst en kommune i sentralitetsklasse 3-6 skal alltid vurderes ved
222 lokalisering av statlige arbeidsplasser.

223 – Overføre flere oppgaver fra staten og regional stat til fylkeskommunene.

224 – Opprette et forskningsprogram for distriktsutvikling i Norges forskningsråd.

225 – Øke utbyggingstakten av 5G og stille lovpålagte krav om dekning i spredtbygde strøk ved
226 tildeling av frekvenser.

227 – Videreutvikle og utvide ordningen med bygdevekstavgifter til å gjelde flere kommuner i
228 landet.

229 Avbyråkratisering og tillitsbasert styring

230 Offentlig sektor har for stor grad av detaljstyring, og for lite tillit til de som gjør jobben. Det
231 som måles er det som får oppmerksomhet og dermed også oftere økonomiske bevilgninger.
232 Det som ikke måles, eller vanskelig kan måles, står i fare for å bli nedprioritert.

233
234 Hverdagen til ansatte innenfor sektorer som skole og helse er for preget av byråkrati,
235 rapportering og detaljstyring. Mål- og resultatstyring og bruken av «bestiller/utfører-
236 modeller» i offentlig sektor har ikke bidratt til mer effektiv styring og større frihet. For store

237 krav til rapportering og kontroll fører til at ansatte får begrenset faglig skjønnsutøvelse og
238 mindre tid til å levere viktige tjenester til innbyggerne.

239

240 Senterpartiet i regjering har derfor startet arbeidet med tillitsreformen med prøveprosjekt hos
241 aktører som NAV og Bufdir og utført tiltak i samtlige departement. Reduserte og forenklede
242 rapporterings- og dokumentasjonskrav, frikommuneforsøk og utstrakt bruk av tillitsbasert
243 ledelse er noen av grepene som er tatt. Senterpartiet vil intensivere arbeidet med
244 tillitsreformen. Tillitsbasert styring må ligge til grunn i styringen av offentlig sektor.

245

246 Statlige etater og direktorater har for mye innflytelse over saker som kunne vært løst
247 gjennom politisk skjønn, bruk av lokal kunnskap, lokale tilpasninger og lokale prioriteringer.
248 Senterpartiet vil derfor gjennomgå det statlige organisasjonskartet kritisk og redusere
249 antallet direktorater. Enkelte direktorater kan legges ned. Andre kan slås sammen med
250 ansvarlig departement eller andre direktorater. I denne prosessen skal det vurderes om flere
251 statlige arbeidsplasser kan desentraliseres eller om enkelte ansatte kan ha kontorsted
252 utenfor arbeidsgivers lokaler.

253

254 Regelverk for offentlige tilskuddsordninger må gjøres fleksibelt og åpne for bruk av mer
255 lokalt skjønn. Det må åpnes opp langt mer for forsøk og eksperimentering i
256 kommunesektoren og på tvers av sektorer og forvaltningsnivå. Forsøksloven må revideres,
257 og det må utvikles frikommuneforsøk og frifylkeforsøk for å legge til rette for mer radikale
258 endrings- og fornyingsprosesser.

259

260 Det offentlige må forvalte skattebetalernes penger og fellesskapets ressurser på en måte
261 som skaper tillit i befolkningen. Derfor er Senterpartiet kritisk til det offentliges utstrakte bruk
262 av dyre konsulenttjenester, gapet mellom lederlønninger og vanlige folks lønninger, samt
263 pengebruken i store statlige utbyggingsprosjekter.

264

265 De beste vurderingene og beslutningene gjøres av de som sitter tett på oppgavene og som
266 kjenner sine tjenestemottakere og fagfelt. Senterpartiet har tro på at de ansatte ønsker å
267 gjøre en best mulig jobb, og må gis tillit til å utføre jobben.

268

269 Lover og regelverk skal være enkle å forstå, og avgjørelser skal tas nærmest mulig
270 innbyggerne. Overdreven byråkratisering skaper frustrasjon, ineffektivitet og stjeler ressurser
271 fra viktige samfunnsoppgaver. God lokalkunnskap er viktig for god beredskap og drift av
272 landet vårt.

273

274 Innsigelsesinstituttet har en viktig funksjon i demokratiet, men det må begrenses slik at
275 staten ikke hindrer det lokale selvstyret uten at det foreligger tungtveiende regionale og
276 nasjonale interesser.

277

278 **Senterpartiet vil:**

279 – Sikre at overføringer til kommuner og fylkeskommuner i hovedsak gis som frie midler.

280 – Redusere antallet direktorater og statlige tilsyn og sørge for at det statlige byråkratiet i sum
281 reduseres.

282 – Flytte direktorat og statlige arbeidsplasser ut av hovedstaden.

283 – Endre retningslinjene for lokalisering av statlige virksomheter utenfor hovedstaden.

284 Unntaksbestemmelser som gjør det mulig å omgå utflyttingsvedtak, må avskaffes.

- 285 – Redusere krav til internrevisjon i statlige etater og arbeide for forenkling av forskrifter og
286 skjema.
- 287 – Heve terskelverdien for å bli omfattet av forskrift for offentlige anskaffelser og bruke
288 handlingsrommet bedre.
- 289 – Digitalisere og forenkle kontroll- og rapporteringssystemene i det offentlige slik at flere
290 ressurser kan brukes på å levere bedre tjenester til innbyggerne.
- 291 – Styrke arbeidet med å samordne statlige innsigelser og sette klare tidsfrister og
292 begrensninger for å unngå forsinkelser i planprosesser.
- 293 – Øke differensieringen i statlige planretningslinjer for å ta hensyn til ulike behov i tettbygde
294 og spredtbygde strøk.
- 295 – Øke kommunenes medbestemmelse ved vern av skog, landskapsvern og marine områder.
- 296 – Sikre at statlige vernebestemmelser tar høyde for tradisjonell, historisk bruk og utvikling i
297 pakt med denne.
- 298 – Ha en gjennomgang av regelverket for næringslivet med sikte på å forenkle regelverket for
299 små og mellomstore bedrifter.
- 300 – Sikre at offentlige prosesser er åpne og gir rom for innsyn.
- 301 – Fremme småskala næringsvirksomhet i distriktene ved å forenkle plan- og
302 godkjenningsprosesser.

303 Lokalt folkestyre

304 Det lokale folkestyret må styrkes, slik at flere får delta i utviklingen av samfunnet og det
305 lokale tjenestetilbudet. Lokaldemokratiet må utvikles gjennom desentralisering av statlige
306 oppgaver til fylkene. Senterpartiet ønsker en selvstendig og nyskapende kommunesektor,
307 som utvikler den lokale velferden og lokalsamfunnet. For å sikre et livskraftig lokalt folkestyre
308 må øremerking, rettighetsfesting og bemanningsnormer begrenses. Alle nye oppgaver må
309 fullfinansieres.

310

311 Kommunene og fylkeskommunene er sentrale tjenesteprodusenter, samfunnsutviklere og
312 grunnmuren folkestyret vårt. Senterpartiet mener det er viktig at det er kort avstand mellom
313 de folkevalgte og innbyggerne. Eventuelle kommune- og fylkessammenslåinger skal være
314 frivillige og oppslutningen om dem skal være avklart i lokale folkeavstemninger.

315

316 Det kommunale inntektssystemet skal bidra til bosetting over hele Norge, og sørge for at alle
317 innbyggere får likeverdige tjenester.

318

319 Statsforvalterens oppgaver må begrenses til det som naturlig hører til rollen som forvalter på
320 vegne av staten. Øvrige oppgaver, som ikke omhandler tilsyn, kontroll eller klage, overføres
321 til folkevalgt nivå.

322

323 **Senterpartiet vil:**

- 324 – Videreføre vårt folkestyre og vår forvaltning organisert i tre nivåer: Stat, fylke og kommune.
- 325 – Beholde generalistkommuneprinsippet.
- 326 – Beholde dagens 19 valgkretser ved stortingsvalg.
- 327 – Bruke inntektssystemet til å sikre kommuner og fylkeskommuner en god økonomi som står
328 i forhold til oppgavene.
- 329 – Overføre mer myndighet og flere oppgaver til fylkeskommunene som folkevalgt regionalt

- 330 nivå.
- 331 – Overføre flere av statsforvalterens oppgaver som ikke omhandler tilsyn, kontroll eller klage
332 til fylkeskommunen. Jordvern og beredskap skal være unntatt.
- 333 – Stimulere til at de største byene oppretter bydelsråd/kommunedelsråd,
334 bydelsstyrer/kommunedelsstyrer eller bydelsutvalg/kommunedelsutvalg for å styrke
335 lokaldemokratiet i de største enhetene.
- 336 – Styrke arbeidet med forenkling og avbyråkratisering for offentlig sektor og næringslivet og
337 differensiere mellom store og små bedrifter.
- 338 – Stanse veksten i statsforvaltningen og redusere antall direktorater.
- 339 – Redusere bruken av New Public Management som ledelsesmodell i det offentlige.
- 340 – Legge grunnlaget for utflytting av statlige arbeidsplasser også til mindre kommuner over
341 hele landet.
- 342 – Legge til rette for at statlig ansatte kan jobbe desentralisert og etablere desentraliserte
343 kontorfellesskap.
- 344 – At bruken av konsulenter i offentlig virksomhet skal reduseres. Forvaltningen skal i stedet
345 ha fokus på å bygge opp egen kompetanse.
- 346 – Forenkle kontroll- og rapporteringssystemene i det offentlige slik at flere ressurser kan
347 brukes til tjenesteproduksjon.
- 348 – Ha et lønnstak for ledere i staten og statlige foretak.
- 349 – At stortingsrepresentanter ikke skal kunne utnevnes til statssekretær.

350 Beredskap: Styrket nasjonalt totalforsvar

351 Den beste beredskap og forsvar, er bosetting, matproduksjon og annen næringsvirksomhet
352 spredt over hele Norge. Senterpartiet mener at det legger grunnlaget for sterk nasjonal
353 motstandskraft og mobiliseringsevne.

354

355 Totalforsvaret omfatter samarbeid mellom det sivile samfunn og forsvaret i hele
356 krisespekteret. Fra fred, via sikkerhetspolitisk krise og til væpnet konflikt. Senterpartiet vil
357 styrke totalforsvaret over hele Norge. Derfor fikk Senterpartiet i januar 2022 satt ned en
358 totalberedskapskommisjon, som har levert sin rapport. Kommisjonens arbeid har vært viktig,
359 og vil fortsatt være viktig i arbeidet med å styrke Norges totalberedskap.

360

361 Vår del av verden har siden 2. verdenskrig opplevd fred og fremgang. Det internasjonale
362 bildet er nå preget av større spenninger og mer usikkerhet. Russland har angrepet Ukraina
363 og flere land har opplevd en svekkelse av demokratiske normer og verdier - som respekt for
364 rettsstaten. Teknologiske endringer, økt reiseaktivitet og nedbygging av klassisk
365 grensekontroll gjør kriminalitetsbildet mer komplekst.

366

367 Akkurat i tide-prinsippet har dominert mange samfunnsområder siden Berlinmurens fall. Vi
368 må gå gjennom alle kritiske samfunnsområder, og sørge for at "føre-var"-prinsippet ligger til
369 grunn for enkeltpersoner, lokalsamfunn og nasjonalstaten. Derfor vil vi etablere en
370 langtidsplan for sivil beredskap.

371

372 Den teknologiske utviklingen skaper nye muligheter, men også sårbarheter og nye
373 utfordringer. Offentlige instanser, næringsliv og privatpersoner er utsatt for digitale trusler.
374 Senterpartiet mener det er viktig å prioritere ressurser til ivaretagelse av infrastruktur som er
375 sårbar for digitale trusler, etterretning og kompetansebygging for virksomheter og folk.

376

377 Befolkningen, kommunene, nødetatene, den offentlig organiserte redningstjenesten og
378 frivillige rednings- og beredskapsorganisasjoner er bærebjelkene for beredskapen vår.
379 Ressursene som skal håndtere krisene, må være spredt over hele landet.

380

381 Befolkningen må sikres god informasjon om hva den enkelte skal bidra med for å avhjelpe i
382 situasjoner langs hele krisespekteret. Ved at flest mulig av landets innbyggere kan hjelpe
383 seg selv i en akutsituasjon er det offentlige bedre rustet til å bistå de som trenger det mest.

384

385 Klimaet er i endring på grunn av global oppvarming. For Norges del vil det bety høyere
386 gjennomsnittstemperaturer, mer nedbør og mer ekstremvær. Det vil bli økt risiko for flom og
387 skred, mer styrtregn og havnivåstigning. De samfunnsområdene som blir spesielt utsatt er
388 landbruk, bygg og anlegg, vann og avløp og samferdsel. En viktig del av å bygge beredskap
389 for framtiden handler om å integrere hensynet til klimaendringene i samfunnsplanleggingen.

390 Kommunene

391 Kommunene må settes i stand til å ha oppdaterte beredskapsplaner. Alle kommuner bør ha
392 minimum en 50 prosent stillingsressurs som beredskapskoordinator. På samme tid må det
393 etableres kommunale beredskapsråd, enten i hver enkelt kommune eller i samarbeid med

394 nabokommuner. Beredskapsrådene må være bredt sammensatt. Næringsliv og frivillighet er
395 selvfølger deltakere for å sikre nødvendig samordning av beredskapen lokalt. Gjennom
396 operative kommunale beredskapsråd sikrer en god oppdatert informasjon og flyt av denne
397 fra lokalt til regionalt og nasjonalt nivå - og motsatt.

398 Nødetatene

399 Nødetatene må sikres økonomiske ressurser til å løse sine oppgaver over hele landet. Et
400 gjennomgående problem i beredskapsetatene er at bevilgningene til administrasjonsleddet
401 øker. På samme tid får de ytre etatene – som håndterer krisene – en mindre andel.
402 Senterpartiet mener at en større andel av ressursene som går til brann- og redning, politiet
403 og helsevesenet må gå til de operative enhetene.

404
405 Brannvesenet skal fortsatt være et kommunalt ansvar. De er ofte først på stedet ved ulykker
406 og andre hendelser. Brannvesenet må få bevilgninger som står i forhold til det ansvaret de
407 har.

408
409 Ambulansen må kunne komme raskt over hele landet vårt. Senterpartiet vil prioritere å
410 opprettholde desentraliserte strukturer innenfor helse. Desentraliserte strukturer er viktig for
411 nasjonens samlede beredskap. Det sikrer bosetting og at vi er rustet til å håndtere
412 situasjoner langs hele kyststrøket over hele Norge. Bosetting og infrastruktur i Øst-
413 Finnmark er av særlig betydning for hele Norges totalberedskap.

414
415 Politiet fyller flere viktige roller i beredskapssammenheng. De forebygger, deltar i lokale
416 beredskapsråd, avdekker trusler og langt mer. Politiets sikkerhetstjeneste (PST) må sikres
417 ressurser til sitt etterretningsarbeid for å identifisere og håndtere sammensatte trusler.

418 Den offentlig organiserte redningstjenesten

419 Senterpartiet har sørget for at den offentlig organiserte redningstjenesten har fått styrket
420 døgnbemanning ved begge hovedredningsentralens avdelinger. På samme tid er
421 oppdragsmengden til sentralene økende. Senterpartiet vil derfor som et minimum
422 opprettholde satsingen på disse landsdekkende tjenestene.

423 Frivillige rednings- og beredskapsorganisasjoner

424 I Norge er beredskapen organisert som et samvirke der også frivillige organisasjoner inngår.
425 Frivillig deltakelse er i seg selv god beredskap, da enkeltmenneskene som har en slik
426 kompetanse er viktige i sine lokalsamfunn. Senterpartiet mener at frivillighetens bidrag må
427 sikres gjennom økte bevilgninger til organisasjonene i tråd med anbefalingene fra Frivillige
428 Organisasjoners Redningsfaglige Forum. Frivilligheten må i langt større grad inkluderes i
429 lokalt, regionalt og nasjonalt beredskapsarbeid. Det kan være ved øvinger, evalueringer og
430 utarbeiding av beredskapsplaner.

431 Næringslivet

432 Næringslivet besitter verdifulle ressurser for Norges totalberedskap. Senterpartiet mener at
433 næringslivet må inkluderes i beredskapsarbeid på alle nivå. De kan inngå i beredskapsråd
434 og sørge for at det offentlige har god oversikt over hvilke kapasiteter næringslivet kan bidra
435 med. Næringslivet og det offentlige bør lage avtaler som sikrer tilgang på innsatsfaktorer ved
436 behov.

437 Sivildforsvaret

438 Sivildforsvaret er i beredskap for å beskytte befolkningen i krigssituasjoner og ved store
439 hendelser. I tillegg har Sivildforsvaret en viktig rolle som støttefunksjon til nødetatene i
440 fredstid, som ved ulykker og naturkatastrofer. Senterpartiet mener det er behov for et sterkt
441 Sivildforsvar. Derfor har vi styrket Sivildforsvaret og vil fortsette med en ytterligere styrking av
442 denne viktige beredskapsressursen.

443

444 **Senterpartiet vil:**

- 445 – Sørge for at vi får på plass en langtidsplan for sivil beredskap i kommende
446 stortingsperiode.
- 447 – Etablere regionale kurs om totalforsvar, samfunnssikkerhet og beredskap som tilbud til
448 sentrale beredskapsressurser på lokalt og regionalt nivå, for å sikre en bredere og mer
449 enhetlig innsikt i samfunnssikkerhet og beredskap.
- 450 – Prioritere å opprettholde desentraliserte strukturer innenfor helse.
- 451 – At PST sikres ressurser til sitt etterretningsarbeid for å identifisere og håndtere
452 sammensatte trusler som treffer oss i ulike deler av landet.
- 453 – Prøve ut nye samarbeidsformer mellom nødetatene i distriktsområder. Formålet er å styrke
454 den samlede beredskapen i områder med store avstander og liten befolkning. Det må
455 forhindres at kostnader legges over på kommunene.
- 456 – Sørge for at det fastsettes forpliktende responstider for alle nødetater. Responstid skal
457 måles på kommunenivå.
- 458 – Etablere et system hvor ansvarlig departement for statlige nødetater må betale
459 vertskommunene dersom brannvesenet må gjøre jobben ambulanse eller politi skulle ha
460 utført.
- 461 – Videreføre satsingen, og styrking av beredskapslager for korn.
- 462 – Sikre finansiering av nødnett og at det blir tilgjengelig for alle relevante aktører.
- 463 – Sørge for at etater som har ansvar for ulike deler av samfunnets beredskap oftere øver
464 sammen.
- 465 – Styrke Redningsselskapet som en viktig aktør i beredskapen langs kysten.
- 466 – Sikre Kystvakta, redningsselskapet og redningshelikoptrenes muligheter til å ivareta sine
467 viktige oppgaver langs kysten.
- 468 – Ruste opp tilfluktsrom slik at de ved behov kan gi reell beskyttelse for befolkningen.
- 469 – Sikre at nødetatene har oversikt over tilgjengelige sivile beredskapsressurser og sørge for
470 at disse blir en del av lokale beredskapsøvelser.
- 471 – Styrke og beskytte norsk matproduksjon i hele landet slik at vår kapasitet til å produsere
472 mat sikres.
- 473 – Sikre at luftambulansetjenesten drives av offentlige eller ideelle aktører.
- 474 – Bidra til mer samøving mellom forsvaret, helsevesenet, brannvesenet og politiet for å sikre
475 bedre samhandling ved krisehendelser.

- 476 – Sørge for at nødetatenes operasjonssentraler har nødvendig lokalkunnskap for å arbeide
477 effektivt. Det er spesielt viktig å sikre kunnskap om lokal geografi og nødvendige
478 språkferdigheter, særlig i samiske områder.
- 479 – Styrke nasjonalt eierskap og kontroll over strategisk viktige bedrifter, infrastruktur,
480 teknologi og verdikjeder som bidrar til beredskap og sikkerhet.
- 481 – Vektlegge sikkerhet og beredskap mer i offentlige innkjøp og anbud
- 482 – Sikre tilstrekkelige ressurser til forebygging og etterretning av digitale trusler og angrep.
- 483 – Styrke den nasjonale selvforsyningsevnen innen datalagring.
- 484 – Øke statens bidrag til å kartlegge faresoner i områder som kan være utsatt for flom, ras og
485 skred. Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) og Norges Geotekniske Institutt (NGI)
486 må gis tilstrekkelige ressurser til å overvåke områder med kvikkleire nøye.
- 487 – Etablere en statlig låneordning hvor kommuner og fylkeskommuner kan få rentefrie lån til
488 uforutsette utgifter på grunn av naturskade, flom, skred eller statlige krav om
489 naturskadeforebyggende tiltak.
- 490 – Tydeliggjøre statsforvalteren og sysselmesterens ansvar for og samordningsrolle i arbeidet
491 med klimatilpasning.
- 492 – Heve kvaliteten i det offentlige kartgrunnlaget for å forebygge klimaskade.
- 493 – Videreutvikle metoden i analyser av krisescenarioer for å systematisk ta hensyn til
494 klimaendringer i vurderinger av fremtidig risiko.
- 495 – Utvikle risiko- og sårbarhetsanalysen i fylkene (fylkesROS) og bruke dem aktivt i lokalt
496 klimatilpasningsarbeid.
- 497 – Sørge for at vi har et godt nok lovverk som hindrer uønskede utenlandske direkte
498 investeringer i for eksempel infrastruktur, naturressurser og eiendom i Norge.
- 499 – Vil sikre at ansvarlige myndigheter har tydelig mandat, kompetanse og kapasitet til å
500 avdekke og motvirke forsøk på å spre desinformasjon og svekke nasjonal beredskap.

501 **Klima: Grønn omstilling tar hele Norge i bruk**

502 Vekst er ikke å forbruke mer, men å forvalte bedre. Senterpartiet vil at ressurser skal
503 gjenvinnes i stedet for å bidra til klimautslipp, utarming av råstoff og forurensing.
504 Senterpartiet mener at et ansvarlig forbruk og gjenbruk må belønnes. De som forurenser
505 mest må betale mer.

506
507 Klimakrisen er en av vår tids største utfordringer. Norge er som kunnskapssamfunn og med
508 store menneskelige og økonomiske ressurser godt skikket til å ta lederskap i klimakrisen.

509 **Rettferdig omstilling**

510 Senterpartiet vil prioritere de utslippskuttene som gir størst effekt. Senterpartiet er opptatt av
511 en rettferdig omstilling, som ivaretar sosiale og geografiske hensyn. For klimapolitikken må
512 ha støtte i befolkningen. Da må det legges til rette for at arbeidstakere og virksomheter kan
513 omstille seg, og ha en forutsigbar overgang til nye næringer.

514
515 Norge må oppfylle våre forpliktelser etter Parisavtalen. Det haster å kutte utslipp for å
516 begrense global oppvarming mest mulig. Norge må følge opp egne forpliktelser i avtalen og
517 bidra i det internasjonale samarbeidet for klimakutt og klimatilpassing. Norge bør bidra til
518 utslippskutt der de er mest effektive. Dette innebærer kvotekjøp og å finansiere effektive
519 klimakutt i utlandet.

520
521 Senterpartiet vil stimulere til tiltak vi alle kan gjøre for å bedre klimaet. Det er i Norges
522 egeninteresse å omstille norsk økonomi. Gjennom omstilling skal vi sikre Norges globale
523 konkurransekraft. Derfor er det viktig med ambisiøse og målrettede tiltak for omstilling i
524 kvotepliktig og ikke-kvotepliktig sektor.

525
526 De store grepene er det myndighetene som må ta. Næringslivet må stimuleres til å fortsette
527 å drive forskning på og utvikle klimaløsninger som gir sysselsetting og lønnsomhet. For å få
528 til raske utslippskutt i Norge må vi fjerne behovet for å bruke fossil energi i flest mulig
529 sektorer. Vi bør også sette inn økt innsats mot de største punktutslippene i Norge.

530 **Sirkulær økonomi på norske ressurser**

531 Skal vi lykkes med å gjøre norsk økonomi sirkulær, må alle ledd i verdikjedene koordineres
532 bedre, fra produksjon til forbruk og gjenvinning. Målet er økt verdiskaping, mer kontroll på
533 den nasjonale råvaretilgangen og mindre overforbruk.

534
535 Overgangen til sirkulærøkonomien gir muligheter for Norge. For sirkulære løsninger
536 forutsetter økt satsing på biologiske næringer og fornybart råstoff fra primærnæringene.
537 Næringene og råstoffene som kan være alternativer til petroleum finnes i distriktene våre.

538
539 Gjennom aktiv bruk og god forvaltning av havet, jorda og skogen kan klimagassutslippene
540 reduseres. Aktiv næringspolitikk og nasjonalt eierskap av naturressursene er forutsetninger
541 for å lykkes med dette.

542 Naturlig og industriell karbonfangst

543 Naturlig og industriell karbonfangst og bruk av CO₂ (CCU) er nødvendig for å nå
544 klimamålene. Derfor må det innføres virkemidler som stimulerer til fangst og bruk av CO₂ i
545 stor og liten skala over hele Norge. Dette kan legge til rette for ny industriutvikling, for
546 eksempel gjennom produksjon av blått hydrogen. Senterpartiet vil også arbeide for at det
547 fanges og lagres CO₂ (CCS).

548
549 Norsk gass- og petroleumssektor vil fortsette å spille en avgjørende rolle i norsk økonomi og
550 sysselsetting og for europeisk energisikkerhet i lang tid. Kunnskapen og teknologien fra
551 sektoren er viktig i overgangen til fornybare løsninger. Samtidig skal vi planlegge for at
552 oljenæringen kan bli mindre i volum ettersom ressursene på norsk sokkel kan bli mindre og
553 verden omstiller seg til mer fornybare energiformer. Kompetanse og kapital må kanaliseres
554 til fornybare næringer basert på norsk eierskap og norske ressurser.

555
556 Senterpartiet vil legge til rette for at produksjonen av petroleum på norsk sektor blir verdens
557 reneste. Det er et mål at det skal være netto nullutslipp fra alle installasjoner på norsk sokkel
558 innen 2040. Senterpartiet ønsker en petroleumspolitik som legger vekt på langsiktig
559 forvaltning, næringsutvikling, inntekter til fellesskapet og miljø og klima.

560
561 Senterpartiet mener Norge i større grad bør bruke skogen i klimakampen. Det bør opprettes
562 en kompensasjonsordning etter tysk modell der skogeier betales for å la skogen stå til
563 biologisk hogstmoden alder er oppnådd. Dette vil bidra betydelig til CO₂-fangst. Dette fordrer
564 at skogen skjøttes annerledes, men vil binde betydelige mengder CO₂, og vil bidra til mer
565 skurtømmer og langlivede produkter til samfunnet.

566

567 **Senterpartiet vil:**

- 568 – Bruke naturlig karbonfangst gjennom hav, skog og jord for å kutte klimagassutslipp.
- 569 – BIONOVAs mandat bør utvides til ansvar for utvikling av verdiskaping knyttet til
- 570 karbonfangst i skog, jord og hav.
- 571 – Legge til rette for industriell utvikling av blått og grønt hydrogen.
- 572 – Støtte partnerskap mellom næringsliv og landbruket om biokull i landbruket.
- 573 – Legge til rette for fangst og lagring av CO₂.
- 574 – At Regjeringen inkluderer rapportering på sirkulær omstilling i grønn bok i statsbudsjettet,
- 575 på linje med klimastatus.
- 576 – Utvikle langsiktige virkemidler i skatte- og avgiftssystemet slik at resirkulerte råvarer og
- 577 sirkulære produkter blir konkurransedyktige med jomfruelige alternativer.
- 578 – Stimulere til nasjonale og regionale næringsprogram som Grønt industriløft og grønne
- 579 næringsetableringer.
- 580 – Legge til rette for økt gjenbruk gjennom økonomiske stimuli og regulatoriske tiltak.
- 581 – Ta i bruk differansekontrakter for å stimulere til ny teknologi der industrien har sine største
- 582 punktutslipp av klimagasser
- 583 – Betale bedrifter som fanger og bruker CO₂, såkalt omvendt CO₂-avgift, for å få forgang i
- 584 industriell karbonfangst.- Vurdere kritisk hvilke deler av EUs samarbeid på klimaområdet
- 585 som tjener norske interesser å delta i.
- 586 – Etablere en nasjonal satsing på CCU (fangst og bruk) ved fangst av Co₂, som gir nye
- 587 muligheter for verdiskaping.

- 588 – Gå imot å bruke kraft fra land for å dekke kraftbehov ved elektrifisering av olje- og
589 gassinstallasjoner fremover. Der hvor olje- og gassinstallasjoner elektrifiseres, skal det
590 fremover kreves bruk av havvind og at det sendes minst like mye strøm tilbake til land som
591 det hentes ut fra land i det enkelte prosjekt. Alternativt til elektrifisering med havvind skal det
592 benyttes fangst og lagring av CO2 på sokkelen.
- 593 – Kartlegge hvordan utslippene fra Norges 50 største punktutslipp kan reduseres.
- 594 – Øke klimainvesteringsfondets kapitalbase for å gi verdiskaping og utslippskutt i
595 utviklingsland.
- 596 – Legge til rette for produksjon av nullutslipps energibærere i Norge.
- 597 – Styrke tilskudd og forskning til å produsere biogass av husholdningsavfall, avfall fra
598 næringsmiddelindustrien og husdyrgjødsel, med sikte på økt biogassproduksjon.
- 599 – Arbeide for en ambisiøs internasjonal plastavtale som sørger for at plast resirkuleres og at
600 plastforurensing opphører.
- 601 – Utvikle en ressursproduktivitetsindeks, som belønner næringsdrivende som skaper mest
602 mulig verdi med minimal bruk av ressurser.
- 603 – Innføre krav om solkraft på nye bygg og boliger.
- 604 – Sette strengere krav til påkobling til fjernvarme i nybygg.
- 605 – Utrede innføring av en produksjonsstøtte til biogassanlegg etter modell fra naboland.

606 Arbeid, velferd og bustad: Gjer di plikt, krev din rett

607 Senterpartiet jobbar for eit trygt og inkluderande samfunn, der alle får moglegheiter og
608 bidreg etter evne. Berekrafta i velferdsstaten avheng av at innbyggerane yt etter evne og at
609 flest mogleg er i arbeid.

610

611 Senterpartiet ynskjer at alle som kan skal få oppleve gleda av arbeid og aktivitet. Slik kan
612 kvar enkelt få forme si eiga framtid og vere med på å løfte fellesskapet. Delen folk i arbeid i
613 Noreg har auka dei siste åra, etter mange år med nedgang. Noreg er blant dei landa i
614 Europa med høgast del av befolkinga i arbeid. Likevel står rundt 20 prosent av alle i
615 arbeidsfør alder utanfor arbeidslivet. Dette representerer ei moglegheit då mange sektorar
616 vil mangle arbeidsfolk framover.

617

618 For dei som ikkje kan, eller berre delvis kan stå i arbeid, skal vi ha eit sterkt tryggleiksnnett i
619 form av velferdsytingar. Dette gjeld om behovet er permanent eller berre for delar av livet.
620 Ein stabil busituasjon er ei nødvendig ramme rundt alle menneske sine liv. Bustadforholda er
621 viktige for familielivet og påvirkar kor mange ungar vi får. Ein velfungerande bustadmarknad
622 er ein føresetnad for nærings- og samfunnsutvikling i lokalsamfunn over heile Noreg.

623 Arbeid

624 Senterpartiet vil leggje til rette for at fleire kjem ut i arbeid. Det må arbeidast meir for å få eit
625 arbeidsliv der arbeidsgjevar legg til rette for tilpassa arbeid. Arbeidslivet er viktig for å høyre
626 til for einskildmennesket. Senterpartiet meiner at restarbeidsevne eller evna til å bidra til
627 samfunnet må nyttast betre enn i dag.

628

629 Norsk arbeidsliv skal utviklast i samarbeid mellom styresmakter, arbeidsgjevarar og
630 arbeidstakarar. Samarbeidet byggjer på felles målsettingar om høg verdiskaping, full
631 sysselsetting, jamn fordeling av inntektene og reallønsvekst for alle grupper.

632

633 Trepertssamarbeidet skal medverke til gode arbeidsmiljø og tillit mellom beslutningstakarar,
634 leiarar, tillitsvalde og arbeidstakarar. Eit arbeidsliv med høg del av fagorganiserte og
635 organiserte bedrifter er viktig for lønsvekst og ordna arbeidstilhøve for alle. EU sin frie flyt av
636 arbeidstakarar utfordrar den norske arbeidslivsmodellen. Senterpartiet meiner at EU-retten
637 ikkje skal gå foran norsk regelverk framforhandla av partane i arbeidslivet.

638

639 Arbeidslivet skal gje tryggleik for arbeidstakarane og samstundes gje arbeidsgjevar tilgang
640 på arbeidskraft med god kompetanse. Eit meir fleksibelt arbeidsliv og ny teknologi gjev
641 moglegheiter for desentralisering av arbeidsplassar. Samstundes gjer dette at grensene
642 mellom arbeid og fritid har vorte meir flytande. Dette utfordrar arbeidstakarane sin balanse
643 mellom arbeid og fritid, samstundes som det kan gje arbeidstakarar større fleksibilitet i
644 kvardagen.

645

646 Nye måtar å organisere arbeidslivet og nye forretningsmodellar for tenesteproduksjon,
647 utfordrar det organiserte arbeidslivet slik vi kjenner det. Det kan medverke til å svekke
648 etablerte arbeidstakarrettar, lønsdanning basert på tariffavtalar og løyse opp samarbeid om
649 utvikling av arbeidslivet i Noreg. Arbeidslivskriminalitet svekkar rettane og sikkerhetsnett
650 for dei tilsette og skapar ulikheiter i konkurransevilkåra for seriøse bedrifter. Digitalisering og

651 bruk av kunstig intelligens kan effektivisere arbeidslivet og frigjere arbeidskraft til andre
652 område. Arbeidstakarar må ha mogelegheit for omskulering og kompetanseheving slik at
653 effektivisering ikkje fører til utstøting frå arbeidslivet.

654

655 Mange sjukemeldingar er i dag knytt til forhold på arbeidsplassen og dårleg arbeidsmiljø. Å
656 skape ein attraktiv arbeidsplass der dei tilsette trivast og ynskjer å jobbe er difor eit viktig
657 tiltak for å bidra til at fleire er i jobb. Ansvar for dette ligg både på dei tilsette og særleg
658 leiarar i verksemdar.

659

660 **Senterpartiet vil:**

661 – Vidareutvikle den norske arbeidslivsmodellen mellom partane for å sikre arbeidstakarrettar
662 i nye måtar å organisere arbeidslivet på.

663 – Verne om frontfagsmodellen som basis for lønsforhandlingar.

664 – Sikre at norsk arbeidslivslovgivning, norske tariffavtalar og ILO-konvensjonar har forrang
665 framfor EU-retten.

666 – Ha sterkare innsats og auka effektivisering av kontroll- og tilsynsarbeid på tvers av etatar
667 for å gjere for å trygge arbeidstakarane og sikre dei seriøse bedriftene.

668 – Ha kontroll over kven som oppheld seg i Noreg, at dei har lovleg opphald, arbeidsløyve og
669 kva arbeidsgjevar dei har.

670 – Ha allmenngjering av tariffavtalar i bransjar som vert råka av ukontrollert
671 arbeidsinnvandring som følge av EØS-avtalen

672 - At offentleg sektor, som hovudregel, skal tilby heile, faste stillingar.

673 – At norsk regelverk knytt til helse, miljø og sikkerheit (HMS) på norsk sokkel skal vere under
674 nasjonal kontroll.

675 – Gå mot lovfesta minsteløn, men sikre allmenngjering av lønsbestemmelsane i tariffavtalar
676 som har eit lågare lønsnivå enn 80 prosent av gjennomsnittleg industriarbeidarløn.

677 – Arbeide mot all diskriminering i arbeidslivet.

678 – Avvikle unntaket frå vilkåra i arbeidsmiljølova for innleige av helsepersonell frå
679 bemanningsbyrå.

680 – Ha eit arbeidsliv som har plass til dei med redusert arbeidsevne og gjere enklare å
681 kombinere arbeid eller inntektsgjevande verksemd med pensjon og andre ytingar.

682 – Legge til rette for ein heiltidskultur i arbeidslivet, men som samstundes anerkjenner at
683 arbeidstakarar har behov for ulik arbeidsbelastning i ulike livsfasar.

684 – Ha eit varslarvern som ivaretek varslaren.

685

686 **Velferd**

687 Senterpartiet meiner at velferdsordningane skal vere universelle. Alle må få tilgang til dei

688 same velferdsgoda for å sikre oppslutnaden om velferdsstaten. Med låge fødetal og ei

689 aldrande befolkning verte det fleire omsorgsoppgåver, og færre hender. Då må alle i

690 arbeidsfør alder med restarbeidsevne få høve til å delta i arbeidslivet. Dette krev god

691 tilrettelegging. Kombinasjonen mellom arbeidsinntekt og ytingar må vere rettferdig og

692 ubyråkratisk. NAV har ei avgjerande rolle som reiskap for å oppmuntre personar til å stå i

693 jobb. Samspelet mellom fagpersoner i NAV, arbeidslivet og dei personane som treng ytingar

694 må verte betre. Fyrstelinja i NAV må få større ansvar og mynde for å sikre brukarane dei

695 riktige tiltaka.

696

697 Digitalisering av statiske ytingar som fødselspermisjon og alderstrygd har vore vellukka. For
698 arbeids- og helserelevante ytingar må vurderingane av den enkelte sine behov og rettar verte
699 utreia i eit tett og tilpassa opplegg med bistand frå lokale NAV-retteleiarar.

700

701 Å ha ein trygg jobb å gå til, ha tilhøyrrighet i eit fellesskap og å bidra til samfunnet er positivt
702 for alle. Senterpartiet vil ha eit tilstrekkeleg tal varige tilrettelagte arbeidsplassar (VTA) for
703 personar som treng desse. Anbudsregimet som nyttast for å tilby VTA-plassar må endrast
704 slik at mindre og ideelle aktørar kan konkurrere på rettferdige vilkår. Langsiktige avtaler med
705 tiltaksarrangørar er å føretrekke for å sikre stabilitet for brukarane.

706

707 Velferdsytingane må vere utforma på ein slik måte at dei byggjer opp under arbeidslinja. Vi
708 støttar måla i pensjonsreforma, som stimulerer til arbeid og på same tid gjev valfridom når
709 det gjeld tidspunkt for å gå av med pensjon. Difor vil Senterpartiet blant anna endre
710 samordningslova slik at offentleg tenestepensjon ikkje verte redusert ved arbeid utover
711 pensjonsalder.

712

713 **Senterpartiet vil:**

714 – Utvide omfanget av ordningar med varige og mellombelse lønstilskot til arbeidsgjevar.

715 – Gjere avtala om inkluderande arbeidsliv meir forpliktande for alle partar i arbeidslivet. Både
716 privat og offentleg sektor må forplikte seg til å få fleire med nedsatt arbeidsevne i arbeid.

717 – Vidareføre sjukelønsordninga på nivået den har i dag og betre den for sjølvstendig
718 næringsdrivande.

719 – Utgreie mogelegheita for at personer med alvorlege diagnoser som er under aktiv
720 behandling, får nødvendig fleksibilitet når det gjeld sjukemeldinga si lengde og gradering,
721 samt betre høve for arbeidsnærver og økonomisk tryggleik i behandlingsperioden ut over et
722 år.

723 – Styrke samanhengen mellom plikter og rettar i dei mellombelse ytingane, til dømes AAP
724 og sjukepengar. Dette for å sikre ein brei oppslutnad om velferdsordningane som skal bidra
725 til meir jambyrdige økonomiske forhold for folk som ikkje har vanleg arbeidsinntekt.

726 – Sikre at det skal vere eit økonomisk trygt val å jobbe i kombinasjon med uføretrygd, for å
727 gjere overgangen til arbeidslivet enklare.

728 – Sørge for eit desentralisert NAV med kompetanse, tenester og auka avgjerslemakt på det
729 enkelte kommunale NAV kontor. Regelverket må opne for fornuftige, lokale tilpassingar.

730 – Sikre at NAV organiserast slik at den enkelte kommune kan ha eige NAV kontor med
731 tilstrekkelege opningstider.

732 – Flytte avgjerslemakta for fleire av dei mellombelse ytingane til fyrstelinja i det kommunale
733 NAV.

734 – Endre anbudspraksisen i NAV slik at og mindre og ideelle tiltaksarrangørar kan levere
735 tilbod om varige tilrettelagte arbeidsplassar (VTA), arbeidstrening og liknande.

736 – Sikre rammevilkår for dei kommunalt eigde og ideelle attføringsbedriftene og unngå
737 anbudsregimer som sentraliserar og byggjer ned viktige tilbod for tiltaksdeltakarane.

738 – Endre samordningslova slik at offentleg tenestepensjon ikkje verte redusert ved arbeid
739 utover pensjonsalder.

740 – Auke minstepensjonar med eit eige kronetillegg.

741 Utanforskap

742 Delen nordmenn som lev på uføretrygd aukar. Unge uføretrygda står for mesteparten av
743 auka. Samfunnet sine kostnader knytt til dette er urovekkande høge, men fyrst og fremst er
744 dette alvorleg for den enkelte. Når ein står utanfor arbeidslivet aukar risikoen for å hamne i
745 utanforskap.

746

747 Mange unge som er på ytingar har ikkje fullført utdanning. Dette er ei mogelegheit for å få
748 fleire inn i arbeidslivet, og dei som berre har noko restarbeidsevne. NAV lokalt må ha
749 verkemiddel for å få til dette ved hjelp av til dømes lokal tilrettelegging, tilrettelegging for
750 fullføring av utdanning eller dekking av behov for omskulering.

751

752 Å bidra til at fleire får ei sterkare tilknytning til samfunnet kan og skje ved at uføre kjem i
753 aktivitet gjennom frivillig arbeid. Dette vil kunne gje glede ved å føle at ein yt positivt til
754 samfunnet og er del av eit fellesskap.

755

756 **Senterpartiet vil:**

757 – Auke grensa for løn uføre som prøver seg i jobb kan få frå 0,4 til 1G.

758 – Vidareføre aktivitetsplikta for sosialhjelpsmottakarar under 30 år, kombinert med ein
759 aktivitetsrett for mottakaren. Kommunane må få statstilskot for å organisere denne
760 aktiviteten.

761 – Styrke ordningar og aktivitetar som legg til rette for at unge under 30 som står utanfor
762 arbeidsliv eller utdanning får fullført utdanningsløp.

763 – Prøve ut aktivitetsplikt og for aldersgrupper over 30 år som mottar kommunal sosialstønad.
764 Det er rettferdig at plikta og retten til aktivitet etter kvart kan kome alle til gode.

765 – Gje NAV eit tydeleg mandat og tilstrekkeleg med ressursar til å fylgje opp personar på
766 uføretrygd som ynskjer å kome inn på arbeidsmarknaden.

767 – Sørge for ein saumlaus overgang frå videregående skule til varig tilrettelagt arbeid for
768 ungdom som er uføre som fylgje av sterk funksjonsnedsetting.

769 – Halde fram å auke talet nye VTA-plassar.

770 – Gjeninnføre mogelegheita for å gje stønad til arbeidsretta tiltak til unge ned til 15 år, slik at
771 dei som droppar ut av skulen kan kome i aktivitet. Dette må sjåast i samanheng med
772 ungdomsgarantien.

773 – Sørge for eit meir fleksibelt NAV-regelverk og betre samhandling mellom NAV, kommunar
774 og fylkeskommunar for å hindre at brukarar fell mellom fleire stolar.

775 – Styrke områdesatsingane i byområde med særlege levekårsutfordringar.

776 Bustad

777 Senterpartiet meiner det er viktig at flest mogeleg får høve til å eige sin eigen bustad.

778 Velfungerande leigemarknader må sikrast for dei som i kortare eller lengre periodar leiger
779 bustad.

780

781 I dag kan det vere vanskeleg å byggje ny bustad i fleire distrikt fordi det er dårleg samsvar
782 mellom byggekostnadane og den marknadsverdien huset får når det er ferdig. Dette kan
783 igjen føre til at folk får problem med å få vanlege bustadlån. Husbanken sitt grunnlån treff
784 dårleg i mange regionar med bustadar som har låg pantetryggleik, og kor det er liten
785 andrehandsomsetnad. Det er difor behov for tilpassingar i lånemodellane og utgreiing av nye

786 typar lån gjennom Husbanken. På same måte er det lite attraktivt å drive med kommersiell
787 bustadutvikling fleire stadar i landet fordi utleigeprisane og salsprisane som fylgjer av
788 investeringane, verte for høge samanlikna med dei generelle utleigeprisane på staden.

789

790 I storbyane og i sentrale strok er situasjonen annleis. Mange med lågare inntekt slit med å
791 kome inn på bustadmarknaden. Kommunane må drive ein aktiv bustadpolitikk, gjerne i
792 samarbeid med private aktørar. Dei statlege verkemidla gjennom Husbanken må støtte
793 kommunane som tek ei aktiv rolle. Senterpartiet meiner blant anna at startlån må brukast
794 meir systematisk av kommunane som verkemiddel.

795

796 Terskelen for å kome inn på bustadmarknaden har vorte for høg i store delar av landet dei
797 siste tiåra. Senterpartiet vil leggje betre til rette for fyrstegangsetablerarar, gjennom målretta
798 tiltak som ivaretek utfordringane både i pressområde og i spredtbygde strok. Det må byggast
799 tilstrekkeleg med studentbustadar slik at resten av utleigemarknaden kan fungere godt.

800

801 Senterpartiet vil leggje til rette for at kommunane kan utvikle ein variert bustadmarknad
802 tilpassa innbyggjarar i ulike livsfasar, skiftande økonomisk situasjon og ulikt funksjonsnivå,
803 blant anna gjennom ei vidare styrking av Husbanken. Bustadar med livsløpsstandard bør
804 fremjast. Særleg nybygde bustadar som bidreg til at eldre og personar med
805 funksjonsnedsettingar kan leve fullverdige liv i eigen heim så lengje som mogeleg gjennom
806 universell utforming.

807

808 Det ligg eit stort potensial i å ta betre vare på det vi har av eksisterande bygg. Senterpartiet
809 vil leggje ytterlegare til rette for rehabilitering og at nye bygg tilretteleggast for seinare
810 ombruk og resirkulering. Vi vil gjere det lettare å nytte eksisterande bygningsmasse til
811 bustadformål og gjere det lettare for kommunane å tillate omregulering der det er
812 hensiktsmessig.

813

814 Kor det leggast til rette for å byggje bustadar har mykje å sei for utviklinga av gode
815 lokalsamfunn. Senterpartiet meiner det er viktig å fylgje opp dei nasjonale forventningane til
816 regional og kommunal planlegging. Her slåast det fast at ein skal føre ein politikk tilpassa
817 regionale og lokale forhold, leggje til rette for ny vekst og sterkare utvikling i område med
818 svak eller negativ utvikling i folketalet og at alle kommunane skal ha høve til å utvikle små og
819 store lokalsamfunn. Særleg i dei områda der folketalet går ned eller står stille, må det verte
820 lagt større vekt på dei lokale vurderingane og prioriteringane. Dette må liggje til grunn og
821 forsterkast i statlege planretningslinjer for areal og mobilitet. Senterpartiet vil leggje til rette
822 for spreidd bustadbygging i område avsatt til landbruk-, natur- og friluftformål.

823

824 **Senterpartiet vil:**

825 – Innføre ei ordning for nedskrivning av bustadlån i sentralitetsklasse 5 og 6.

826 – Gje tilskot til utskifting av vindauge og etterisolering av tak, veggjar og golv i
827 sentralitetsklasse 5 og 6.

828 – Redusere kravet til Husbanken si tryggleiksvurdering for bustadar i område med låge
829 salsverdiar for bustad, blant anna for bustadar i sentralitetsklasse 5 og 6.

830 – Styrke dei bustadpolitiske verkemidla i Husbanken, slik at kommunane verte best mogeleg
831 i stand til å gjennomføre ein aktiv bustadpolitikk tilpassa lokale behov.

832 – Leggje til rette for ordningar i Husbanken som stimulerar til rehabilitering av kommunale
833 bustadar og privatbustadar i distrikta.

- 834 – Styrke startlånsordninga for å hjelpe fleire til å eige eigen bustad.
- 835 – Styrke dei bustadsosiale verkemidla og sikre kommunane sine økonomiske rammer til å
- 836 gje oppfølging til personar som har vanskar med å ha ein stabil busituasjon.
- 837 – Auke delen bustadar med universell utforming.
- 838 – Auke maksgrensa for BSU til 30 000 kroner i årleg sparing, og 400 000 kroner som
- 839 totalbeløp med eit skattefritak på 20 prosent.
- 840 – Innføre ei GSU-ordning (Gardssparing for unge) med 50 000 kroner i årleg sparing med
- 841 500 000 kroner som totalbeløp og eit skattefritak på 20 prosent.
- 842 – Støtte bruk av leige-til-eige-modellar i bustadmarknaden.
- 843 – Vidareføre styrkinga av bustøtteordninga for personar med låg inntekt og høge buutgifter
- 844 og vurdere inntektsgrensene.
- 845 – Fornye Husbanken sitt prosjekt «Boligetablering i distriktene» for å stimulere til ulike typar
- 846 bustadar i kommunar med ein usikker bustadmarknad.
- 847 – Gje bankane høve til å utvise meir skjønn for å tilpasse eigenkapitalkravet i område med
- 848 låg marknadsverdi på bustadar.
- 849 – Prøve ut skattefritak for langtidsutleige av bustadar i distrikta for å skape auka
- 850 bustadtilgang i leigemarknadane.
- 851 – Gje tilskot til kjøp, bygging eller renovering av fyrstegangsbustadar i sentralitetsklasse 5 og
- 852 6.
- 853 – Sikre kommunane høve til å gje startlån på toppen av ordinært banklån, slik at ein får
- 854 dekkja eigendelskrav der huset sin marknadsverdi er lågare enn byggekostnaden.
- 855 – At vedlikehald på freda bygningar i privat eige skal kunne utgiftsførast.
- 856 – Auke Husbanken sin pott for bustadbygging i distrikta.
- 857 – Gje tilskot til sanering av gamle hus for å frigje tomter til nyetablerarar i distrikta.
- 858 – Sikre rask framdrift på arbeidet med digitalisering og forenkling av plan- og
- 859 byggesaksprosessar.

860 Barn, familie og mangfold: Ulike liv - like 861 muligheter

862 Å sørge for gode oppvekstvilkår for barn er av samfunnets viktigste oppgaver. Senterpartiet
863 har høye ambisjoner for familiepolitikken, i tråd med FNs barnekonvensjon. Familiepolitikk
864 skal bidra til å utjevne sosiale forskjeller, skape god livskvalitet og gi alle barn en trygg og
865 god oppvekst.

866
867 Senterpartiet vil legge til rette for at innbyggerne skal kunne få så mange barn de ønsker.
868 Økonomi, tjenestetilbud og bo- og arbeidssituasjon er viktige faktorer som påvirker dette
869 valget. En god familiepolitikk skaper god livskvalitet og et godt grunnlag for å være foreldre.
870 Over tid er fødselstallene i Norge redusert til et nivå som gjør at vi ikke selv lenger
871 opprettholder befolkningstallet, noe som utfordrer produksjonsevnen vår. Det er derfor i
872 samfunnets interesse å snu utviklingen med lav fruktbarhet. Senterpartiet mener at en
873 moderne foreldrepermisjon, rimelige barnehage- og SFO-plasser og sterke rettigheter for
874 foreldre i arbeidslivet er viktig for å øke fødselstallene. Familier skal ha rom for å kunne
875 organisere familielivet på ulike måter.

876
877 Omsorg for og oppdragelse av barn er foreldrenes ansvar. I tilfeller der foreldrene ikke kan
878 ha dette ansvaret skal samfunnet sikre barna god, stabil og forutsigbar omsorg. De første
879 1000 dagene etter unnfangelse er avgjørende for barns utvikling. Senterpartiet vil forebygge
880 at barn opplever en hverdag med omsorgssvikt, mobbing, rus eller fattigdom. For å følge
881 opp de barna og familiene som på ulike måter har utfordringer må det være et godt
882 tverrfaglig samarbeid. Barn har rett til samvær med begge foreldrene, selv om foreldrene bor
883 hver for seg. Foreldrene har et gjensidig ansvar for at samværsretten blir oppfylt.

884 Kommunene må ha økonomi til å kunne ha kvalifisert bemanning i skoler og barnehager,
885 tilbud om fritidsaktiviteter og å kunne sørge for trygge møteplasser for barn og unge.
886 Senterpartiet vil iverksette målrettede tiltak for å redusere fattigdom og hjelpe barn i utsatte
887 familier. Slik skal vi sikre god inkludering i samfunnet og forebygge utenforskap.

888 Barnetrygd, kontantstøtte og foreldrepermisjon

889 Barnetrygden er et effektivt tiltak for sosial utjamning. Senterpartiet i regjering har økt
890 barnetrygden for barn både under og over 6 år. Vi vil beholde barnetrygden som en
891 universell ordning, samt prisjustere den. Senterpartiet mener det må legges bedre til rette for
892 flerbarnsfamilier, at flere velger å få barn tidligere og at studenter og andre som ikke er i
893 lønnet arbeid får gode økonomiske ordninger ved barnefødsel.

894
895 Småbarnsforeldre bør ha valgfrihet til å bestemme om de ønsker å være hjemme med sine
896 små barn. Senterpartiet vil videreføre den målrettede kontantstøtteordningen for barn i
897 alderen 13 til 19 måneder.

898
899 Betalt foreldrepermisjon er viktig for å sikre en god start på barnas liv, og å bidra til likestilling
900 mellom foreldrene. Ordninger tilpasset ulike livssituasjoner er viktig for å bidra til sosial og
901 økonomisk utjamning. Senterpartiet støtter en tredeling av foreldrepermisjonen, og at denne

902 gir mulighet for amming i tråd med helsefaglige råd. I familier med tvillinger og trillinger må
903 begge foreldrene få mer foreldrepermisjon.
904 Fedrekvoten er viktig for at fedrene skal utvikle en god og nær relasjon til sine barn fra
905 fødselen av og i småbarnsårene, samt ta del i barnas oppvekst. Fødselspermisjonen må
906 også ivareta mors behov for hvile, rekonvalesens, tilpasning til nye rutiner og legge til rette
907 for amming så lenge som anbefalt. Permisjonsregelverket må bedre ta hensyn til selvstendig
908 næringsdrivende, arbeidstakere og studenter som rent praktisk ikke kan ta permisjon
909 sammenhengende over lengre tid.

910

911 **Senterpartiet vil:**

912 – Øke barnetrygden og beholde denne støtten til barnefamiliene som en universell ordning
913 uten behovsprøving eller beskatning.

914 – Gi skattelette til folk som får barn før de er 30 år.

915 – At barnetrygd fortsatt skal holdes utenfor ved beregning av sosialhjelp.

916 – Videreføre kontantstøtten for barn i alderen 13 til og med 19 måneder.

917 – Øke engangsstøtten ved fødsel til 1,5 ganger grunnbeløpet i folketrygden.

918 – Legge til rette for arbeidstidsreformer for kvinner og menn som gir rom for omsorgsarbeid.

919 – Opprettholde mødre-/fedrekvote på 15 uker og ha 10 uker til felles fordeling ved full sats.

920 Når særlige grunner foreligger, må det være bedre mulighet for overføring mellom foreldre.

921 – Arbeide for at fars del av foreldrepermisjonen får tilbud knyttet til helsestasjonen, når det
922 gjelder oppfølging og sosiale møtepunkt.

923 – Gi foreldre selvstendig uttaksrett til foreldrepenger.

924 – Fjerne aktivitetskravet ved uttak av fellesperiode for foreldrepenger.

925 – Arbeide for at permisjonsregelverket i større grad tar hensyn til selvstendig

926 næringsdrivende, arbeidstakere og studenter som ikke har mulighet til å ta ut permisjon
927 sammenhengende.

928 – Innføre strengere sanksjoner mot samværssabotasje.

929 **Barnehage**

930 Barnehagene skal bygge på en grunnleggende respekt for barndommens egenverdi og bidra
931 til en meningsfull oppvekst. Dette må gjelde uavhengig av barnets funksjonsnivå, bosted og
932 den bakgrunnen barnet har sosialt, kulturelt og etnisk. Senterpartiet mener at barnehagens
933 viktigste oppgave er å fremme lek og sosialisering.

934

935 Kvaliteten sikres gjennom pedagogiske ledere som gis tillit og tar ansvar for barnehagens
936 innhold innenfor en nasjonalt fastsatt rammeplan. De ansatte skal kjenne barna og se deres
937 behov. Barna skal møtes av et pedagogisk læringsmiljø. Barnehagelærerne må ha
938 handlingsrom til å velge metoder og arbeidsmåter. Barnehagene skal være en arena for
939 tidlig innsats. Barn med særskilte behov må få rask oppfølging som sikrer god utvikling.

940

941 Barnehagene skal være en attraktiv arbeidsplass. God kommuneøkonomi er en forutsetning
942 for å styrke rekrutteringen av barnehagelærere og ansatte. Bemanningen i barnehagene må
943 være god nok til at hvert enkelt barn blir sett og at belastningen ikke blir for stor for de
944 ansatte. Det er bekymringsfullt at utdanninger som barnehagelærer har lave søkertall. Gode
945 rekrutteringstiltak for å beholde og skaffe flere barnehagelærere og barne- og
946 ungdomsarbeidere må utarbeides.

947

948 Det er store svakheter i dagens finansieringssystem. Særlig små barnehager opplever
949 manglende økonomisk forutsigbarhet og økonomisk press. Et økende antall kjøpes opp av
950 kommersielle kjeder. Senterpartiet mener denne utviklingen viser behov for endringer i
951 finansieringssystemet og kommunenes styringsmulighet over barnehagesektoren.

952 Senterpartiet vil opprettholde et mangfold av barnehager, samtidig som vi må sikre at
953 offentlig finansiering går til barnas beste. Offentlige penger skal ikke være gjenstand for
954 økonomisk spekulasjon. Foreldre og folkevalgte skal ha mulighet til å kunne kjenne
955 barnehagens ledelse, styre og drift. Senterpartiet ønsker derfor ikke en utvikling der en
956 stadig større andel av barnehagesektoren eies av kommersielle konsern.

957

958 Samiske barnehager er viktige for å lykkes med revitalisering av de samiske språkene og
959 samisk kultur, spesielt i områder som har vært sterkt rammet av fororskning. De samiske
960 barnehagene må styrkes med språkopplæringsressurser.

961

962 **Senterpartiet vil:**

- 963 – Ha som målsetting at kommunene kan legge til rette for løpende barnehageopptak.
- 964 – Innføre rett til barnehageplass for barn født i desember fra måneden de fyller ett år.
- 965 – Fullfinansiere bemannings- og pedagognormen med statlige tilskudd til kommunene.
- 966 – Revidere finansieringssystemet og sikre økt transparens for at finansieringen kommer
967 barna til gode.
- 968 – Styrke arbeidet med å tilrettelegge barnehagetilbudet til barn med spesielle behov og
969 sikre at ansatte i barnehagene snakker godt norsk.
- 970 – Støtte samiske barnehager.
- 971 – Sikre at private barnehager har lønns-, arbeids- og pensjonsvilkår på linje med det ansatte
972 i offentlige barnehager har.
- 973 – Stimulere til at barnehageansatte tar etter- og videreutdanning.
- 974 – Hindre eiendomsspekulasjon og styrke kommunenes kontroll og styringsmulighet i lokal
975 barnehagesektor, ved at det lages retningslinjer for hvordan kommunene i kommuneplanens
976 arealdel for barnehager kan regulere barnehageeiendommenes funksjon som «offentlig
977 formål, offentlig barnehage».
- 978 – Lovfeste at husleieavtaler for barnehager godkjennes av kommunen slik at gjengs leie i
979 kommunen kan følges.
- 980 – Vurdere innføring av meldeplikt for private barnehager ved salg av både eiendomsselskap
981 og driftsselskap, samt innføre forkjøpsrett for kommunen.

982 Skolefritidsordning

983 Skolefritidsordningen (SFO) skal være et sted for fri lek og samvær og for kulturelle- og
984 fysiske aktiviteter. Deltagelse på SFO gir språktrening og sosialt samvær som særlig
985 minoritetsspråklige barn kan ha nytte av. Senterpartiet i regjering har innført 12 timers gratis
986 kjernetid per uke på SFO for bedre å legge til rette for at alle familier som ønsker det skal få
987 mulighet til å benytte seg av tilbudet. Vi ønsker ikke å gjøre SFO til en obligatorisk del av
988 skoledagen, men tilbudet må sikres god kvalitet gjennom hensiktsmessig organisering, godt
989 aktivitetstilbud og pedagogisk innhold og kompetanse.

990

991 **Senterpartiet vil:**

- 992 – At SFO fortsatt skal være et frivillig tilbud som utformes lokalt. Skoleeier skal ha ansvar for
993 forsvarlig bemanning, kvalifisert personale og tilfredsstillende arealer.
- 994 – Utvikle SFO som et fritidstilbud, og gi det et kvalitetsløft gjennom økt krav til organisering,
995 aktivitetstilbud og pedagogisk innhold og kompetanse
- 996 – Innføre gratis heldagsplass på SFO for lavinntektsfamilier og barn på 1-4. trinn i
997 kommuner i sentralitetsklasse 5 og 6, samt opprettholde gratis SFO i Nord-Troms og
998 Finnmark.
- 999 – Innføre gratis barnehage for tredje barn man har i barnehage og SFO samtidig, der staten
1000 kompenserer kommunene for kostnaden ved dette.
- 1001 – At «assistentressurs» for elever med spesielle behov også skal gjelde for SFO.
- 1002 – Legge til rette for at andre aktivitetstilbud i kommunen, som kulturskole, kan integreres i
1003 SFO-tiden og at det legges til rette for et økt samarbeid med frivillige organisasjoner, for
1004 eksempel frivillighetssentraler og idrettslag, uten at dette går på bekostning av aktiviteten i
1005 frivillige organisasjoner.

1006 Barnevernet

1007 Barnevernet skal gi de aller mest sårbare barna vi har nødvendig hjelp, omsorg, vern og
1008 utviklingsstøtte. For Senterpartiet er det viktig at barnevernet har høy legitimitet i
1009 befolkningen gjennom at kravene i Barnevernsloven, som eksplisitt sier at barn og unge skal
1010 møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse, oppfylles på en god måte.

1011 Barnas medbestemmelse må styrkes. Barn og familier skal oppleve at barnevernet er
1012 tilgjengelig og har tilstrekkelig med tid og bemanning. Tiltakene skal, så langt det er mulig,
1013 bidra til at barnet kan fortsette å bo hjemme. Hvis omsorgsovertakelse er nødvendig, skal
1014 løsninger innenfor barnets familie, slekt eller nettverk alltid vurderes som første alternativ.
1015 Løsninger hvor søsken får bo sammen må prioriteres. Målet er uansett at barn og unge skal
1016 oppleve ro, trygghet og stabilitet, og barnets språk- og kulturbakgrunn må så langt som
1017 mulig ivaretas ved fosterhjems plassering og omsorgsovertakelse.

1018 Fosterhjem er av de viktigste bærebjelkene i det norske barnevernet. Senterpartiet jobber for
1019 å bedre rekruttering av fosterhjem og beholde eksisterende ved å styrke oppfølgingen, gi
1020 mer forutsigbare rammer, bedre pensjonsvilkår og gi fosterforeldre større
1021 beslutningsmyndighet over praktiske avgjørelser på vegne av barnet i det daglige. Barn og
1022 unge i fosterhjem må også sikres en god overgang til voksenlivet.

1023 For mange barn i institusjonsbarnevernet flytter for mye, får dårlig helsehjelp, har psykiske
1024 lidelser og gjennomfører ikke skole. Tilbudet på institusjon skal være trygt og helhetlig og
1025 tilpasse seg barnas behov, og ikke minst deres ressurser. Disse barna skal, som andre barn,
1026 motta den helsehjelpen de har behov for og rett til, fra helse- og omsorgstjenesten der de
1027 bor.

1028 Senterpartiet er opptatt av at barn og unge som bor på institusjon har rett til vern og
1029 beskyttelse slik at de ikke utsettes for fare eller skade. De ansatte må få tydeliggjort sitt
1030 omsorgsansvar slik at de skal kunne sette grenser for barna på samme måte som foreldrene
1031 kan gjøre.

1032 Familier med minoritetsbakgrunn er overrepresentert i barnevernssaker. Enslige mindreårige
1033 asylsøkere har samme rett til barnevernstjenester som andre barn. Senterpartiet vil styrke

1034 barnevernets flerkulturelle kompetanse og rekruttere flere fosterhjem fra minoritetsgruppene.
1035 Barnevernet må ta hensyn til barnets språklige, kulturelle og religiøse bakgrunn.

1036 Ved akuttvedtak og omsorgsovertakelser skal barnets beste alltid ha prioritet. Både barnets
1037 og foreldrenes rettssikkerhet skal ivaretas, men de barnefaglige vurderingene skal veie
1038 tyngst. Senterpartiet mener enetiltak bare må gjennomføres i helt særskilte tilfeller der dette
1039 er til barnets beste.

1040 Senterpartiet støtter opp under ideell sektor, og mener ikke-kommersielle og ideelle drivere
1041 av barnevernstilbud er gode supplement til det offentlige tjenestetilbudet. For å ivareta disse
1042 jobber Senterpartiet for å sikre gode rammevilkår for private ideelle tiltak og institusjoner og
1043 å utvikle anbudssystemet og konkurranseutsettingen i barnevernssektoren. Det offentlige
1044 må selv utføre saksbehandlings- og utredningsoppgaver. Kompetansekravene til kommunalt
1045 og statlig barnevern må kunne oppfylles på flere måter, og Senterpartiet mener at praktisk
1046 erfaring og kompetanse må anerkjennes mer enn i dag. Slik vil en få større bredde og
1047 fleksibilitet til å kunne benytte personell med ulik bakgrunn og kvalifikasjoner.

1048 **Senterpartiet vil:**

- 1049 – At barn skal få mer å si i barnevernssaker og styrke barnas medvirkning
- 1050 – Styrke familievernet for å bistå barn og familier så tidlig som mulig slik at tiltak i størst
1051 mulig grad kan gis i hjemmet.
- 1052 – Styrke rettssikkerheten i alle ledd av barneverntjenesten.
- 1053 – Sikre fullfinansiering av barnevernsreformen og styrke rammene til forebyggende arbeid i
1054 helsestasjoner, barnehager og skoler for å begrense behovet for barnevernstjenesten.
- 1055 – Gi kommunene nok ressurser til å sørge for et godt ettervern til barnevernsbarn frem til
1056 fylte 25 år.
- 1057 – Styrke samarbeidet mellom NAV og barnevernet og føre det inn i faste rammer.
- 1058 – Styrke søskens rett til å vokse opp sammen etter omsorgsovertakelse og legge bedre til
1059 rette for fosterfamilier som tar imot søsken.
- 1060 – Styrke rekrutteringen av fosterhjem, inkludert fosterhjem med minoritetsbakgrunn, og sikre
1061 at fosterhjem har likeverdige økonomiske betingelser, god oppfølging, veiledning og
1062 opplæring.
- 1063 – Sikre ivaretagelse av helseundersøkelse av barns somatiske og psykiske helse i
1064 forbindelse med alle omsorgsovertakelser.
- 1065 – Styrke barne- og ungdomspsykiatrien (BUP) og systematisere samarbeidet mellom
1066 barnevernet og BUP.
- 1067 – Gi ansatte i institusjonsbarnevernet tydeligere omsorgsansvar og tydeliggjøre regler for
1068 grensesetting og tiltak som hindrer at barnet utsettes for fare eller skade
- 1069 – Innføre tydeligere retningslinjer for å sørge for at barnevernet kan gjennomføre tiltak for å
1070 ivareta barn som på grunn av gjentatt alvorlig kriminalitet og rusmisbruk trenger å være på
1071 institusjonen og ikke bare kan reise tilbake til et utsatt miljø.
- 1072 – At personer kan oppfylle kompetanseskrav til stillinger i det statlige og kommunale
1073 barnevernet på flere måter og å anerkjenne praktisk erfaring og kompetanse mer enn i dag.

1074 **Mangfold**

1075 Senterpartiet mener likestilling og likeverd er en viktig forutsetning for at alle skal ha verdige
1076 liv, uavhengig av funksjonsnivå, kjønn, kjønnsidentitet, livssyn, seksuell orientering og

1077 kulturell og språklig bakgrunn. Alle skal ha mulighet til å delta i arbeids- og næringsliv og ha
1078 innflytelse på samfunnsutviklingen.

1079

1080 Ingen personer eller grupper skal behøve å tåle hets, trakassering, usynliggjøring eller
1081 diskriminering. Dette skal bekjempes med økt bevissthet om selvbestemmelse, medvirkning,
1082 likeverd og holdningsskapende arbeid. Alle typer nedsettende adferd og rasisme skal slås
1083 hardt ned på.

1084

1085 Samfunnet skal legge til rette for at den enkelte får utnyttet sitt potensial. Arbeidsmarkedet i
1086 Norge er for kjønnsdelt. Senterpartiet vil legge til rette for ordninger som bidrar til å rekruttere
1087 kvinner inn i mannsdominerte yrker og menn inn i kvinnelederte yrker. Lik lønn for arbeid
1088 av lik verdi er et grunnleggende prinsipp som må gjennomføres snarest.

1089

1090 **Senterpartiet vil:**

1091 – Styrke Likestillings- og diskrimineringsombudets rolle.

1092 – Arbeide for at ledergrupper i direktorater, statlige etater og selskaper der staten har
1093 eierandel, består av minst 40 prosent av begge kjønn. Kvotering kan tas i bruk for å nå dette
1094 målet.

1095 – Arbeide for at begge kjønn skal være representert med minst 40 prosent av lederne på de
1096 øverste nivåene i staten, fylkeskommunene og kommunene.

1097 – Styrke innsatsen for å rekruttere flere menn til de praktiske oppgavene innen helse- og
1098 omsorgsfagene.

1099 – Styrke arbeidet mot hatkriminalitet.

1100 – Styrke innsatsen for å motvirke dårlig psykisk helse i minoritetsgrupper.

1101 – Gi bonusinnskudd i Folketrygdordninga til den av foreldrene som tar ut mest permisjon.

1102 Urfolk og nasjonale minoriteter

1103 Vårt urfolk, samene, og våre nasjonale minoriteter, kvenene/norskfinnene, jødene,
1104 skogfinnene, romer og romanifolk/tatere skal kunne ta vare på og utvikle sine språk, sin
1105 kultur og sitt nærings- og samfunnsliv.

1106

1107 Sannhets- og forsoningskommisjonen gransket fornorskingspolitikk og urett begått overfor
1108 kvener/norskfinner, skogfinner og samer. Kommisjonen avleverte sin rapport til Stortinget 1.
1109 juni 2023. Kommisjonens rapport danner grunnlaget for et nødvendig offentlig ordskifte om
1110 minoritetene på Nordkalotten. Senterpartiet vil være en pådriver for konstruktiv dialog og
1111 konkrete tiltak som kan bidra til å styrke kvener/norskfinner, skogfinner og samer sin rolle og
1112 status i samfunnet.

1113

1114 Kvensk/finsk må styrkes i skolen, både gjennom allmenn kunnskap om
1115 kvenene/norskfinnene og ved språkopplæring. I likhet med at det bør fortsette å være krav
1116 om samiske perspektiv i skolen og i relevante helse- og sosialfaglige utdanninger, bør dette
1117 også inkludere kunnskap om kvener og de øvrige nasjonale minoritetene.

1118

1119 Senterpartiet vil at Sametinget skal ha et hovedansvar for å utvikle samisk språk, kultur,
1120 næringer og rettigheter på samenes eget grunnlag sammen med norske kommuner og
1121 fylkeskommuner.

- 1122
1123 De nasjonale minoritetene må gis gode muligheter for kulturutøvelse, formidling og
1124 kulturopplevelser. Vilkårene for film-/tv-produksjon, litteratur, teater, kunst og musikk av og
1125 for disse gruppene må styrkes.
1126
1127 **Senterpartiet vil:**
1128 – Aktivt støtte opp om de samiske og de nasjonale minoritetenes organisasjoner.
1129 – Styrke arbeidet for de samiske språkene og de nasjonale minoritetsspråkene i samarbeid
1130 med kommunene og språkgruppene.
1131 – Samisk og kvensk språkopplæring i barnehager og skoler må styrkes, og det må aktivt
1132 jobbes med å øke rekrutteringen til, og redusere frafall fra, samisk, kvensk og finsk
1133 språkopplæring.
1134 – Utdanne flere med fagarbeidere med flerkulturell språk- og kulturkompetanse, særlig
1135 innenfor eldre- og demensomsorg.
1136 – Igangsette en utredning om urfolksstatus for kvenene i Norge, på lik linje med
1137 tornedalinger, kväner og lantalaiset i Sverige.
1138 – Følge opp tiltak i handlingsplan mot antisemittisme og styrke forebyggingsar.
1139 – Følge opp tiltak i handlingsplan mot samehets.
1140 – Etablere et nasjonalt ambulerende samisk fagteam, spisset faglig til vold i nære relasjoner,
1141 seksuelle overgrep og negativ sosial kontroll.
1142 – Støtte teknologi og språkverktøy som anvender samiske språk og kvensk, og
1143 oversettelsesverktøy som gjør at datastyrt kommunikasjon kan foregå også på samisk og
1144 kvensk.
1145 – Bygge opp gode fjernundervisningstilbud for samisk, kvensk og finsk.

1146 Personer med funksjonsnedsettelse

1147 Personer med funksjonsnedsettelse har i dag for liten tilgang til arbeidslivet og heller ikke
1148 god nok tilgang til helsetjenester på linje med resten av befolkningen. Det er dessuten stor
1149 mangel på egnede boliger og lange ventetider på å få tildelt kommunale boliger. I et
1150 samfunn med behov for mer arbeidskraft, må det legges bedre til rette for at alle med
1151 arbeidsevne kan få bruke den.

1152
1153 Senterpartiet mener personer med funksjonsnedsettelse må få et likestillingsløft for å sikre
1154 full samfunnsdeltakelse, også når det gjelder fritidsaktiviteter og friluftsliv. For barn med
1155 funksjonsnedsettelse er det viktig at skoler er tilrettelagte, og at undervisningstilbudet er
1156 godt og blir kvalitetssikret. Ordningen med brukerstyrt personlig assistanse (BPA) for
1157 personer med langvarig og stort behov må styrkes og bli et reelt verktøy for likestilling og
1158 samfunnsdeltakelse.

- 1159
1160 **Senterpartiet vil:**
1161 – Arbeide for at det norske samfunnet skal være universelt utformet innen 2035.
1162 – Oppheve vergemålsloven og innføre en beslutningsstøtteordning i tråd med FN-
1163 konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).
1164 – Utrede støtteordninger for virksomheter som tilrettelegger for at personer med
1165 funksjonsnedsettelse får brukt sin arbeidsevne.
1166 – Tilby BPA-ordninger med god brukermedvirkning som bidrar til likeverd, selvbestemmelse
1167 og samfunnsdeltakelse.

- 1168 – Utvide ordningen med funksjonsassistanse til flere funksjonshemninger. Dette kan
1169 samordnes med BPA.
1170 – Sørge for at døve og hørselshemmede får tolketjenester når de trenger det, også utenfor
1171 kontortid og på offentlige fridager.
1172 – Utvide den nasjonale TT-ordningen til en permanent ordning i alle fylker.
1173 – Sikre personer med funksjonsnedsettelse tilgang til hjelpemidler, inkludert retten til
1174 selvbestemmelse ved valg av hjelpemidler.
1175 – Gi BPA-ordningen et lavere innslagspunkt for statlig finansiering. Kommunal utgift per
1176 bruker skal ikke overstige 1,5 millioner kroner.
1177 – Styrke ordninga med aktivitetshjelpemiddel for personer over 26 år.

1178 LHBQT+

- 1179 LHBQT+-befolkningen har vunnet viktige rettighetskamper de siste tiårene. Likevel opplever
1180 mange fortsatt at de blir diskriminert og usynliggjort i dagligliv og samfunn.
1181
1182 LHBQT+-personer er utsatt for hatkriminalitet og vold og rapporterer også om diskriminering
1183 i møte med offentlige tjenester. Det er et samfunnsansvar å bidra til å skape et mer tolerant
1184 og inkluderende samfunn.
1185
1186 **Senterpartiet vil:**
1187 – Støtte tiltak og planer rettet mot å øke aksepten for LHBQT+-personer i alle lokalsamfunn
1188 og styrke arbeidet mot hatkriminalitet.
1189 – Tilrettelegge for at LHBQT+-personer kan være seg selv i alle aldersfaser, også i møtet
1190 med offentlige tjenester i forbindelse med sykdom og institusjonsopphold, samt innen
1191 oppvekst og utdanning. Dette kan innebære samarbeid med LHBQT+-organisasjoner om å
1192 øke kompetansen til helse- og omsorgspersonell og personell i oppvekst- og
1193 utdanningssektoren.
1194 – Tilpasse verktøy for konflikthåndtering, dialog og trygghetsprogram for oppfølging av ofre
1195 for hatkriminalitet.
1196 – Styrke innsatsen for å motvirke dårlig psykisk helse i LHBQT+-befolkningen.
1197 – Støtte arbeidet for flere møteplasser for LHBQT+-personer som også tilhører andre
1198 minoriteter, ettersom dette representerer en ekstra utfordring.
1199 – Endre retningslinjene for blodgivning slik at kriteriene baseres på risikoatferd og ikke
1200 legning.

1201 Energi: Nasjonal kontroll over krafta vår

1202 Rikeleg tilgang på rein og rimeleg fornybar kraft har vore ein føresetnad for utviklinga av
1203 industrien og det norske velferdssamfunnet. I åra framover forventast det eit stort behov for
1204 ny kraft. På same tid heng utbygginga av ny kraft og nettinfrastruktur etter. Senterpartiet vil
1205 at heile Noreg skal oppleve vekst, utvikling og omstilling. Då må det framleis sikrast
1206 kraftoverskot, prissmitta frå Europa må reduserast og den nasjonale kontrollen over
1207 energipolitikken må styrkast.
1208
1209 EU sine reglar for energimarknaden og forbodet mot eksportrestriksjonar på straum for å
1210 redusere straumprisen skapar for høg etterspurnad samanlikna med tilbodet av kraft.
1211 Energipolitikken skal styrast av norske folkevalde. Senterpartiet er imot suverenitetsavståing
1212 i energipolitikken. Vi vil styrke den nasjonale kontrollen og forsyningstryggleiken.

1213 Kraftutbygging og energieffektivisering

1214 Utan auka produksjon av fornybar kraft vil ikkje vi nå klimamåla. Tilgang på rimeleg fornybar
1215 kraft må og i fremtida vere eit konkurransefortrinn for norsk næringsliv, og eit gode for
1216 norske hushald.
1217
1218 Fyrste skritt på vegen mot nullutsleppssamfunnet er auka energieffektivisering, at straumen
1219 brukast smartare og at vi legg godt til rette for auka produksjon av lokal energi. Til dømes
1220 ved hjelp av solceller, termisk energi eller bioenergi. Dette kan realiserast raskt, vil avlaste
1221 straumnettets og reduserer presset på sårbar natur.
1222
1223 Energipolitikk er og tryggleik- og næringspolitikk. Russland sin bruk av energi som våpen
1224 etter invasjonen av Ukraina demonstrerer at energiforsyninga må vere under nasjonal
1225 kontroll. Det innebære at sjølvforsyninga må vere god nok og når uforutsette hendingar skjer.
1226
1227 Vi må legge til rette for betre utnytting av straumnettets og forenkle konsesjonsprosessane for
1228 å få raskare nettutbyggingar. Styrke nettselskapenes muligheter for tidlig samhandling med
1229 lokale interesser og myndigheter for å utnytte dagens nett på en bedre måte. Slik kan
1230 nettkundane sikrast tilgang til fornybar energi til ein lågast mogeleg pris.
1231
1232 Inntektsrammemodellen til kraftnettselskapa må endrast. I dag bidreg modellen til å presse
1233 små og mellomstore nettselskap til å slå seg saman. Modellen hindrar og selskapa frå å vere
1234 frampå med lokal nettutbygging. Modellen klarar ikkje i tilstrekkeleg grad å ta høgde for
1235 lokale variasjonar som påvirkar kostnadane ved å drifte og vedlikehalde kraftnettets, og den
1236 straffar selskap som forskutterar investeringar.
1237
1238 Norsk olje- og gass produserast med betydeleg lågare CO₂-utslepp enn mange andre
1239 stadar i verda. Likevel må utsleppa frå sjølve produksjonen reduserast kraftig. Dette vil vere
1240 eit viktig konkurransefortrinn for norsk olje- og gassproduksjon.
1241
1242 For å nå klimamåla og sikre industri og innbyggjarar nok straum til ein konkurransedyktig
1243 pris, må det byggast ut betydelege mengder fornybar energi. Då må vi satse på ulike
1244 energikilder, som tilstrekkeleg raskt kan gje ny kraft til ein akseptabel kostnad, og der

1245 omsynet til natur- og miljø og sameksistens med andre næringer verte ivareteke. Vi må
1246 oppgradere eldre vasskraftanlegg og bygge nye, samt bygge vindkraftanlegg til havs og på
1247 land. Senterpartiet meiner det må vurderast skånsam utbygging i utvalde verna vassdrag om
1248 det kan bidra til ny lokal verdiskaping og flaumdemping. Dette forutset at utbygginga ikkje
1249 forringar natur- og verneverdiane i vassdraget.

1250 Nye energiformer og lokal sjølvråderett

1251 Fornybar energi og teknologiutvikling gjev grunnlag for næringsutvikling og verdiskaping i
1252 heile landet. Vi må halde fram med å produsere ny fornybar energi med eit klart føremål om
1253 å skape vekst og utvikling lokalt. Det er avgjerande at lokalsamfunna verte involvert i
1254 planlegginga og utbygginga av fornybar kraft. Senterpartiet vil spele på lag med
1255 lokalsamfunna og sikre at lokalsamfunn som stiller sine naturressursar til disposisjon for
1256 utbygging, får meir igjen for det og sikrast ein rettmessig del av verdiskapinga. Lokal aksept
1257 må vere ein føresetnad for nye arealinngrep til kraftproduksjon. Omsynet til reindriftsnæringa
1258 må og verte ivareteke.

1259
1260 Fleire europeiske land satsar igjen på kjernekraft. Området har hatt ei stor utvikling av nye
1261 teknologiske løysingar og konsept som kan verte relevante for det norske kraftsystemet.
1262 Senterpartiet meiner det er behov for meir kunnskap om kjernekrafta si mogelege rolle i
1263 Noreg. Vi vil difor satse planmessig på ytterlegare forskning og kompetansebygging innanfor
1264 området.

1265 Nei til EU si fjerde energimarknadspakke

1266 EU sine reglar, forsterka gjennom tredje energimarknadspakke, gjere det forbode for Noreg
1267 å regulere og avgrense eksporten av straum gjennom utanlandskablane ut ifrå prisomsyn.
1268 Dette gjev ustabile straumprisar. Noreg har lang erfaring med kraftutveksling med nabolanda
1269 våre, noko som har bidrege til forsyningstryggleik og relativt stabile og føreseielege
1270 straumprisar. Men dei siste utanlandskablane og avtalene som regulerer bruken av desse,
1271 som vart godkjent av Solberg-regjeringa, auka eksportkapasiteten og dermed prissmitta frå
1272 Europa kraftig. Dette har ført til auka og ustabile straumprisar. Senterpartiet meiner vi må ha
1273 ei regulert utveksling av straum gjennom likestraumskablane. Slik kan vi ivareta våre
1274 nasjonale interesser og redusere prissmitta frå Europa.

1275
1276 For å hindre ytterlegare avgjeving av norsk suverenitet over norsk energipolitikk, seier
1277 Senterpartiet nei til EU si fjerde energimarknadspakke. Senterpartiet vil ha nasjonal kontroll
1278 over norsk energipolitikk.

1279

1280 **Senterpartiet vil:**

- 1281 – Sei nei til å innføre EU si fjerde energimarknadspakke i Noreg.
- 1282 – Reforhandle avtalene om Tysklandskabelen Nordlink og Englandskabelen North Sea Link
1283 for å sikre ei regulert utveksling av straum som ivaretek våre nasjonale interesser, og hindrar
1284 at kablane fungerer som tilnærma reine eksportkablar.
- 1285 – Oppretthalde straumkompensasjonsordninga for hushald, frivillig sektor, gardsbruk og
1286 gartneri.
- 1287 – Sei nei til å fornye Skagerak 1&2 kablane til Danmark.

- 1288 – Opprette et eget prisområde for utenlandskablene i NO2 som må innrettes slik at
1289 forsyningssikkerheten økes og prissmitten fra Europa reduseres.
- 1290 – Sørge for nasjonal forsyningstryggleik gjennom ei betre forvaltning av fleirårsmagasina
1291 innan vasskraft.
- 1292 – Sei nei til bygging av nye utanlandskablar.
- 1293 – Gjennomgå og vurdere reforhandling av avtalene som regulerer likestraumskablane til
1294 Danmark og Nederland.
- 1295 – Verne om ordninga med konsesjonskraft og -avgifter slik at kommunar og fylker verte
1296 kompensert ved utbygging av nye, fornybare energikilder.
- 1297 – Legge til rette for auka energieffektivisering hos hushald og næringsliv, blant anna ved å
1298 endre ENOVA sitt mandat til og å kunne støtte tiltak basert på moden teknologi.
- 1299 – Forenkle konsesjonsprosessar og auke saksbehandlingskapasiteten ytterlegare for å korte
1300 ned saksbehandlingstida.
- 1301 – Flytte konsesjonsbehandling av småkraftverk til eit av NVE sine regionkontor.
- 1302 – Redusere normandelen i inntektsrammemodellen til nettselskapa frå 70 prosent, som det
1303 er i dag, for å sikre at nettselskapa får dekka meir av sine reelle kostnader.
- 1304 – Redusere ulempene i inntektsrammemodellen som gjere at nettselskap manglar insentiv
1305 for å forskuttere lokal kraftnettutbygging.
- 1306 – Korte ned tilknytingskøene til nett. Ved knappleik i straumnett må det kunne gjerast ei
1307 politisk prioritering av kva verksemdar som bør få forrang til tilknytning.
- 1308 – Vurdere å innføre ei prising for ubrukt og reservert nettkapasitet.
- 1309 – Vidareføre den kommunale vetoretten i behandlinga av vindkraftkonsesjonar.
- 1310 – Sikre god sameksistens med andre næringar og natur og miljø ved utbygging av havvind
1311 og anna ny energi.
- 1312 – Legge til rette for skånsam utbygging av ny vasskraft i verna vassdrag gitt at
1313 verneverdiane verte ivareteke, og som tiltak for flaumdemping.
- 1314 – Vidareutvikle Bionova.
- 1315 – Legge til rette for auka produksjon og bruk av bioenergi.
- 1316 – Legge til rette for auka produksjon og bruk av biogass.
- 1317 – Legge til rette for hydrogen, ammoniakk, biodrivstoff og biogass der desse kan vere egna
1318 alternativ innan landtransport og på sjøen, blant anna gjennom vidareføring av programma
1319 for hydrogen og ammoniakk i fartøy.
- 1320 – Innføre ei varig og rettferdig utjamningsordning av nettleiga i Noreg.
- 1321 – Gå imot å bruke kraft fra land for å dekke kraftbehov ved elektrifisering av olje- og
1322 gassinstallasjoner fremover. Der hvor olje- og gassinstallasjoner elektrifiseres, skal det
1323 fremover kreves bruk av havvind og at det sendes minst like mye strøm tilbake til land som
1324 det hentes ut fra land i det enkelte prosjekt. Alternativt til elektrifisering med havvind skal det
1325 benyttes fangst og lagring av CO2 på sokkelen.
- 1326 – Endre Energilova slik at søknadar om kraft til næringsliv i lokalsamfunn som har bygd ut
1327 kraft verte prioritert.
- 1328 – Følgje opp den offentlege utgreiinga om kjernekraft som mogeleg kraftkjelde i Noreg.

1329 Forsvar: Norsk suverenitet og trygghet

1330 Målet for forsvars- og sikkerhetspolitikken er å hevde norsk suverenitet og sikre nasjonale
1331 interesser. Den viktigste og mest grunnleggende oppgaven for enhver nasjonalstat, er å
1332 sikre egne borgeres trygghet. Senterpartiet er tilhenger av et folkeforsvar som er til stede i
1333 hele landet. En forutsetning for det er bosetting i hele landet. Hovedoppgaven til Forsvaret er
1334 å trygge norsk territorium, norske suverene rettigheter og det norske folkestyret.

1335
1336 Senterpartiet mener at Norge må ta et større ansvar for egen og alliert sikkerhet. Dette må
1337 gjøres gjennom å styrke vårt nasjonale forsvar og å oppfylle våre forpliktelser overfor NATO.
1338 Skillet mellom fred, konflikt og krig har blitt mer uklart. Forsvaret av Norge handler stadig
1339 mer om hvordan Forsvaret innrettes hver dag for å beskytte verdier, fremme interesser og
1340 bidrar til kollektiv avskrekking og beroligelse. En hovedutfordring for norsk sikkerhet er at vi
1341 kan bli marginalisert i våre nærområder og at norske interesser ikke blir tatt hensyn til.

1342
1343 Senterpartiet mener den strategiske innretningen av Forsvaret må baseres på to
1344 grunnleggende målsetninger. At Norge i første rekke må innrette forsvarsinnsatsen mot å
1345 forebygge konflikt sammen med våre allierte. For det andre må Forsvaret være rustet for at
1346 konflikt likevel kan inntreffe. Samtidig må forsvaret ha tilstrekkelig bemanning og materiell til
1347 å håndtere et bredt spekter av trusler. Dette kan gjelde press mot suverenitet over norske
1348 naturressurser, omfattende og koordinert terror, eller andre situasjoner der
1349 bistandsinstruksen tas i bruk.

1350
1351 NATO er sikkerhetsgarantien vår og utgjør rammeverket for forsvar av Norge. Å styrke det
1352 bilaterale forsvarssamarbeidet med våre nærmeste allierte blir stadig viktigere. Det samme
1353 gjelder Norges evne til å kunne ta imot allierte i fred, krise og krig. Samhandling og tett
1354 integrering med våre allierte er en forutsetning. Senterpartiet vil jobbe for å forvalte og utvikle
1355 mulighetene som ligger i et samlet Norden i NATO.

1356
1357 Det er viktig for Senterpartiet å anerkjenne innsatsen veteranene våre har gjort for Norge i
1358 internasjonal tjeneste, og sørge for god oppfølging før, under og etter tjeneste.

1359 Forsvarsløft

1360 Med Senterpartiet i regjering har vi lagt frem et betydelig forsvarsløft som styrker Forsvaret
1361 med over 600 milliarder kroner de neste 12 årene. Senterpartiet vil jobbe for at hele
1362 Forsvaret skal styrkes og bygges opp i tråd med satsingene i Langtidsplanen. Å styrke
1363 grunnmuren og tette gap og mangler i dagens forsvar er en forutsetning for videre vekst.

1364
1365 Hæren må utvikles til å bli en moderne landstyrke som kan fylle sin viktigste funksjon –
1366 førstelinjeforsvaret. Hæren skal styrkes og utvikles fra en til tre brigader med flere soldater
1367 samt mer og bedre utstyr. Det er strategisk viktig å sikre tilstedeværelsen og kampkraften i
1368 Troms og Finnmark.

1369
1370 I tillegg til de tre brigadene i Finnmark, Troms og i Sør-Norge vil Senterpartiet også øke
1371 Forsvarets tilstedeværelse i Midt-Norge gjennom styrkingen av landmakten. Ansvar for

1372 mottak av allierte, øst-vest akse til Sverige og Finland og amerikanske forhåndslagre i Midt-
1373 Norge gjør dette til en viktig styrking.

1374

1375 Norge har en av verdens lengste kystlinjer. Sjø- og luftforsvaret spiller en viktig rolle i å
1376 overvåke de store kyst- og havområdene våre. Norge er på dette området NATOs
1377 forlengede arm i nord. Sammen med etterretning, cyberforsvar og landforsvar setter dette
1378 oss i stand til å ivareta viktige oppgaver for NATO. Sjøforsvaret skal være kontinuerlig
1379 tilstede i våre nærområder.

1380

1381 Luftforsvaret skal sikre bedre situasjonsforståelse gjennom tilstedeværelse med
1382 overvåkingsfly og kampfly. Luftvern miljøet skal styrkes betraktelig med en dobling av
1383 NASAMS-luftvernet og nytt langtrekkende luftvern. Forsvarets spesialstyrker skal styrkes, og
1384 få nye helikoptre bedre tilpasset sitt oppdrag.

1385

1386 Det er avgjørende at de ulike forsvarsgrenene har et tett samarbeid og at de regelmessig
1387 øver sammen for å oppnå størst mulig samlet kampkraft og en reell avskrekkende effekt.
1388 Den teknologiske utviklingen går i rekordfart og sammensatt virkemiddelbruk er stadig mer
1389 utbredt. Senterpartiet er opptatt av at Forsvarets evner i romdomenet og i det digitale rom
1390 skal styrkes.

1391 Heimevernet

1392 Et velfungerende Heimevern er særlig egnet til å møte endringene i et uoversiktlig
1393 trusselbilde. Dette krever at Heimevernet må være landsdekkende og desentralisert.
1394 Heimevernet skal være territorielt ansvarlig i hele Norge, og må moderniseres. Det gjelder
1395 både med tanke på materiell, kompetanse og oppgaver for å styrke den ressursen som
1396 Heimevernet representerer. Heimevernet skal styrkes med tre nye innsatsstyrker, hvorav to
1397 er dedikert til å beskytte objekter i kystsonen. Heimevernet skal økes fra elleve til tolv distrikt,
1398 samt økes til 45 000 soldater. Senterpartiet støtter «geografisk utskrivning» slik at
1399 Heimevernet styrkes i hele landet.

1400 Verneplikt

1401 Bærebjelken i folkeforsvaret er verneplikta. Senterpartiet mener at verneplikta gir en
1402 demokratisk basis for Forsvaret som sikrer rekruttering. Senterpartiet ønsker å reetablere en
1403 reell verneplikt i Norge.

1404

1405 Dette gjøres gjennom at flere kalles inn til førstegangstjeneste i Forsvaret, samtidig som de
1406 som ikke kalles inn til førstegangstjeneste avtjener siviltjeneste.

1407 **Dissens (mindretall):** *Følgende tekst strykes:* "samtidig som de som ikke kalles inn
1408 til førstegangstjeneste avtjener siviltjeneste."

1409

1410 Alle norske ungdommer skal gjennomføre grunnleggende trening i beredskap og livredning.

1411

1412 For å lykkes med forsvarsløftet mener Senterpartiet at det er avgjørende at det satses mer
1413 på folkene i Forsvaret. Utdanningskapasiteten må bygges ut, lønn- og insentivordningene
1414 må styrkes og eiendom, bygg og anlegg må bedres.

1415 Totalforsvar

1416 Forsvaret er avhengig av det sivile samfunn for å lykkes med sine oppgaver. Totalforsvaret
1417 handler om at det militære forsvaret og den brede sivile beredskapen bidrar til å håndtere
1418 hendelser når det trengs. Gjennom langtidsplanen skal forsvaret tilføres store ressurser.

1419

1420 Utstyr og personell må komme det sivile samfunn til gode i hele krisespekteret. Det
1421 forutsetter en mer utstrakt tilstedeværelse og et større bidrag fra forsvarets ansatte i de
1422 lokalsamfunnene de tjenestegjør. Forsvaret skal være forutsigbare i sine forventninger til
1423 lokalsamfunnene, som behovet for helsekapasiteter. Forsvarets behov for helsekapasiteter
1424 må sikres gjennom forutsigbar finansiering av funksjoner som spesialisthelsetjeneste nær
1425 Forsvarets største baser.

1426

1427 Senterpartiet mener at en sterk norsk forsvarsindustri er viktig for vår nasjonale beredskap.
1428 Med store materiellinvesteringer som følge av forsvarsløftet må vi sikre norsk industri gode
1429 muligheter. Senterpartiet er opptatt av at Norge gjør vår del i å styrke
1430 produksjonskapasiteten for materiell og forsyninger som det er stort behov for hos oss og
1431 våre allierte.

1432

1433 Norsk næringsliv for øvrig er en fundamental del av landets beredskap. Forsvaret må inngå
1434 forutsigbare avtaler med norskeid næringsliv der dette er formålstjenlig. Eksempler på det
1435 kan være forsyning av mat, utstyr og tilgang på viktig infrastruktur som kaianlegg.

1436

1437 **Senterpartiet vil:**

1438 – Sikre et sterkt Forsvar som er rustet for sin hovedoppgave: forsvar av norsk territorium.

1439 – Øke bevilgningene til Forsvaret i tråd med Langtidsplanen for Forsvaret 2025-2036.

1440 – Sikre bevilgningene til Forsvaret til minimum 2 prosent av BNP i tråd med våre NATO-
1441 forpliktelser.

1442 – Ha et forsvar basert på en allmenn verneplikt, øke antallet ungdommer som årlig kalles inn
1443 til å avtjene førstegangstjenesten og differensiere lengden på tjenesten slik at den vil passe
1444 for flere.

1445 – Forsvaret må ha styrkede familieordninger og økonomiske incentiver som i størst mulig
1446 grad sikrer kontinuerlig tilstedeværelse nær basene og langsiktige arbeidsforhold i Forsvaret.
1447 Det er et mål at flest mulig av forsvarets ansatte skal være bosatt nær basene de jobber ved.

1448 – Redusere Forsvarets stabs- og administrasjonskostnader til fordel for operativ virksomhet.

1449 – Organisere Forsvarets eiendommer og logistikkforvaltning mer effektivt og målrettet.

1450 – Prioritere cyberforsvaret, og sørge for at denne grenen av Forsvaret også er
1451 konkurransedyktig med tanke på rekruttering av spiss digital kompetanse.

1452 – Gjenopprette en egen utdanning for Heimevernet og styrke Heimevernsungdommen.

1453 – Desentralisere utdanning i Forsvaret for å sikre nødvendig kompetanse i hele landet,
1454 gjennom å blant annet opprette offisers- og befalsutdanning i Nord-Norge.

1455 – Iverksette en modernisering av Heimevernet som tar høyde for teknologisk utvikling,
1456 materiell, oppgaver og kompetansebehov.

1457 – Styrke Kystvaktas aktivitet og evne til kontroll i norske territorialfarvann.

1458 – Sikre nødvendige etterretnings- og overvåkingsressurser til å gi en oppdatert
1459 situasjonsforståelse i Nordområdet til nasjonale myndigheter og NATO.

1460 – Norge skal videreføre vår historiske basestrategi i Nord, som sikrer avskrekking og
1461 beroligelse.

- 1462 – Sørge for at NATO-soldater som er stasjonert på baser i Norge, forblir rotasjonsbasert og
- 1463 ikke har permanent tilstedeværelse.
- 1464 – At det ved en eventuell opprettelse av et nytt NATO luftoperasjonssenter i Norge, må
- 1465 bygges på eksisterende fagmiljø i Bodø og Sørreisa.
- 1466 – Videreutvikle det bilaterale forsvars- og sikkerhetssamarbeidet med Norges viktigste
- 1467 allierte.
- 1468 – Styrke arbeidet med objektsikring i Forsvaret.
- 1469 – Styrke ettervernet for veteraner og deres familier.
- 1470 – Øke støtten til Det frivillige skyttervesen.
- 1471 – Sørge for at Forsvaret ved utstyrsanskaffelser i større grad kjøper allerede utviklet og
- 1472 utprøvd utstyr. Innkjøp bør gjøres gjennom allierte, og norske myndigheter må sikre
- 1473 forpliktende gjenkjøpsavtaler som bidrar til nasjonal verdiskaping og teknologioverføring.
- 1474 – Sørge for at strategisk viktig infrastruktur har nasjonalt eierskap, og at Forsvaret er en
- 1475 langsiktig og forutsigbar kontraktspart for private eiere av infrastruktur som Forsvaret er
- 1476 avhengig av.
- 1477 – Sørge for at små- og mellomstore bedrifter også kan levere på innkjøpsavtaler med
- 1478 Forsvaret.

1479 Helse og omsorg: Forebygging framfor reparasjon

1480 Tilgang på trygge helsetjenester der folk bor er en grunnpilar i et godt samfunn. Senterpartiet
1481 arbeider for en helse- og omsorgstjeneste som styrker folkehelsa og bidrar til å forebygge
1482 sykdom. Senterpartiet vil at alle skal ha tilgang til trygge og nødvendige helsetjenester
1483 uavhengig av sosial, økonomisk, kulturell, språklig eller geografisk tilhørighet.

1484
1485 Senterpartiet vil ha et sterkt offentlig helsevesen som garanterer likeverdige tjenestetilbud i
1486 hele landet og som hindrer todeling av helsetjenesten. Våre helsetjenester skal ha lave
1487 egenandeler. Markedstenkning og privatisering svekker det offentlige tilbudet og gir økte
1488 sosiale og geografiske forskjeller i tilgangen på helsetjenester. Senterpartiet vil ha minst
1489 mulig bruk av anbud, bestiller/utfører-modell og stykkprisfinansiering i helse- og
1490 omsorgssektoren. Det bidrar til oppstyking og lite samhandling, flere kontrollsystemer og
1491 mer byråkrati.

1492
1493 Senterpartiet vil ha en sammenhengende og samarbeidende helsetjeneste. Styring skal
1494 legge til rette for de viktige møtene mellom befolkningen og fagfolkene i førstelinjen.
1495 Senterpartiet vil arbeide for en ny ledelsesmodell i helsesektoren der de som arbeider
1496 nærmest pasientene får mer ansvar og tillit. Ledelsen må være lokal og stedlig. Rapportering
1497 og byråkratiske arbeidsoppgaver må automatiseres og reduseres.

1498
1499 For å nå målsettingen om muligheten til god helse og likeverdige helsetjenester for alle, må
1500 kvinnehelse gå fra å være et særhensyn til å bli en integrert del av helsetjenesten, forskning
1501 og helseutdanningene. Senterpartiet vil fortsette å prioritere midler for å bidra til denne
1502 endringen for å kunne gi store kostnadsbesparelser for samfunnet og bedre den enkeltes liv.
1503

1504 Frivillige og ideelle tilbydere innen helse- og omsorgsfeltet må sikres gode rammevilkår og
1505 forutsigbar drift. Senterpartiet vil øke innslaget av frivillige og ideelle aktører som er bundet
1506 av tariffavtaler i helse- og omsorgssektoren. Dette på bekostning av privat, kommersiell
1507 sektor. Dagens anbudssystem bør avvikles til fordel for langsiktige avtaler basert på kvalitet.
1508

1509 Senterpartiet mener det må satses på modeller med økt grunnbemanning, hele stillinger,
1510 mer fleksible turnuser og bedre lederoppfølging som tiltak for å styrke rekrutteringen og
1511 redusere sykefraværet for å løse bemanningsutfordringene i helsesektoren.

1512
1513 Senterpartiet vil på alle områder ha en tydeligere avgrensning av hvilke tilbud det offentlige
1514 skal ha ansvar for. Undersøkelser og behandlinger som ikke gir helsegevinst, kan ikke være
1515 et offentlig ansvar. Prioriteringer i helsevesenet må skje i åpenhet.

1516
1517 Spesialisthelsetjenesten har blitt effektivisert og pasientansvar overført til kommunene uten
1518 at dette er finansiert. Denne utviklingen har gått ut over pasienttilbudet. Utviklingen må snus,
1519 og samhandlingen må bli bedre. Velferdsteknologi må tas i bruk etter gode faglige
1520 vurderinger i helse- og omsorgssektoren, og bli en naturlig, integrert del av tjenestene.
1521 Innføringen må være behovsstyrt og ikke tilbudsstyrt.

1522 Folkehelse

1523 God helse er viktig for den einkilde sitt liv og har stor verdi for samfunnet. Det må leggast til
1524 rette for at alle skal kunne ta vare på si eiga helse, samstundes som ein får hjelp når ein
1525 treng det. Senterpartiet vil gjera folkehelse til ein naturleg del av samfunnsplanlegginga, og
1526 prioritera helsefremjande tiltak. Vi vil legge til rette for fleksible tilbod i kommunane for eldre
1527 og personar med demenssjukdom, som kan bidra til å redusere einsemd og avlaste
1528 pårørande.

1529
1530 Skilnadar i utdanning, inntekt og nærleik til helsetenestene bidreg til ulikskap i forventa
1531 levealder, sjukdom og helse. Senterpartiet vil redusere desse skilnadane.

1532
1533 Noreg har slutta seg til FN sine berekraftsmål, der mål nummer tre er å «sikra god helse og
1534 fremja livskvalitet for alle, uansett alder». For å nå dette målet må vi redusere talet
1535 livsstilssjukdomar, bekjempe smittsame sjukdomar, hindre antibiotikaresistens og handtere
1536 pandemiutbrot godt. Dette krev i sin tur auka kompetanse på desse områda hos tilsette i
1537 helsetenestene og i befolkninga.

1538
1539 Usunt kosthald er ei helseutfordring. Senterpartiet vil arbeida for auka bruk av godkjent
1540 sunnheitsmerking av matvarer, og tiltak som bidreg til redusert salt- og sukkerinntak i
1541 befolkninga.

1542
1543 Aukande antibiotikaresistens er ein alvorleg trussel mot god helse og beredskap. Forflytting
1544 av varer og folk på tvers av landegrensar, aukar risikoen for antibiotikaresistente bakteriar i
1545 Noreg og Norden.

1546
1547 **Senterpartiet vil:**

1548 – Forsterke innsatsen for utjamning av levekår, med eit særskilt fokus på å betre vilkåra for
1549 barn i låginntektsfamiliar og styrka områdesatsingar.

1550 – Ha ei nasjonal satsing på auka fysisk aktivitet for alle aldersgrupper.

1551 – Gje frivillig sektor og idretten ei viktigare rolle i gjennomføringa av folkehelseiltak.

1552 – Legge til rette for fleire frisklivssentraler i kommunane.

1553 – Legge til rette for fleire helsestasjonar for eldre i kommunane.

1554 – Legge til rette for fleksible tilbod i kommunane for eldre og personar med demenssjukdom.

1555 – Støtte tiltak for å få ned talet på uønska graviditetar, som betre seksualitetsundervisning,
1556 kunnskap om fertilitet, kropp og om å setje grensar.

1557 – Styrka samarbeidet mellom helsestyresmaktene og daglegvarebransjen for å leggje til
1558 rette for eit sunnare kosthald.

1559 – Auke satsinga på forsking på kvinnesjukdomar.

1560 – Auke satsinga på forsking innan førebygging, rehabilitering, mestringslæring, sjukepleie og
1561 omsorg.

1562 Kommunehelsetenesta

1563 For å sikre gode helsetenester for innbyggjarane er det avgjerande med ein god
1564 kommuneøkonomi i bygd og by i heile Noreg. Dyktige og profesjonelle tilsette er den
1565 viktigaste ressursen for å sikre gode helsetenester. Vi vil ta vare på og rekruttere fleire
1566 dyktige leiarar og tilsette. Gode arbeidsvilkår tilpassa den einkilde og gode ordningar for

1567 oppfølging av tilsette er viktig for å sikre rekrutteringa. Helsepersonell skal kunne
1568 vidareutvikle eigen kompetanse på arbeidsplassen og få høve til vidareutdanning.
1569 Mangelen på helsepersonell er stor. Difor er det viktig at fagkompetansen vert nytta på best
1570 mogeleg måte. Det trengst fleire yrkesgrupper og variert kompetanse i helsetenestene for å
1571 løyse oppgåvene på ein berekraftig måte. Senterpartiet vil legge til rette for eit
1572 kompetanseløft og omstilling av helsetenesta med god økonomi i kommunane. Vårt mål er
1573 at den offentlege helsetenesta i Noreg skal vere verdas beste, no og i framtida.
1574

1575 Samarbeidet mellom spesialisthelsetenesta og kommunesektoren må vidareutviklast og ha
1576 ei klar ansvarsdeling. Pasientbehandlinga i framtida krev nedbygging av skotta mellom
1577 kommunehelsetenesta og spesialisthelsetenesta. Senterpartiet vil legge til rette for
1578 oppretting av fleire distriktsmedisinske senter og intermedisære avdelingar som eit viktig
1579 supplement til dei lokalsjukehusa vi har.
1580

1581 Gjennom dei siste åra har det vorte gjort viktige forbetringar i fastlegeordninga. Dette
1582 arbeidet må vidareførast. Sjølv om rekrutteringa av fastlegar har auka og talet på personar
1583 utan fastlege for første gang på mange år har gått ned, så er det utfordringar å ta tak i.
1584 Mange kommunar slit med å få nok fastlegar, og legane sjølv bruker unødvendig mykje tid
1585 på administrasjon og byråkrati.
1586

1587 Alle som treng det, må få tilbod om rehabilitering etter sjukdom. Rehabilitering aukar
1588 livskvaliteten og bidreg til at pasientar raskare vert sjølvhjelpne. Menneske med nedsett
1589 funksjonsevne må få eit godt habiliteringstilbod slik at dei kan leva mest mogleg sjølvstendig.
1590 Det må tilretteleggast for at dei skal kunne delta i fritidsaktivitetar, arbeidslivet og slik kunne
1591 leve gode liv. Samhandlingsreforma har gjeve kommunane eit tydelegare ansvar for
1592 førebygging, kvardagsrehabilitering og opptrening av pasientar som er utskrivne frå
1593 sjukehus. På same måte har kommunane ansvar for rehabiliteringstilbodet. Senterpartiet
1594 meiner kommunane må verte kompensert for dei økonomiske meirkostnadene ved dette.
1595

1596 **Senterpartiet vil:**

1597 – Sikre tilstrekkeleg dekning av sjukepleiarar, vernepleiarar, spesialsjukepleiarar og
1598 jordmødre i kommunane.

1599 – Styrke personretta tiltak som legg til rette for å ta vare på og rekruttere tilsette til
1600 kommunehelsetenesta i distriktskommunar, til dømes gjennom styrking av ordninga med
1601 nedskriving av studielån.

1602 – Forbetra samhandlingsreforma for å sikra pasientar tilstrekkeleg helsehjelp i kommunane.

1603 – Vidareutvikle kompetanseforum i fylka, samt vurdere å etablere et nasjonalt
1604 samhandlingsforum etter dansk modell, for å drøfte korleis ein kan løyse
1605 helsepersonellmangelen og sikre ei offentleg helseteneste av god kvalitet i heile Noreg.

1606 – Fokusera på førebygging og tidleg innsats når det gjeld fysisk og psykisk helse.

1607 – Styrka helsestasjons- og skulehelsetenesta.

1608 – At idrettslag, frisklivssentraler og liknande helsefremjande organisasjonar vert del av
1609 samhandlinga i den kommunale helsetenesta.

1610 – Vidareføre styrkinga av fastlegeordninga slik at heile landet vert sikra rekruttering og stabil
1611 legedekning.

1612 – Vidareutvikle den tverrfaglege allmennhelsetenesta slik at det verte eit heilheitleg og
1613 tilgjengeleg tilbod.

1614 – Vidareføre og styrke tilskotsordninga for legevakt i distriktskommunar, for å bidra til betre

- 1615 rekruttering og redusert vaktbelastning.
- 1616 – Legge til rette for fagleg utvikling og grunn- og vidareutdanning for helsepersonell med til
- 1617 dømes desentraliserte utdanningstilbod.
- 1618 – Legge til rette for at nyutdanna tilsette i sin første jobb vert fulgt opp av erfarne tilsette med
- 1619 fag- og rettleiingskompetanse.
- 1620 – Legge til rette for at fleire kommunar kan delta i endringsprogram som TØRN-prosjektet.
- 1621 – At fylkeskommunane framleis skal ha ansvar for tannhelsetenesta.
- 1622 – Innføra ein eigen opptrappingsplan som sikrar utvikling og finansiering av eit godt
- 1623 kommunalt arbeidsretta rehabiliterings- og habiliteringstilbod for alle pasientgrupper.
- 1624 – Legge til rette for at kommunane kan styrke tilbodet til personar med psykisk uhelse,
- 1625 skadelig rusbruk og avhengighetsproblematikk.
- 1626 – Styrka omsorgstilbodet ved livets slutt og betre tilbodet om palliativ pleie.
- 1627 – Arbeide for ein meir aktiv seniorpolitikk i samråd med partane i arbeidslivet, for å legge til
- 1628 rette for at helsepersonell kan stå lengre i jobb.

1629 Velferdsteknologi og e-helse

- 1630 Velferdsteknologi kan bidra til at fleire meistrar kvardagen, kjenner tryggleik og kan bu lengre
- 1631 heime. Den enkelte kan få større grad av fridom i eige liv. Pårørande kan få avlastning og
- 1632 kjenne større tryggleik. Kommunane kan bruke ressursane meir effektivt til å hjelpe flest
- 1633 mogeleg.
- 1634
- 1635 Nye digitale tenester er nødvendige for å sikra innbyggerane betre informasjon og
- 1636 desentraliserte tenester. Ved innføring må god informasjonsflyt på tvers av einingar og
- 1637 sektorar sikrast. Senterpartiet vil samarbeide med kommunesektoren om å etablere eit
- 1638 systemkart, der det vert kartlagt tekniske, juridiske, strukturelle, kulturelle og økonomiske
- 1639 barrierer for implementering av velferdsteknologi. Systemkartet skal bidra til å finne raske
- 1640 løysingar på enkle problem, og gode løysingar på komplekse problem.
- 1641
- 1642 **Senterpartiet vil:**
- 1643 – Gjennomføre eit kompetanseløft for velferdsteknologi i alle kommunar og vidareføre
- 1644 Nasjonalt velferdsteknologi-program.
- 1645 – Basere velferdsteknologi på opne standardar.
- 1646 – Sikre tilgang på anonymiserte helsedata på tvers av offentleg og privat sektor som gjer det
- 1647 mogeleg å utvikle best mogelege løysingar.
- 1648 – Sikre at KI-løysingar for helsetenesta vert utvikla og implementert på ein etisk forsvarleg
- 1649 måte, der personvernet og datatryggleiken til pasientane vert ivareteke.
- 1650 – Sikre at tilsette får naudsynt opplæring og støtte for å kunne bruke teknologien på ein
- 1651 forsvarleg og effektiv måte, herunder også kompetanse på algoritmane som ligg til grunn for
- 1652 avgjerder gjort av KI.
- 1653 – Stimulere til bruk av innovative innkjøp for at kommunar kan samarbeide med lokale og
- 1654 regionale leverandørar ved innkjøp av velferdsteknologi.
- 1655 – Sikre at de som ikkje bruker e-post eller internett har moglegheit til å sende og motta
- 1656 helseinformasjon på ein effektiv måte.

1657 Eldreomsorg

1658 Eldreomsorgen skal gi trygghet, bistand og omsorg. Den må organiseres slik at eldre har
1659 trygghet for god hjelp uavhengig av egen situasjon eller om de har ressurssterke pårørende.
1660 Alle skal behandles med utgangspunkt i egne forutsetninger, inkludert språk og kultur.
1661 Eldreomsorgen må være behovsstyrt og et kommunalt ansvar. Oppgavene må løses i
1662 samarbeid med den enkelte, pårørende, frivillige og ideelle aktører. Senterpartiet vil øke
1663 andelen faglært personell i eldreomsorgen.

1664
1665 Det blir flere eldre i Norge. Mange har god helse lenge og kan være aktive deltagere i
1666 samfunnslivet. Eldre skal ha mulighet til selv å forme sine liv, bruke sine evner, følge opp
1667 sine interesser og ha innflytelse på samfunnet. Samtidig er det viktig at det legges til rette for
1668 at den restarbeidsevnen den enkelte har, kan tas i bruk. De eldres bidrag inn i frivillig sektor
1669 vil også være avgjørende viktig i årene som kommer. Senterpartiet vil legge til rette for at
1670 kommunene har nødvendig kapasitet og systemer for å bruke potensialet for frivillig innsats
1671 på en god måte.

1672
1673 Det er et mål at mennesker skal få bo i egen bolig så lenge de kan og vil. Mange har behov
1674 for mer tilrettelagte boliger når de blir eldre. Senterpartiet vil legge til rette for at det offentlige
1675 i større grad tilbyr varierte boligløsninger, der sosiale møteplasser og velferdsteknologi
1676 integreres i kommunenes eldreomsorg.

1677
1678 All fagutvikling og endringer i måten å styre, organisere og lede eldreomsorgen på må føre til
1679 bedre kvalitet på tjenestene og bedre samhandling. Den demografiske utviklingen og flere
1680 som lever lenger med et sammensatt sykdomsbilde krever økt kapasitet og kompetanse. For
1681 å bevare og rekruttere helsepersonell vil Senterpartiet satse på økt grunnbemanning,
1682 arbeidstidsordninger som personalet ønsker å stå i over tid og stedlig ledelse.

1683
1684 Senterpartiet vil ha mer aktivitet og innhold i eldreomsorgen. Det kan være fysisk aktivitet,
1685 men også kulturell og sosial aktivitet. Vi vil satse mer på hverdagsrehabilitering. Rett og
1686 fullverdig ernæring er grunnleggende for god livskvalitet gjennom hele livet. Eldre på
1687 institusjon og omsorgssentre må garanteres gode måltider hver dag, og
1688 ernæringsoppfølging tilpasset den enkeltes behov.

1689
1690 I 2050 anslås det å være om lag 240 000 personer i Norge som er rammet av demens.
1691 Senterpartiet vil styrke demensomsorgen i kommunene gjennom å sikre et tilstrekkelig
1692 kommunalt tilbud gjennom sykdomsforløpet. Vi vil legge til rette for økt kompetanse om
1693 demens hos helsepersonell, pårørende og i befolkningen generelt.

1694
1695 **Senterpartiet vil:**

1696 – Utvikle en behovsstyrt eldreomsorg med tillitsbasert og lokal ledelse.

1697 – Videreføre eldreomsorgen som et kommunalt ansvar finansiert over kommunale
1698 budsjetter.

1699 – Øke støtten hjemmeboende eldre kan få til tilrettelegging av egen bolig dersom de ønsker
1700 å fortsette å bo hjemme.

1701 – Fortsette å bygge ut sykehjemsplasser, omsorgsboliger og trygghetsboliger for eldre med
1702 statlige investeringstilskudd.

1703 – Øke støtten til Nasjonalforeningen for folkehelsen.

- 1704 – Avvikle boteleggingssystemet mellom helseforetakene og kommunene for eldre
1705 utskrivningsklare pasienter, og i stedet bruke disse midlene til å bygge opp den kommunale
1706 helsetjenesten.
- 1707 – Tilrettelegge for mer fleksible arbeidstidsordninger for helsepersonell i offentlig sektor.
1708 – Sikre et aktivitetstilbud for alle med behov for det og stimulere til et mangfold i tilbudet,
1709 gjerne i samarbeid med frivillige lag og foreninger eller private tilbydere.
- 1710 – Ikke innføre ordning med fritt brukervalg i eldreomsorgen.
1711 – Bidra til at beboere på sykehjem/omsorgssentre og hjemmeboende eldre får god og
1712 tilstrekkelig ernæring. Maten bør være laget lokalt og gjerne basert på lokale ressurser.
- 1713 – Kompensere kommunene for utgifter til ressurskrevende tjenester også for brukere over
1714 67 år.
- 1715 – Skape et mer demensvennlig samfunn ved at kommunale helse- og omsorgstjenester i
1716 større grad blir bygd og tilrettelagt for personer med demens og deres pårørende.

1717 Pårørende

1718 De pårørende er avgjørende for at vi skal lykkes med å yte gode helse- og omsorgstjenester
1719 i Norge. Uten den frivillige og familiebaserte omsorgen ville ikke tilbudet gått rundt. Det må
1720 derfor tilrettelegges med nye tiltak for at det skal være praktisk gjennomførbart å være
1721 pårørende over tid.

1722
1723 Mange pårørende er ressurssterke og kan yte stor innsats. På samme tid kan mange
1724 pårørende ha behov for profesjonell hjelp og omsorg selv. Senterpartiet vil særlig ivareta
1725 barn som er pårørende.

1726
1727 De som har et særlig belastende omsorgsansvar kan få kommunal omsorgsstønning.
1728 Pårørende må få mer forutsigbare rammer for å kunne ta på seg omsorgsoppgaver som
1729 ellers ville tilfalt det offentlige. Ved å inngå en pårørendeavtale med kommunen, vil
1730 pårørende med særlig tyngende omsorgsoppgaver få større forutsigbarhet og få avklart
1731 behov som avlastning, opplæring og tiltak for å ivareta egen helse. Slik vil det bli enklere for
1732 pårørende å ønske og tørre å ta på seg større eller mindre oppgaver. Oppgaver som kan
1733 øke livskvaliteten til pasienten og redusere offentlige kostnader.

1734
1735 Å få innflytelse i beslutningsprosesser og utforming av eget tjenestetilbud er en del av
1736 menneskeverdet. En reell mulighet til medvirkning krever at brukerne og deres pårørende får
1737 tilstrekkelig informasjon, veiledning og opplæring.

1738
1739 **Senterpartiet vil:**

1740 – Fastsette en opptrappingsplan for utbygging av dagaktivitetsplasser og korttidsopphold og
1741 slik sikre avlastning og trygghet for pårørende.

1742 – Forbedre pårørendes permisjonsmuligheter i arbeidslivet for å sikre likestilling og bedre
1743 muligheter til å kombinere arbeid og omsorg.

1744 – Utrede hvordan omsorgsarbeid kan gi pensjonsopptjening.

1745 – Sørge for økonomiske rammer som sikrer en reell styrking av omsorgsstøttnadsordningen.

1746 Lokalsykehus og fødetilbud

1747 Nærhet til helsetilbud på alle nivå gir trygghet. Senterpartiet vil styrke lokalsykehusenes rolle
1748 i spesialisthelsetjenesten og slik sikre kvalitet i akuttberedskap og trygghet i
1749 lokalsamfunnene. Godt samarbeid og tydelig oppgavefordeling mellom store og små
1750 sykehus i regionene, vil sikre gode tjenester og effektiv utnyttelse av knappe, menneskelige
1751 ressurser.

1752

1753 Trygghet ved fødsel og et desentralisert fødetilbud er viktige mål i helsepolitikken.
1754 Lokalsykehus med akuttfunksjoner og fødetilbud er avgjørende for å nå disse målene.
1755 Forskning viser at dagene fra unnfangelse til et barns to-års dag er viktige for barnets
1756 utvikling. Jordmortilbudet i kommunene er derfor viktig under graviditet og fødsel. Alle
1757 kvinner med behov må derfor tilbys følgetjeneste av jordmor ved fødsel. Jordmorkapasiteten
1758 i kommunen må være tilstrekkelig for å fylle de behov som følger av kortere liggetid ved
1759 sykehus etter fødsel. Kvinner i barsel skal få god oppfølging og tilstrekkelig tid på sykehus i
1760 forbindelse med fødsel, og kortere liggetid enn anbefalt må være kvinnens eget valg.

1761

1762 Et velfungerende ambulansetilbud er en forutsetning for innbyggernes trygghet når liv og
1763 helse trues. Senterpartiet mener at ambulanseberedskapen særlig må styrkes der det er
1764 lange avstander til sykehus. Forskriftsfestet responstid må iverksettes som vedtatt.
1765 Ambulansene er en viktig del av kommunenes beredskap. Kommunene bør derfor ha rett på
1766 informasjon om stasjonerte ambulanser tas ut av drift i deres nærområde.

1767

1768 **Senterpartiet vil:**

- 1769 – Sikre at lokalsykehusene som et minimum skal ha døgnerberedskap innen kirurgi,
1770 indremedisin, anestesi, røntgen og laboratorietjenester, samt fødetilbud.
- 1771 – Styrke og utvikle lokalmedisinske senter i samarbeid med spesialisthelsetjenesten der
1772 dette er en hensiktsmessig løsning.
- 1773 – Sikre utdanning av generelle kirurger for å støtte opp under behovet for
1774 breddekompetanse på lokalsykehus.
- 1775 – Styrke den kommunale jordmorhelsetjenesten og følgetjenesten til sykehus for fødende
1776 med mer enn én times reisevei.
- 1777 – Styrke bemanningen ved kvinneklinikkene og sørge for at alle fødende sikres en-til-en-
1778 oppfølging av jordmor i aktiv fase av fødselen.
- 1779 – Styrke tilbudet om flerkulturell doula for gravide med minoritetsbakgrunn.
- 1780 – Sikre papirløse gravide rett til helsetjenester i forbindelse med svangerskap, fødsel og
1781 barsel.
- 1782 – At hjemmebesøk av helsesykepleier innen ti dager etter hjemkomst gjennomføres over
1783 hele landet og at besøk av jordmor skal tilbys alle fødende innen 1-3 dager etter hjemkomst.
- 1784 – Sikre at helseforetakene som minimum har det formelle ansvaret for barselomsorgen en til
1785 fem dager etter fødsel. Ved tidlig hjemreise må helseforetaket stå ansvarlig for at moren og
1786 den nyfødte får oppfølging av jordmor ved hjemkomst.
- 1787 – Prioritere elektronisk helsekort for gravide.
- 1788 – Sikre økt rekruttering av jordmødre til kommunene.

1789 Psykisk helse

1790 Senterpartiet vil at flere skal oppleve god psykisk helse og livskvalitet. De som har behov for
1791 psykisk helsehjelp skal få tilgang på hjelp. Styrket forebygging og flere lavterskeltilbud i hele
1792 landet vil være bra for folk og for samfunnet.

1793

1794 Senterpartiet mener vi kan nå langt med å forebygge psykisk uhelse. Mange vil likevel
1795 oppleve psykisk sykdom og ha behov for behandling. Vi vil derfor satse videre på modellen
1796 for rask psykisk helsehjelp med kapasitet i tjenestene for oppfølging av personer uten
1797 henvisning.

1798

1799 Gode tjenester nært folk er viktig innen psykisk helsevern. Senterpartiet vil prioritere tilbudet
1800 til pasienter med rusproblemer og psykiske lidelser, og øke antall sengeplasser innen
1801 psykisk helsevern og distriktpspsykiatriske senter (DPS). Det er viktig å sikre god
1802 samhandling og ansvarsavklaring mellom spesialist- og kommunehelsetjenesten. Særlig i
1803 oppfølging av de mest alvorlig psykisk syke.

1804

1805 Senterpartiet har fått gjennomslag for en opptrappingsplan for psykisk helse. Det trengs en
1806 sterkere innsats for å forebygge psykiske plager og lidelser, samtidig som terskelen for å få
1807 hjelp må bli lavere. Personer med alvorlige psykiske lidelser må få mer helhetlig behandling
1808 og oppfølging.

1809

1810 **Senterpartiet vil:**

1811 – Styrke tilbudet om psykisk helsehjelp i spesialisthelsetjenesten og korte ned ventetider,
1812 gjennom satsing på desentraliserte polikliniske tilbud.

1813 – Rammefinansiere psykisk helsevern og avslutte bruk av innsatsstyrt finansiering, slik at
1814 kommunene skal kunne gi et likeverdig tjenestetilbud til sine innbyggere.

1815 – Øke døgnkapasiteten og antall sengeplasser i psykisk helsevern.

1816 – Videreutvikle distriktpspsykiatriske sentre (DPS) og barne- og ungdomspsykiatrien (BUP).

1817 Antall sengeplasser ved DPS-ene må økes.

1818 – Styrke PP-tjenesten, den psykososiale tjenesten og skolehelsetjenesten.

1819 – Styrke kommunale helsetjenester som gjelder rus og psykisk helse, herunder
1820 helsestasjoner, skolehelsetjeneste og andre kommunale tiltak for bedre psykisk helsehjelp.

1821 – Arbeide for at alle kommuner tilbyr lavterskeltiltak til sine innbyggere for å forebygge
1822 alvorlig psykisk uhelse.

1823 – Etablere flere FACT-team for å gi samtidige og helhetlige tjenester til mennesker med
1824 alvorlige psykiske lidelser.

1825 – Sørge for bedre ivaretagelse av somatisk helse hos pasienter med rusproblemer og
1826 psykiske lidelser. Pasienter innen psykisk helse bør få tilbud om medisinfritt
1827 behandlingstilbud.

1828 – Sikre samarbeidet mellom barne- og ungdomspsykiatrien (BUP) og skolehelsetjenesten.

1829 – Sørge for at nasjonal handlingsplan for forebygging av selvmord og selvskading blir fulgt
1830 opp og finansiert. Senterpartiet støtter nullvisjonen i arbeidet med selvmordsforebygging.

1831 – Styrke innsatsen med forebygging og behandling av spiseforstyrrelser.

1832 – Styrke tilbudet til etterlatte etter selvmord.

1833 – Intensivere det selvmordsforebyggende arbeidet i kjente risikosituasjoner og styrke lokale
1834 krisetilbud.

1835 Behandling og forebygging av rus

1836 Skadelig bruk av alkohol og tobakk fører til dårlig helse, og er årsaken til mange innleggelses-
1837 på sykehus og behandlingsinstitusjoner. Mindre forbruk av alkohol og tobakk vil bidra til at
1838 flere lever et lengre og sunnere liv. Redusert forbruk vil igjen redusere store statlige utgifter
1839 knyttet til sykdom.

1840

1841 Senterpartiet vil føre en ansvarlig alkoholpolitikk og opprettholde Vinmonopolordningen.
1842 Kommunene må styrke sin stilling som alkoholpolitisk myndighet. Det skal være strenge
1843 reaksjoner ved alvorlige brudd på alkoholloven. Vi vil øke oppslutningen om alkoholfrie soner
1844 og sikre økt informasjon om skadevirkningene av alkoholbruk under svangerskapet.
1845 Senterpartiet vil opprettholde forbudet mot bruk, besittelse og kjøp av narkotika. De som er
1846 rusavhengige og har sykdomsproblemer knyttet til dette, skal ikke straffeforfølges, men
1847 følges tett opp av helsevesenet. Narkotika er et stort samfunnsproblem som rammer
1848 brukere, pårørende og lokalsamfunn hardt.

1849 Ruslidelser er avhengighetssykdommer som trenger et mer helhetlig og effektivt
1850 behandlingstilbud enn i dag. Målet med rusbehandling i Norge bør fortsatt være rusfrihet,
1851 mens legemiddelassistert rehabilitering (LAR) skal være et supplement. All
1852 behandlingsinnsats innenfor spesialisthelsetjenesten må følges opp av et sterkere ettervern
1853 og tilbud om bolig, sysselsetting, skolegang og nettverksbyggende tiltak. Rusomsorgen må
1854 styrkes og tiltak mot overdoser må intensiveres.

1855

1856 **Senterpartiet vil:**

1857 – Opprettholde Vinmonopolets viktige samfunnsrolle og sørge for at det er tilstrekkelig antall
1858 utsalgssteder for at denne funksjonen ivaretas.

1859 – Tilby gratis legemidler til røykeslutt.

1860 – Styrke det forebyggende arbeidet for alle grupper, også barn.

1861 – Innføre krav til innholdsmerking av alkoholholdige drikkevarer.

1862 – Styrke behandlingstilbudet for alkoholavhengige.

1863 – Gjennomføre en forebyggings- og behandlingsreform for å hindre økt bruk av narkotika i
1864 Norge og forbedre behandlingstilbudet og oppfølgingsarbeidet overfor rusavhengige.

1865 – Bygge opp ettervernet etter behandling av ruslidelser, og sette inn tiltak for å unngå lange
1866 ventetider i behandlingsskjeden.

1867 – Legge til rette for flere pårørendegrupper for unge med rusutfordringer.

1868 – Støtte lavterskeltilbud til unge som har rusproblemer, og innføre tverrfaglig spesialisert
1869 rusbehandling for ungdommer med alvorlig rusavhengighet eller skadelig forbruk av
1870 rusmidler (TSB Ung).

1871 Bioteknologi

1872 Bioteknologi og genteknologi åpner for viktige spørsmål som må sees i en etisk og
1873 verdimelessig sammenheng. Senterpartiet mener at bioteknologi og genteknologi må møtes
1874 med en holdning om at alle mennesker har rett til liv, uavhengig av utviklingsmuligheter og
1875 evner.

1876

1877 Lovverket må ivareta de positive mulighetene som ligger innenfor feltet, samtidig som det
1878 settes klare grenser for hva som er etisk, medisinsk og ressursmessig akseptabelt.

1879 Senterpartiet mener at det ikke må være den tekniske utviklingen alene som skal være

- 1880 bestemmende.
- 1881
- 1882 I saker om bioteknologi som omhandler barn, skal barnets beste komme først. Det må
- 1883 legges vekt på at barn, så sant det er mulig, bør få kjennskap til sine biologiske foreldre.
- 1884 Med den hurtige utviklingen som skjer innen bioteknologisk forskning, er det viktig at nye
- 1885 problemstillinger og kunnskap blir gjort tilgjengelig og lagt fram for åpen debatt.
- 1886
- 1887 **Senterpartiet vil:**
- 1888 – Ha en restriktiv politikk når det gjelder bruk av genteknologi, men åpne for unntak når det
- 1889 gjelder diagnostikk og behandling av alvorlige sykdommer, herunder bruk av egne
- 1890 stamceller.
- 1891 – Gå imot bruk av befruktete egg, fostervev og aborterte fostre i forskning.
- 1892 – Lovregulere markedet for genetisk selvtesting for å ivareta personvern, retten til egne
- 1893 helsedata og helsekonsekvenser ved villedende testresultater. Genetisk testing av barn
- 1894 utenfor helsetjenesten tillates ikke.
- 1895 – Ikke åpne for aktiv dødshjelp i Norge.

1896 **Spesialisthelsetjenesten**

- 1897 Spesialisthelsetjenesten skal være offentlig og desentralisert for å sikre trygghet og
- 1898 beredskap. Alle skal få forsvarlig, trygg og moderne sykehusbehandling når de trenger det.
- 1899 En desentralisert ambulansetjeneste sikrer at folk får hjelp fram til behandling på sykehus.
- 1900
- 1901 Ny teknologi gir muligheter for å heve kvaliteten, få spesialisthelsetilbud nærmere folk og å
- 1902 få økt samhandling mellom nivåene i helsetjenesten.
- 1903
- 1904 En del diagnoser og traumer krever spisskompetanse og erfaring. Senterpartiet vil
- 1905 understøtte at disse medisinske og kirurgiske fagmiljøene får gode betingelser for videre
- 1906 utvikling, og at innbyggere fra hele landet stadig får nytte godt av denne ekspertisen.
- 1907
- 1908 Senterpartiet er imot konkurranseutsetting og oppstyking av spesialisthelsetjenesten.
- 1909 Forretningsmessige prinsipper egner seg ikke for organiseringen av helsetilbudet til folk.
- 1910 Dette skaper ineffektive system og fører til byråkratisering. Sektorens utfordringer må sees
- 1911 på i sammenheng.
- 1912
- 1913 De store investeringene i sektoren står i fare for å knekke økonomien til helseforetakene.
- 1914 Dette medfører at gode og desentraliserte tilbud står i fare for å bli lagt ned for å sikre
- 1915 investeringskapital, noe som vil gå ut over drifta og pasientene. Senterpartiet vil avvikle
- 1916 helseforetaksmodellen og ta sykehusene tilbake til folkevalgt styring og
- 1917 offentlig forvaltning. Vi vil videreføre statlig eierskap, men overføre dagens regionale ansvar
- 1918 til folkevalgte sykehusstyrer, valgt av fylkestingets medlemmer. Disse skal styre innenfor
- 1919 rammene nedfelt av Stortinget i nasjonal helse- og samhandlingsplan.
- 1920
- 1921 **Senterpartiet vil:**
- 1922 – At alle sykehus skal ha stedlig ledelse for å sikre lokal og regional kunnskap og sikre god
- 1923 samhandling med kommunehelsetjenesten rundt.

- 1924 – Sikre at innsatsstyrt finansiering går ned og rammefinansiering av sykehusene blir den
1925 dominerende finansieringsmåten for spesialisthelsetjenesten.
- 1926 – Skille mellom drift og investering og at store investeringer skal sikres finansiering og
1927 demokratisk forankring gjennom en nasjonal sykehusplan vedtatt av Stortinget.
- 1928 – Beholde dagens sykehusstruktur og ha en sykehusstruktur som sikrer beredskap,
1929 bosetting og trygghet.
- 1930 – Videreutvikle lokalsykehusene og spesialisthelsetjenestetilbudet knyttet til rus og psykiatri
1931 og sikre flere spesialisthelsetjenester der folk bor gjennom å bruke teknologi og økt
1932 samhandling og samarbeid mellom primær- og spesialisthelsetjenesten.
- 1933 – Styrke ambulanseberedskapen der det er særlig lang vei til sykehus.
- 1934 – Sikre at det blir utdannet nok helsepersonell og annet personell som er nødvendig i
1935 spesialisthelsetjenesten og bruke rett type personell på rett plass.
- 1936 – Ha et løft for teknologi og kunstig intelligens i spesialisthelsetjenesten for å medvirke til å
1937 frigjøre ressurser til pasientbehandling og sikre teknologi tilpasset norsk helsevesen.
- 1938 – Sikre at spesialisthelsetjenesten har faglige oppdaterte planer og tiltak for å redusere
1939 unødvendig bruk av bredspektret antibiotika.
- 1940 – Styrke forsknings- og utredningsarbeid for å stoppe spredning av antibiotikaresistente
1941 bakterier.

1942 Innvandring og integrering: Bærekraftig inkludering 1943 av alle

1944 Innvandring kan gi vekst og utvikling i et land. Norge ville ikke vært det landet vi er i dag,
1945 uten kunnskap, arbeidskraft og ideer som er brakt til landet gjennom innvandring. Samtidig
1946 er det avgjørende at innvandringen er bærekraftig. I andre land ser vi hvilke problemer som
1947 følger med høy innvandring og dårlig integrering over tid. For at vi skal kunne bevare vårt
1948 tillitsbaserte velferdssamfunn, er det avgjørende at innvandringen ikke er høyere enn at vi
1949 klarer å integrere alle innvandrere i det norske fellesskapet.

1950

1951 EØS-avtalen forhindrer Norge fra å regulere arbeidsinnvandringen fra EU- og EØS-landene.
1952 Det skaper utfordringer for balansen på arbeidsmarkedet, et negativt lønnspress og sosial
1953 dumping innen flere bransjer. Det er viktig å dokumentere konsekvensene av sosial dumping
1954 og hele tiden søke mest mulig effektive tiltak for å forhindre dette. Språkopplæring av
1955 arbeidsinnvandrere og et organisert arbeidsliv er avgjørende for å forhindre sosial dumping
1956 og for å sikre trygge jobber i Norge.

1957

1958 Innvandringen til Norge kan ikke være høyere enn hva vårt arbeidsmarked og
1959 velferdssystem er i stand til å ta imot. Norge skal bidra med det vi kan for å forbedre
1960 situasjonen for mennesker på flukt. På samme tid må vi ha kontroll over egne grenser og
1961 hvem som kommer til landet. Det er en forutsetning for god integrering. Senterpartiet mener
1962 at dagens asylsystem ikke er rettferdig for dem som trenger det mest. Norge må derfor
1963 prioritere kvoteflyktninger og økt humanitær hjelp i nærområdene for å hjelpe så mange som
1964 mulig på en mest mulig effektiv måte.

1965

1966 Vi har alle et ansvar for at de som kommer til Norge blir tatt vel imot og for å utvise
1967 nulltoleranse for rasisme. Vi må bruke tid og ressurser på å gi dem mulighet til å bli en del av
1968 det norske samfunnet. Integrering er en toveisprosess der forholdene må legges til rette for
1969 at nyankomne innvandrere skal bli godt integrert i det norske samfunnet. Mennesker som
1970 kommer til Norge må gis mulighet til å ta i bruk egne ressurser – i arbeidslivet og i
1971 lokalsamfunnet. Utfordringene knyttet til bolig, utdanning og jobb må løses. Det er gjennom
1972 fast bosted og arbeid vi skaper den beste integreringen.

1973

1974 De som innvilges opphold i Norge skal integreres raskt. Rask og god norskopplæring er
1975 viktig for at de som kommer skal kunne delta i samfunnet på lik linje med alle andre. Gode
1976 norskkunnskaper er nødvendig for å bevare tillit til hverandre og for å unngå utviklingen av
1977 parallellsamfunn og ekstremisme. En nøkkel for å lykkes med integreringen er å øke
1978 arbeidsdeltakelsen blant innvandrergupper der sysselsettingsgraden i dag er lav.

1979 Flyktning- og asylpolitikk

1980 Senterpartiet vil føre en ansvarlig og anstendig flyktning- og asylpolitikk som bygger på våre
1981 internasjonale forpliktelser, humane tradisjoner og vår nasjonale kapasitet. Asylpolitikken er
1982 tjent med bred tverrpolitisk enighet.

1983

- 1984 Norge kan over tid ikke ha en praksis på asyl- og innvandringsfeltet som skiller seg vesentlig
 1985 fra våre naboland. Det er viktig at Norge har en klar praksis i asylsaker. Dette vil bidra til å
 1986 begrense antallet asylsøkere uten beskyttelsesbehov og forkorte behandlingstiden i
 1987 asylforvaltningen.
 1988
- 1989 Alle som søker asyl i Norge skal ha trygghet for at deres rettssikkerhet blir ivaretatt.
 1990 Utlendingsmyndighetene må organiseres på en måte som sikrer rask og forsvarlig
 1991 saksbehandling. De som ikke innvilges opphold må returneres så snart som mulig etter
 1992 endelig avslag. Rask retur er til det beste for asylsøkeren selv og Norge, og essensielt for å
 1993 bevare tilliten til asylsystemet. Det er avgjørende for tilliten til asylsystemet at avgjørelser og
 1994 regler for håndheving av retur overholdes konsekvent. Uklare signaler og omgåelse av
 1995 regelverket må unngås. Senterpartiet mener ventetida på asylmottak må gjøres kortest
 1996 mulig. De som får oppholdstillatelse i Norge må bosettes og integreres raskt. Kommunene
 1997 må få ressurser som gjenspeiler den store innsatsen som kreves for å skape god og trygg
 1998 integrering.
 1999
- 2000 Senterpartiet mener at opprettelse av asylmottak i privat regi må varsles vertskommunene i
 2001 god tid for å sikre at tjenestene det offentlige plikter å tilby kan etableres tidsnok og på en
 2002 god og tilstrekkelig måte. Mottakene må i langt større grad innrettes slik at de forenkler
 2003 bosettings- og integreringsarbeidet for dem som får varig opphold.
 2004
- 2005 Blant de områdene som bør løftes fram, er aktivitet i ventetiden, språkopplæring, skolegang
 2006 for barn og unge, styrket kompetanse og innsats knyttet til avklaring og tidlig behandling av
 2007 psykiske og fysiske helseutfordringer. Enslige mindreårige asylsøkere er spesielt sårbare.
 2008 De trenger trygge og gode oppvekstvilkår. Bosetting av enslige mindreårige krever et
 2009 spesialtilpasset apparat i kommunene. Barns beste må tillegges spesiell vekt i saker om
 2010 opphold.
 2011
- 2012 **Senterpartiet vil:**
- 2013 – Benytte handlingsrommet i dagens lovverk til å henvise asylsøkere til trygge land utenfor
 2014 Europa, altså land som ivaretar flyktingenes rettigheter i tråd med Flyktingkonvensjonen,
 2015 dersom de har kommet til Norge via dette landet.
- 2016 – Asylsøkere må få en rask og rettssikker avklaring av søknaden. Etter at oppholdstillatelse
 2017 er gitt, skal bosettingsintervjuet skje umiddelbart og bosetting skje så raskt som mulig.
- 2018 – Vektlegge barns beste i saker om retur.
- 2019 – Ha rask retur av de som har fått endelig avslag på sin asylsøknad i Norge, ikke minst for å
 2020 opprettholde tilliten til asylsystemet.
- 2021 – Gjennomgå situasjonen for ureturnerbare asylsøkere, særlig med hensyn til statsløse.
- 2022 – Styrke ordningen med retur støtte betydelig og legge bedre til rette for frivillig retur.
- 2023 – Gi kommunene 100 prosent statlig kostnadsdekning ved bosetting av flyktinger, og når de
 2024 er vertskommuner for mottak.
- 2025 – Intensivere innsatsen mot at enslige mindreårige asylsøkere forsvinner fra mottak, og
 2026 forsterke arbeidet for å finne og hjelpe dem som har blitt borte.
- 2027 – Heve kvaliteten på norsk- og samfunnsundervisningen for flyktinger. Den må bli mer
 2028 praktisk og tilpasset det livet flyktingene skal ut i.
- 2029 – Styrke frivillige organisasjoner som har gode prosjekter og aktiviteter rettet mot enslige
 2030 mindreårige.
- 2031 – Støtte arbeidet med å bygge ut tilbud i Norge til enslige mindreårige asylsøkere.

- 2032 – At asylmottak som hovedregel skal plasseres utenfor de store byene.
- 2033 – Støtte opp om bosetting av flyktninger i hele landet.
- 2034 – Prioritere sårbare grupper som kvinner og barn blant overføringsflyktninger
- 2035 (kvoteflyktninger) fra FNs høykommissær for flyktninger.
- 2036 – Styrke rettssikkerheten til barn født i Norge og som står uten statsborgerskap.
- 2037 – Heve inntektsgrensen for familieinnvandring.
- 2038 – Harmonisere utbetalinger og rettigheter til nivå med våre naboland.
- 2039 – Opprette flere avtaler med mottakerland for å sikre ordnet retur og gode muligheter for en ny start for de som returneres.
- 2040
- 2041 – At det skal være frivillig for kommunene å opprette kommunale asylmottak, og at
- 2042 opprettelse av statlige asylmottak må skje gjennom god dialog med kommunene.
- 2043 – Følge opp funnene i NOU 2017:2 “Integrasjon og tillit” i en ny offentlig utredning som ser
- 2044 på medborgerskap, bosegregasjon og integrasjon.

2045 Integrering

- 2046 Den norske bosettingsmodellen basert på frivillighet for kommunene er det beste
- 2047 utgangspunktet for godt bosettings- og integreringsarbeid. Innvandrere som har relevant
- 2048 utdanning må få godkjent utdanningen i Norge så raskt som mulig. Det må gjøres enklest
- 2049 mulig å fullføre påbegynte utdanningsløp i Norge. Det må legges bedre til rette for videre
- 2050 oppfølging av mennesker som ikke når kvalifiseringsmål i løpet av introduksjonsprogrammet.
- 2051 Vilkårene for tildeling av økonomisk sosialhjelp må fremme integrering.
- 2052
- 2053 Frivillige organisasjoner og sivilsamfunnet spiller en nøkkelrolle i integreringsarbeidet.
- 2054 Frivilligheten skaper de gode møteplassene hvor man, på tvers av våre ulikheter, møtes og
- 2055 deltar i meningsfulle aktiviteter. Dette er arenaer for meningsutveksling, dialog og samhold.
- 2056 Senterpartiet vil styrke disse aktørene slik at de kan fortsette med inkluderende tiltak som
- 2057 favner bredt.
- 2058
- 2059 **Senterpartiet vil:**
- 2060 – Styrke språkopplæringstilbudet for arbeidsinnvandrere.
- 2061 – Etablere enklere overgangsordninger for innvandrere med utdanning, slik at de raskt kan
- 2062 komme inn i yrker de er utdannet for.
- 2063 – Styrke fylkeskommunenes økonomiske handlingsrom i arbeidet med å oppfylle sine
- 2064 forpliktelser etter integreringsloven, som karriereveiledning og utforming av regionale
- 2065 kompetanseplaner.
- 2066 – Styrke statlig støtte til integreringstiltak i regi av frivilligheten.
- 2067 – Praktisere mer fleksible utdanningsløp for å kvalifisere flere til relevant arbeid og sikre dem
- 2068 som har utdanning fra hjemlandet mulighet for nødvendig påbygging slik at de blir kvalifisert
- 2069 til å jobbe i Norge.
- 2070 – Arbeide videre med å redusere satsene på foreldrebetaling i barnehage og SFO, også av
- 2071 hensyn til integrering.
- 2072 – Styrke ideelle organisasjoners og Frivilligsentralenes rolle i integreringsarbeidet.
- 2073 – Flere asylsøkere skal få mulighet til å forklare seg muntlig for UNE.
- 2074 – Vurdere tiltak for å motvirke at bosatte flytter fra bostedskommunen ved endt
- 2075 introduksjonsprogram.

- 2076 – Sørge for at introduksjonsprogrammet blir mer arbeidsrettet og tilpasset det lokale
- 2077 arbeidsmarkedet, og at NAV kommer tidlig inn i løpet.
- 2078 – Bruke introduksjonsprogrammet til å sikre integrering også av neste generasjon ved å
- 2079 fremme forståelsen av det store ansvaret som ligger i foreldrerollen i Norge.
- 2080 – Styrke innsatsen for å forebygge æresrelatert vold og styrke barnevernets innsats opp mot
- 2081 innvandrerfamilier.
- 2082 – Stille krav om at mottakere av trostilskudd skal bidra til integrering, toleranse,
- 2083 demokratiforståelse og likestilling.
- 2084 – Støtte restriksjoner når det gjelder finansiering av trossamfunn fra utlandet.
- 2085 – Ikke utbetale barnetrygd til foreldre som sender barna på lange utenlandsopphold uten
- 2086 norsk eller godkjent skolegang og som nekter å samarbeide med skole, barnevern eller
- 2087 politi.
- 2088 – Vurdere om det å sende barna på lange utenlandsopphold uten norsk eller godkjent
- 2089 skolegang kan være selvstendig grunn til omsorgsovertakelse.
- 2090 – Ikke tillate en praksis der personer som har mottatt oppholdstillatelse i Norge på grunn av
- 2091 beskyttelsesbehov likevel oppholder seg jevnlig i eget opprinnelsesland.
- 2092 – Vurdere tilbakekallelse av statsborgerskap når beskyttelsesbehovet ikke lenger er til stede
- 2093 på grunn av at enkeltpersonene selv velger å oppholde seg i landet de har søkt beskyttelse
- 2094 fra.
- 2095 – Kommunene må involveres før det kan opprettes akuttmottak.
- 2096 – Tidlig kompetansekartlegging og få på plass en kunnskapsbase over kompetansebehov i
- 2097 kommunene. Samsvar mellom kompetanse og kompetansebehov i lokale virksomheter
- 2098 vektlegges ved valg av bosettingskommune.

2099 Jordbruk, fiskeri og havbruk: Norsk mat gir 2100 trygghet

2101 Norsk matproduksjon gir egen befolkning trygghet. Matprodusenter over hele Norge utfører
2102 et samfunnsoppdrag som utgjør en nasjonal beredskap. Med økende internasjonalt
2103 konfliktnivå, trusselen fra klimaendringer og behov for bedre global fordeling, må Norge
2104 styrke selvforsyningsgraden. Da må vi ta i bruk de ressursene vi har for å produsere mat.
2105 Totalberedskapen norske matprodusenter står for også utover matproduksjon har blitt vist
2106 gjentatte ganger ved hendelser som brann, ekstremvær og ulykker.

2107
2108 Norske matprodusenters kunnskap og erfaringer, råvarene, nordisk klima og topografi og
2109 store sesongvariasjoner er utgangspunktet for den norske matkulturen og produksjonen av
2110 trygg mat. Maten er utgangspunktet for de største komplette verdikjedene i Norge. Norge har
2111 en unik plante- og dyrehelse med lite bruk av antibiotika og plantevernmidler som danner
2112 grunnlaget for produksjon av trygg og ren mat. Det er viktig at det tas nødvendige
2113 forholdsregler for å sikre lavt smittepress og minimal bruk av antibiotika også i fremtiden.

2114
2115 Måltidene og tilberedning gir oss alle matglede. Norges befolkning innehar mange
2116 innenlandske og utenlandske matkulturer. Matpolitikken må understøtte dette. Senterpartiet
2117 vil satse på de norske mattradisjonene og det store mangfoldet av virksomheter som
2118 videreforedler råvarene. Slik vil vi styrke og videreutvikle Matlandet Norge. Senterpartiet vil
2119 forenkle regelverket som regulerer «kortreist mat og drikke». Dette for å støtte de mange
2120 spennende matbedriftene som utvikles i hele Norge.

2121
2122 Senterpartiet vil at flere av våre mattradisjoner skal benytte Beskytta Betegnelse, for slik å
2123 øke bruken av våre mattradisjoner i opplevelsesbasert næring, og styrke verdiskapingen for
2124 lokale produsenter.

2125
2126 Å velge norsk mat er et trygt valg. Senterpartiet vil jobbe for bedre opprinnelsesmerking og
2127 produktinformasjon på matvarer. Offentlige virksomheter må kjøpe inn norsk mat når det er
2128 et alternativ. Senterpartiet vil gjøre det enklere for produsenter å selge råvarer og foredlede
2129 varer direkte til forbruker.

2130
2131 Norge er en verdensledende aktør innen fiskeri og havbruk. Senterpartiet vil føre en offensiv
2132 politikk for å styrke og videreutvikle disse næringene. De gir viktige arbeidsplasser og
2133 verdiskaping i mange lokalsamfunn. Fiskeri og havbruk bidrar til norsk og internasjonal
2134 matforsyning, og gir eksportinntekter. Ressursene i havet og langs kysten er fellesskapets
2135 eiendom. Ressursene skal sikres for framtidige generasjoner gjennom bærekraftig
2136 forvaltning og nasjonal selvråderett.

2137
2138 Senterpartiet vil styrke det nasjonale matvaremarkedet samtidig som vår
2139 konkurranselovgivning skjerpes, slik at kjedemakten i dagligvarebransjen reduseres.
2140 Dagligvarekjedenes vertikale kontroll over verdikjeden og deres egne merkevarer (EMV)
2141 svekker uavhengige merkevarers posisjon og lønnsomheten i industrien. Dette flytter
2142 marginer og effektiviseringsgevinster bort fra primærprodusent og matvareindustri.

2143

2144 Senterpartiet vil arbeide for regler som sikrer fordeling av makt mellom leddene i verdikjeden
2145 og en rettferdig handelspraksis. Forbrukere og myndigheter må gis innsyn i prisfastsettelse
2146 og konkurranse i dagligvaremarkedet.
2147
2148 Kasting av mat er sløsing med en dyrebar ressurs. Senterpartiet vil motvirke matsvinnet
2149 gjennom tett samarbeid med produsent- og salgsleddet slik at matsvinn reduseres og
2150 overskuddsmat gis bort.

2151 Jordbruk

2152 Jordbruket legger grunnlaget for bosetting, verdiskaping og beredskap over hele Norge. For
2153 å utvikle jordbruket over hele landet vil Senterpartiet øke lønnsomheten i bruk av
2154 jordbruksarealene gjennom et sterkt importvern, årlige forhandlinger mellom staten og
2155 faglagene i jordbruket og ved å sikre gårdbrukerne en sterk markedsmakt. Denne
2156 markedsmakten sikres gjennom gode ordninger for gårdbrukerne, et sterkt tollvern og
2157 landbrukssamvirkene som markedsregulator.
2158

2159 Kanaliseringspolitikken sørger for at jordbruksarealer over hele landet utnyttes på best mulig
2160 måte. Senterpartiet vil ha en bærekraftig bruk av landets jordbruksressurser og øke
2161 matproduksjonen basert på norske ressurser i hele Norge. Da må jordbruket over hele
2162 Norge ha god og likeverdig tilgang på tjenester, infrastruktur og investeringskapital.
2163 Matproduksjon må være lønnsomt. Slik sikres rekruttering, dyrevelferd og investeringer i
2164 fornyet driftsapparat. Teknologit utvikling og fornying av driftsapparatet er nødvendig for å
2165 sikre lønnsomhet og gode familieliv. Inntektsmulighetene skal økes og gapet til
2166 gjennomsnittslønn for arbeidstakere skal tettes innen 2027.
2167

2168 Senterpartiet vil ha mer norsk matproduksjon, og at flere unge skal velge å bli bønder. Gode
2169 velferdsordninger er grunnleggende for rekruttering, livskvalitet, velferd for bonden og
2170 dyrevelferd. Avløsertilskuddet må følge lønnsutviklingen i samfunnet.

2171 Senterpartiet vil ha et mangfold av bruk. Slik sikrer vi gode fagmiljøer, produktive
2172 jordbruksarealer og levende bygder.
2173

2174 En variert bruksstruktur sikrer et bredt fagmiljø som er viktig for faglig utvikling,
2175 arbeidsfellesskap og psykisk helse for den enkelte bonde. Et variert landbruk er viktig for å
2176 holde kunnskapen om matproduksjon i hevd for hele befolkningen og at kulturlandskapet blir
2177 ivaretatt.
2178

2179 Eierskapet av jord og skog må være personlig. Dette skaper livskraftige lokalsamfunn, sikrer
2180 at landbruksressursene holdes i hevd, et mangfold av små og store bruk og at verdiskapning
2181 skjer i hele landet. Senterpartiet vil videreføre odelsloven og dens grunnlovsværn,
2182 opprettholde konsesjonsloven med personlig boplikt og videreføre priskontroll av
2183 eiendommer, samt sikre driveplikt for all dyrka jord.
2184

2185 Bruk av utmarka er en viktig ressurs for landbruket og er viktig beredskapsmessig med
2186 hensyn til klimatiske variasjoner. Utmark i bruk er viktig pleie av kulturlandskapet, og en stor
2187 bidragsyter til vår selvforsyning av jordbruksvarer. Næringa må ha gode og
2188 sammenhengende beiteareal for å bruke utmarka på best mulig måte til matproduksjon.

- 2189 En styrket satsing på jordbruket sikrer at fotosyntesen, naturens egen karbonfangst og -
2190 lagring, er i aktivitet over hele Norge.
2191
- Senterpartiet vil:**
- 2192 – Styrke importvernet for å utvikle og sikre norsk jordbruksproduksjon ved å utnytte
2193 mulighetsrommet i inngåtte handelsavtaler.
2194 – Norge må søke samarbeid med andre land for å øke handlingsrommet i inngåtte
2195 handelsavtaler.
2196 – Styrke tollvernet på produkter som det er naturlige forutsetninger for å produsere i Norge.
2197 – Arbeide for at framtidige WTO-avtaler og andre handelsavtaler ivaretar retten og plikten til
2198 egen matproduksjon.
2199 – Sikre en velfungerende markeds- og produksjonsregulering og sikre samvirkets rolle som
2200 markedsregulator og avtaker av norske råvarer fra hele landet.
2201 – Bevare prisutjevningsordningen for melk for å sikre at melkeprodusenter får lik pris
2202 uavhengig av hvor melka produseres og hva den skal brukes til.
2203 – Avgrense makta til dagligvarekjedene, styrke råvareprodusentenes stilling i varekjeden og
2204 begrense matkjedenes adgang til vertikal integrering i matmarkedet.
2205 – Fjerne de konkurransepolitiske virkemidlene i prisutjevningsordninga for melk.
2206 – Opprettholde forbudet mot forebyggende bruk av antibiotika og vekstfremmende midler i
2207 dyrefôr.
2208 – Øke prisen bonden får betalt for produktene sine. Bevilgningen over statsbudsjettet må
2209 brukes målretta til de jordbrukspolitiske mål som markedsprisene ikke greier å oppfylle.
2210 – Styrke norsk matproduksjon basert på eget ressursgrunnlag og sørge for at
2211 selvforsyningsgraden, korrigert for importerte fôrråvarer, økes til minst 50 prosent innen
2212 2030.
2213 – Øke produksjonen av fôrmidler som grunnlag for husdyrproduksjonen med mål om å
2214 redusere fôrimporten.
2215 – Føre en restriktiv politikk for import av husdyr, kjæledyr og planter for å bevare den gode
2216 dyre- og plantehelsen i Norge.
2217 – Satse mer på planteproduksjon av grønnsaker, frukt og bær for å styrke norsk
2218 selvforsyning.
2219 – Øke norsk kornproduksjon, særlig matkorn, og bedre kornøkonomien.
2220 – Øke beredskapslagringen av korn.
2221 – Øke midlene til landbruksforskning og styrke utdanningstilbudet innenfor høyskole og
2222 universitetsutdanning i landbruk, samt arbeide for å øke rekruttering til de samme fagene.
2223 – Styrke utdanningstilbudet innen naturbruk på videregående skole.
2224 – Øke tilskudd til grøfting.
2225 – Øke tilskuddene til omstilling fra båsfjøs til løsdrift kraftig for å sikre melkeproduksjon i hele
2226 landet, særlig for små- og mellomstore bruk.
2227 – I samarbeid med samvirkene forsterke støtteordninger som bidrar til en mer desentralisert
2228 meieristruktur og slakteristruktur for kjøtt.
2229 – Arbeide for bedre støtteordninger ved langvarig sykdom innenfor jordbruket.
2230 – Sørge for at erstatningsordninger for avlingskader i landbruket tilpasses klimaendringene.
2231 – Sikre at beitemark er i bruk og stimulerer til økt beiting som et virkemiddel for bevaring av
2232 kulturlandskap, setring og biologisk mangfold. Beitetilskudd, setertilskudd og husdyrtilskudd
2233 må økes.
2234

- 2235 – Staten skal tilstrebe at næringen skal få gjennomført tiltakene i jordbrukets klimaavtale,
- 2236 gjennom å sikre finansiering av tiltakene i avtalen og uten at det betyr nedskalering i
- 2237 jordbrukssektoren.
- 2238 – Styrke satsingen på bioøkonomi og klimatiltak for jordbruk og skogbruk gjennom Bionova.
- 2239 – Staten skal bidra med virkemidler for å skjerme dyrka areal for klimaskader som styrtregn,
- 2240 flom og ras.
- 2241 – Ikke innføre CO2-avgift på biologiske produksjoner.
- 2242 – Gjøre det enklere for produsentene å selge råvarer og foredla varer direkte til forbruker.
- 2243 – Stimulere til å ta i bruk ny teknologi for å øke beitebruken.
- 2244 – Innføre nasjonalt tilskudd for karbonlagring i jord.
- 2245 – Utvide forbrenningsavgiften til også å gjelde avfall som eksporteres til utlandet.
- 2246 – Øke støtten til implementeringen av landbrukets klimaplan.
- 2247 – Styrke klimarådgivning på enkeltgårdsbruk og sikre dokumentasjon av klimakutt.
- 2248 – Øke forskning og fokus på jordhelse og karbonlagring i jord.
- 2249 – Opprette en fondsordning for klimainvesteringer i jordbruket som gir skattefordel ved
- 2250 utvalgte klimainvesteringer i gårdsdriften.
- 2251 – Gjøre en vurdering av hvordan landbrukssektorens virkemidler kan brukes for å legge til
- 2252 rette for klimatilpasning og klimarobuste driftsformer.
- 2253 – Gjennomgå ordningene for erstatning ved naturskade, tilskudd ved produksjonssvikt og
- 2254 forsikringer for landbruket for å sikre matproduksjon ved et endret klima.
- 2255 – Føre en streng bo- og driveplikt av landbrukseiendommer.
- 2256 – Ta i bruk digitale kart for utmåling av arealtilskudd.

2257 Reindrift

2258 Reindriften er en viktig tradisjonell næring for deler av den samiske befolkninga i Norge. Den
 2259 bidrar i flere områder til å bevare samisk kultur, samfunnsliv og språk. Reindriften har
 2260 betydelige muligheter for økt verdiskaping. På samme tid er rovdyr og klimaendringer trusler
 2261 for næringen. Senterpartiet vil føre en streng rovdyrpolitikk, og arbeide for å styrke
 2262 beredskapen for klimaskapte beiteutfordringer.

2263

2264 **Senterpartiet vil:**

- 2265 – Fortsatt anerkjenne reindriften som en viktig kulturnæring som er familiebasert og bygger på
- 2266 et unikt levesett.
- 2267 – Sikre et godt samarbeid på tvers av landegrenser for videreføring av tradisjonell reindrift.
- 2268 – Sikre reinbeitedistriktene tilstrekkelige ressurser. Distriktene skal kunne ivareta reindriften
- 2269 interesser, og ha mulighet til å delta aktivt i planprosesser, for å skape gode totalløsninger til
- 2270 beste for alle.
- 2271 – At tradisjonell reindrift og bærekraftig forvaltning skal hensyntas ved næringsetableringer.
- 2272 – Tilrettelegge for bedre infrastruktur for slakting av rein.
- 2273 – Tilrettelegge for økt verdiskaping av kjøtt og biprodukter, samt satsing på kulturformidling
- 2274 og turisme basert på reindrift.
- 2275 – Arbeide for en styrket beredskap for klimaskapte beiteutfordringer.
- 2276 – Ha rovdyrfrie kalvingsområder.
- 2277 – Ha en helhetlig gjennomgang av skatte- og avgiftsregelverket for reindriftnæringa.

2278 Rovvilt

2279 Den todelte målsettingen for norsk rovviltpolitikk innebærer at man skal avveie hensynet til
2280 rovvilt opp mot hensynet til beitenæringene, og det biologiske mangfoldet som er avhengig
2281 av beiting. Senterpartiet ønsker en streng forvaltning av norske rovviltbestander av hensyn til
2282 utmarksnæringer og lokalbefolkning i store deler av Norge. Senterpartiet vil opprettholde
2283 utstrakt beitebruk og annen utmarksbruk i hele landet. En rovviltbestand som går utover
2284 beitenæringene vil være negativt for norsk matproduksjon og binding av karbon.

2285
2286 Rovviltpolitikken må bygge på prinsippene om klare bestandsmål, lokal forvaltning, effektive
2287 uttak og full erstatning for rovdyrskader.

2288
2289 Senterpartiet vil at staten tar et større ansvar for å regulere bestandene. Statens
2290 naturoppsyn (SNO) må brukes mer aktivt til å ta ut rovvilt i beiteprioriterte områder.
2291 Rovviltnemndene må få vedtaksmyndighet. Det skal gis økt mulighet for å utstede
2292 forebyggende fellingsløyver når det gjelder lisensfelling og skadefelling. Miljødirektoratet,
2293 SNO og kommunale skadefellingslag skal sørge for uttak av restkvoter etter endt
2294 lisensfelling. SNO og de kommunale skadefellingslagene skal iverksette uttak så raskt som
2295 mulig.

2296
2297 Om man skal lykkes med den todelte målsetningen i rovviltpolitikken, må forvaltningen
2298 bygge på god kartlegging av rovviltbestandene. Bestandsmål for rovvilt må være faktiske
2299 bestandsmål, ikke minimumsmål eller intervaller. Bestandsregulerende tiltak skal utføres ved
2300 hjelp av lisensfelling og det skal etableres gode rammer og støtteordninger for
2301 fellingsmannskapenes arbeid. Skadeforebyggende uttak i belastede områder skal kunne
2302 gjennomføres. Mulighetene for bruk av tekniske hjelpemidler og løshunder under jakt og
2303 felling må videreutvikles.

2304
2305 Ørn forvaltes etter estimerte bestander. Det er i altfor liten grad foretatt systematiske
2306 registreringer for å fastslå faktisk bestand. I områder med mye ørn må uttak vurderes som
2307 skadeforebyggende tiltak.

2308
2309 Den samiske reindrifta opplever et rovviltpress som truer hele denne næringskulturen. Det er
2310 avgjørende at det raskt blir iverksatt tiltak som sikrer reindrifta i hele landet, og spesielt i de
2311 mest utsatte områdene. Forebyggende uttak av rovvilt er særlig viktig forut for
2312 kalvingsperioden.

2313
2314 **Senterpartiet vil:**

- 2315 – Etablere nye reduserte bestandsmål for ulv, jerv, gaupe, bjørn og ørn.
- 2316 – Kontinuerlig arbeide for at folk og næringer ikke blir skadelidende ved norsk rovviltpolitikk.
- 2317 – Sikre at de regionale rovviltnemndene har rammer og fullmakter som sikrer en effektiv
2318 forvaltning.
- 2319 – Fullføre arbeidet med ny tellemetode på gaupe.
- 2320 – Gi full erstatning til dem som lider tap som følge av tap til rovvilt.
- 2321 – Endre kriteriene for å dokumentere tap.
- 2322 – Sørge for å starte et lovarbeid for å styrke nødvergeretten.
- 2323 – Gå inn for å lage en egen skadefellingforskrift for å effektivisere uttak av skadegjørere.

- 2324 – Sørge for økt kunnskap om rovdyrpolitikkenes konsekvenser for reindriftsnæringa, berørte
- 2325 kommuner, beitenæring og øvrige utmarksnæringer, samt iverksette effektive tiltak som
- 2326 reduserer direkte og indirekte tap. Hvor tapene ikke kan reduseres, skal de kompenseres.
- 2327 – Sørge for at beitenæringenes og berørte kommuners fagkompetanse i større grad
- 2328 inkluderes i kunnskapsgrunnlaget for rovdyrforvaltningen.
- 2329 – Etablere en forvaltningspraksis med uttak av ørn i områder med tette bestander og der tap
- 2330 og skader på bufe og tamreinsdyr er sannsynliggjort.
- 2331 – Effektivisere lisensfelling og prioritere slik felling i nærheten av beiteområder. Fastsatte
- 2332 kvoter skal tas ut med bistand fra SNO.
- 2333 – Skille klart mellom lisensfelling og uttak av skadedyr i prioriterte beiteområder.
- 2334 – Dersom en art ligger over bestandsmål skal det være enklere å få skadefellingstillatelser
- 2335 og gjøre uttak for å komme ned på bestandsmål.
- 2336 – Gi kommunale jaktlag som utfører uttak ytterligere virkemidler til å utføre oppgaven.
- 2337 – Sikre at det er mulig å bruke alle tilgjengelige tekniske hjelpemidler ved skadefelling.
- 2338 – Tillate bruk av hund ved skade- og lisensfelling og sørge for at slike hunder kan trenes i
- 2339 Norge.
- 2340 – Bevilge mer midler til skadeforebyggende tiltak, og ha uttak som forebyggende tiltak.
- 2341 – Sikre at det i beitesesongen skal være stående fellingstillatelse på rovvilt i beiteprioriterte
- 2342 områder, innenfor rovdysikre beitegjerdar, på innmarksbeite og i kalvingsområder for rein
- 2343 eller på utsiden av rovviltets forvaltningsområde.
- 2344 – Sikre at personalia for medlemmer i godkjente jaktlag er unntatt fra offentlighet.
- 2345 – Kartlegge de kostnader og tap i verdiskapning som rovviltbestandene påfører
- 2346 lokalsamfunnene i form av tap av beitedyr til rovvilt, tapt beitebruk og annen innskrenkning i
- 2347 bruk av utmark og utmarksressurser. Jaktrett og viltressurser må inkluderes.
- 2348 – Fjerne villsvin fra norsk natur.
- 2349 – Flytte styringen av den statlige rovviltforvaltningen til landbruks- og matdepartementet.

2350 Matjord

- 2351 Matjord er en nasjonal ressurs som må forvaltes nasjonalt. Produksjon av mat og bioenergi
- 2352 krever bærekraftig arealbruk. I Norge utgjør dyrka mark kun 3 prosent av landarealet. Mer
- 2353 matjord må derfor dyrkes opp, og mindre matjord må bygges ned.
- 2354
- 2355 Matjord er også en knapphetsressurs i verdenssamfunnet. Hensynet til utbygging av industri,
- 2356 infrastruktur og boliger må balanseres bedre mot det langsiktige hensynet til
- 2357 matproduksjonen. Den norske metoden med lokalt eierskap til matjord må tas vare på. I
- 2358 tillegg må vi redusere hindringer for aktiv arealbruk. Aktiv bruk er det beste vernet.
- 2359
- 2360 Det er et paradoks at utmark i noen sammenhenger har et sterkere vern enn innmark.
- 2361 Senterpartiet mener derfor at dyrket mark må få et langt sterkere lovvern enn i dag.
- 2362
- 2363 Jordbruksareal som går ut av drift er en stor utfordring. For å hindre tap av matjord må
- 2364 jordbrukspolitikken styrkes og matproduksjon gi god lønnsomhet, slik at vi opprettholder
- 2365 jordbruket i hele landet.
- 2366
- 2367 Senterpartiet vil at hensynet til jordvernet skal avklares så tidlig som mulig i
- 2368 samferdselsprosjekter. Ved valg av standard og trasé må det synliggjøres alternativer til

- 2369 nedbygging av landbruksjord.
- 2370 **Senterpartiet vil:**
- 2371 – Sikre at jordvern blir overordnet i all framtidig arealforvaltning.
- 2372 – I dialog med kommunene tilbakeføre minst en tredjedel av samlet areal dyrka mark som
- 2373 er avsatt til utbyggingsformål i kommunale planer og som ennå ikke er bygd ned til
- 2374 landbruks-, natur-, friluft- og reindriftsområder (LNF-R).
- 2375 – Redusere den årlige omdisponeringa av matjorda til utbyggingsformål til maks 2000 mål
- 2376 årlig innen 2030. Den årlige tilbakeføringa av arealer til LNF-R skal hvert år være større enn
- 2377 årlig omdisponering til utbyggingsformål.
- 2378 – Lovfeste adgang til varig vern av matjord.
- 2379 – Innføre forbud mot opsjonsavtaler om kjøp av matjord for framtidig bruksendring til industri-
- 2380 , handels- eller boligområder.
- 2381 – At jord som bygges ned, skal gjenbrukes som matjord – fortrinnsvis til nydyrking, og ikke
- 2382 legges som "avfall" i jordtipp.
- 2383 – Ved nedbygging av dyrka mark skal det stilles krav til tiltakshaver om nydyrking av et areal
- 2384 som er dobbelt så stort som det som blir nedbygd.
- 2385 – At jordvernet skal vektas tyngre i planprosesser og at det skal nydyrkes like mye jord som
- 2386 det blir omdisponert. Gjennom kommunale matjordplaner skal det sikres at kvaliteten på
- 2387 matjorda ivaretas og at matproduksjonen kan økes.
- 2388 – At matjord må få en høyere status og vern i forebygging og tiltak ved jord- og
- 2389 skredforebygging.
- 2390 – Endre dagens nasjonale retningslinjer for samordning av bolig-, areal- og
- 2391 transportplanleggingen, slik at jordvern gis høyeste prioritet ved utbygging i pressområdene.
- 2392 Jordlovens bestemmelser må gis forrang foran disse retningslinjene. Disse endrede
- 2393 retningslinjene må også legges til grunn for byvekstavtalene.

2394 Fiskeri

- 2395 Fiskeressursene eies av det norske folk i fellesskap. De har vært grunnlaget for bosetting og
- 2396 verdiskaping langs norskekysten i flere tusen år. Det er viktig å legge til rette for at
- 2397 fiskeressursene fortsatt skal skape aktivitet langs kysten. Deltakerloven, havressursloven og
- 2398 fiskesalgslagsloven er viktige pilarer for norsk fiskeripolitikk. For Senterpartiet er det viktig at
- 2399 lovene håndheves og at de distriktspolitiske intensjonene ivaretas.
- 2400
- 2401 Fiskeripolitikken skal bidra til arbeidsplasser og bosetting i kystsamfunnene våre.
- 2402 Senterpartiet vil fortsette satsingen på forskning og bærekraftig fiskeriforvaltning for å utvikle
- 2403 norsk fiskerinæring.
- 2404 Norge er en havnasjon. Vi spiller en viktig rolle globalt i forvaltningen av havressursene.
- 2405 Arbeidet med et bærekraftig liv i havet skal styrkes og videreutvikles.
- 2406
- 2407 Fiskeritillatelsene skal forvaltes på en måte som ikke forsterker sentralisering innad i
- 2408 regioner eller mellom landsdeler. Senterpartiet mener at fiskeripolitikken skal videreutvikles
- 2409 slik at det sikres tilstrekkelig med råstoff til industrien. Fiskeripolitikken må bidra til
- 2410 lønnsomme bedrifter på hav og land. Fiskerinæringa skal videreutvikles ved å bygge på
- 2411 fortrinnet vi har i tilgangen på ferskt råstoff av høy kvalitet. Senterpartiet vil ha økt
- 2412 videreforedling i Norge.

2413 Havretten og avtaler med andre kyststater gir Norge tilgang til store fiskeressurser i de
2414 økonomiske sonene. Noen av bestandene oppholder seg i perioder av året nær kysten,
2415 mens andre lever lenger fra land. God utnyttelse av fiskeressursene krever en fiskeflåte med
2416 ulik størrelse og teknologi. Tilstedeværelse av norske fiskefartøy i alle våre havområder er
2417 også viktig for å ivareta norsk suverenitet.

2418
2419 Senterpartiet ønsker en differensiert, fiskereid flåte. Fiske fra mindre fartøy er en viktig del av
2420 norsk fiskeripolitikk. Kysttorsken er en viktig bestand for bosetting og helårlig aktivitet langs
2421 hele kysten, noe som er spesielt viktig for den mindre og kystnære flåtens helårsaktivitet.
2422 Den vedvarende svake bestandssituasjonen for kysttorsken er urovekkende. Senterpartiet er
2423 opptatt av å sikre et bærekraftig nivå på bestanden av kysttorsken.

2424
2425 De mindre fartøyene fisker råvarer av høy kvalitet og lander dem langs hele kysten. Det er
2426 strategisk betydningsfull verdiskaping. De havgående fiskefartøyene er viktige for å utnytte
2427 fiskeslag som lever lenger ute i havet. Videre sikrer de leveranser til fiskeindustrien, noe som
2428 er særlig viktig i perioder med lite fisk langs Norskekysten. Den havgående flåten har stor
2429 betydning for aktivitet og sysselsetting langs kysten. Noen av de norske torsketrålerne har
2430 hatt en særskilt rolle gjennom leveringsplikt til kystsammfunn. Senterpartiet ønsker å forbedre
2431 systemet med tilbudsplikt, aktivitetsplikt og bearbeidingsplikt for å øke verdiskapingen,
2432 antallet arbeidsplasser og bosetningen langs kysten.

2433
2434 Fiskerinæringa er viktig for Norge. Våre kunnskaper, forskningsressurser og
2435 innovasjonsmidler innenfor sjømat bør også benyttes til å utnytte våre ressurser i
2436 ferskvannselver og innsjøer. Senterpartiet vil satse på forskning, ressurskartlegging og
2437 målrettede innovasjonsmidler for å utvikle fiskerinæringa i saltvann og ferskvann.

2438
2439 **Senterpartiet vil:**

2440 – Opprettholde og utvikle en differensiert og fiskereid flåte tilpasset nasjonale målsetninger
2441 om å øke foredling og verdiskaping av fiskeressurser i Norge.

2442 – Prioritere kystflåten og ha klare begrensninger i fisket for større båter innenfor fire nautiske
2443 mil fra grunnlinjen.

2444 – Sikre sterkt lokalt og nasjonalt eierskap i fiskeflåten.

2445 – Sikre at kun aktive fiskere kan tildeles fiskerettigheter.

2446 – Legge til grunn fordelingen av kvoter mellom fartøygruppene med utgangspunkt i siste
2447 kvotemelding, men vurdere å avsette en viss prosentandel av totalt tillatt fangst av alle
2448 fiskeslag til uomsettelige distriktskvoter, tildelt av fiskeridirektoratet og forvaltet av særlig
2449 fiskeriavhengige kommuner.

2450 – Senterpartiet ønsker å forbedre systemet med tilbudsplikt, aktivitetsplikt og
2451 bearbeidingsplikt for å øke verdiskapingen, antallet arbeidsplasser og bosetningen langs
2452 kysten. Senterpartiet vil gjeninnføre en forsterket leveringsplikt dersom et forbedret system
2453 ikke ivaretar fiskerilovens formål om å trygge bosetting og arbeidsplasser i kystdistriktene.

2454 – Styrke virkemidlene for rekruttering av unge til fiskerinæringa, eksempelvis gjennom
2455 rekrutteringskvoter.

2456 – Sørge for at fiskeritillatelse som ikke er i aktiv bruk, trekkes tilbake.

2457 – Bidra til bedre generasjonsskifter i fiskerinæringa ved å legge til rette for overføring av
2458 kvoter fra eldre til yngre utøvere.

2459 – Arbeide for å styrke hele verdikjeden på sjø og land.

- 2460 – Bidra til at en større andel av fiskeressursene går til produksjon på norske landanlegg og
- 2461 sikre en desentralisert mottaksstruktur gjennom å sette av midler til føringsordninger og
- 2462 mottaksstasjoner.
- 2463 – Legge til rette for mer foredling av fisk i Norge, blant annet gjennom økt støtte til
- 2464 innovasjon og automatisering.
- 2465 – Videreføre og styrke ungdomsfiskeordninga og ungdomskvoter som bidrar til rekruttering,
- 2466 styrke ordninga med lærlingekvoter for å sikre lærlingeplasser og arbeide for å bedre
- 2467 rekrutteringen av kvinnelige fiskere.
- 2468 – Tilrettelegge for at ungdomsskoleelever får bedre utplasseringstilbud og informasjon om
- 2469 fiskeryrket.
- 2470 – Utbedre fiskerihavner og farleder langs kysten.
- 2471 – Legge til rette for god samhandling mellom ulike aktører for økt sikkerhet til sjøs.
- 2472 – Tilføre kontrollorganene nødvendige ressurser fortrinnsvis lokalt og operativt.
- 2473 – Ytterligere styrke kampen mot arbeidsmiljøkriminalitet og sosial dumping i fiskerinæringa.
- 2474 – Sørge for en tilstedeværende fiskeriveiledningstjeneste langs kysten i tråd med den
- 2475 tidligere ordningen med fiskerirettleder.
- 2476 – Øke fiskerfradraget.
- 2477 – Sikre fortsatt kompensasjonstilskudd for CO2-avgift for fiske- og fangstfartøy.
- 2478 – Legge til rette for elektrifisering og overgang til mer klima- og miljøvennlig drivstoff for
- 2479 fiskeflåten.
- 2480 – Stimulere til bærekraftig utnyttelse av fiskeressursene i ferskvann.
- 2481 – Sikre Havforskningsinstituttets rammer for å ivareta kontrollfunksjonene for fiskeri- og
- 2482 havbrukseksporten.
- 2483 – Inngå en forpliktende avtale med fiskerinæringen for å kutte utslipp fra flåten.

2484 Havbruk

- 2485 Den norske havbruksnæringa er en av verdens ledende produsenter av oppdrettslaks og
- 2486 annen sjømat. Næringa spiller en viktig rolle i norsk økonomi og sysselsetting, spesielt langs
- 2487 kysten. Næringa bidrar til økt matsikkerhet i en verden med befolkningsvekst.
- 2488 Senterpartiet er opptatt av å styrke og videreutvikle næringas internasjonale posisjon. For å
- 2489 klare dette må vi være i front på områder som bærekraftig ressursbruk, havmiljø, klima,
- 2490 produktutvikling og marked.
- 2491
- 2492 De norske oppdrettsselskapene varierer fra små familiebedrifter til store multinasjonale
- 2493 selskaper. Noen få store aktører står for en betydelig del av produksjonen, mens mange
- 2494 mindre selskaper opererer lokalt og regionalt. En fortsatt differensiert næringsstruktur er
- 2495 viktig for lokal verdiskaping og sysselsetting langs kysten.
- 2496
- 2497 Mulighetene for framtidens havbruk er store. Tilgang på gode lokaliteter, forutsigbare
- 2498 rammebetingelser og nulltoleranse for rømming og spredning av sykdommer er viktig for
- 2499 videre utvikling og vekst i havbruksnæringa. Gode lokale og regionale kystsoneplaner er
- 2500 viktig for næringa, og for å ivareta miljøet og livet i havet.
- 2501
- 2502 Senterpartiet vil stimulere til videre vekst i havbruksnæringen. Senterpartiet mener
- 2503 utviklingskonsesjoner er gode verktøy for å fremme innovasjon, teknologiutvikling og en
- 2504 bærekraftig utvikling av havbruksnæringa. Senterpartiet vil videreutvikle trafikkllysmodellen,

2505 for blant annet å sikre mindre næringsaktører større forutsigbarhet. For Senterpartiet er det
2506 viktig at utviklingskonsesjoner gis til havbruksselskaper som ønsker å prøve ut nye
2507 teknologier eller metoder som kan bidra til å løse utfordringer i næringen, som lukkede og
2508 semi-lukkede anlegg i sjø.

2509 Senterpartiet er opptatt av at skatter og avgifter fra havbruksnæringa i stor grad skal
2510 tilbakeføres til kommuner som setter av areal til havbruksanlegg.

2511

2512 Marin bioprospektering kan gi grunnlag for ny næring i Norge. Vi har store kystarealer som
2513 kan brukes til oppdrett av nye arter, fangstbasert akvakultur og levendelagring av villfisk,
2514 samt tang og tareproduksjon. Det er viktig at denne næringen stimuleres til videre utvikling,
2515 lønnsomhet og vekst.

2516

2517 Senterpartiet vil legge til rette for at næringen kan ta ut potensialet for eksport av genetikk til
2518 framvoksende global ørret og lakseproduksjon, land- og havbasert.

2519

2520 **Senterpartiet vil:**

2521 – At det settes av tilstrekkelige arealer langs kysten til sjømatproduksjon, og at dagens
2522 lokaliteter utnyttes bedre i henhold til tåleevne på miljø.

2523 – At kommunene skal sikres god kompensasjon for å avsette areal til havbruksnæringa.

2524 – At det skal bli enklere å ta i bruk ferskvannsressurser for oppdrett av smolt og postsmolt på
2525 land.

2526 – Satse på utvikling og industriell produksjon av fôr til landbruk og havbruk basert på norske
2527 fornybare ressurser.

2528 – Innføre eierskapsbegrensninger i oppdrettsnæringa, og stimulere til aktive eiere som ser
2529 seg tjent med å reinvestere mer av overskuddet i havbruk i Norge, med vekt på forutsigbare
2530 rammevilkår og en skattepolitikk som gjør det lønnsomt å investere.

2531 – Sikre et skatte- og avgiftsregime som stimulerer til nasjonalt eierskap og lokale
2532 investeringer i havbruksnæringa.

2533 – Vurdere om framtidige konsesjoner gradvis skal falle tilbake til staten. Gjennom retildeling
2534 på gitte vilkår kan en sikre kontroll med omsetningen av konsesjoner, videre utvikling innad i
2535 næringa og samtidig sikre norsk eierskap.

2536 – Bruke utviklingskonsesjoner som verktøy til å videreutvikle en innovativ og bærekraftig
2537 havbruksnæring. FoU-innsatsen fra det offentlige og næringen må økes for å stimulere til en
2538 bærekraftig økning av produksjonen av dagens oppdrettsarter, og styrke arbeidet for annen
2539 havbasert produksjon.

2540 – Fremme tiltak som sikrer at oppdrettsvirksomheten bidrar ytterligere til lokal sysselsetting
2541 og verdiskaping, blant annet gjennom lokal bearbeiding av fiskeprodukter.

2542 – Legge til rette for satsing på produksjon fra og av innlandsfisk.

2543 – Forvalte marine ressurser slik at de ikke overbelastes, og at negative miljøeffekter
2544 minimeres.

2545 – Begrense omfanget av marine verneplaner. Havområdene skal som utgangspunkt
2546 benyttes til bærekraftig matproduksjon og fangst av villlevende arter.

2547 – Styrke satsingen på bioøkonomi og klimatiltak for havbruk gjennom Bionova.

2548 – Styrke havbruksutdanninger på fagskole, høgskole og universitetsnivå i samarbeid med
2549 næringen.

2550 – Satse på økt kunnskap og kartlegging av kystnære områder gjennom utarbeidelse av
2551 marine grunnkart.

- 2552 – Vil gi tilgang til Stamfiskkonsesjoner som muliggjør moderne avlsarbeid, herunder
2553 genotypisk kartlegging på individnivå, som kan bidra til løsninger for bedre bærekraft,
2554 dyrehelse og økonomi i norsk og internasjonal oppdrettsnæring.
2555 – Utrede krav til utnyttelse av fiskeslam og fiskeensilasje, til bruk i biogassproduksjon og
2556 gjenvinning av nitrogen og fosfor.
2557 – Inngå en forpliktende avtale med havbruksnæringen for å kutte utslipp.

2558 Dyrevelferd og dyrehelse

- 2559 Den som eier dyr skal sikre gode forhold for dyrene, enten dette er produksjonsdyr eller
2560 kjæledyr. Senterpartiet vil opprettholde og videreutvikle et godt og strengt regelverk for
2561 dyrevelferd, basert på kunnskap om dyras behov. Det skal være en garanti for god
2562 dyrehelse og dyrevelferd at en matvare er produsert i Norge. Det er generell høy standard
2563 på dyrevelferden hos norske bønder og dyreholdere, men dyrevelferden må kontinuerlig
2564 forbedres i tråd med ny kunnskap.
2565
2566 Landbrukspolitikken, forvaltningssystemet, dokumentasjonskrav, utveksling av data og
2567 driftsrutiner må bidra til forebygging av alvorlige dyrevernssaker.
2568
2569 Mattilsynet må ha tilstrekkelige ressurser til å drive god rådgivning, kontroll og ha et målrettet
2570 samarbeid med produksjonsnæringene. De bransjevise dyrevelferdsprogrammene er viktige
2571 for å gjennomføre konkrete dyrevelferdsløft for de enkelte besetninger. Myndighetene må
2572 samarbeide tett med næringene for å støtte kompetansetiltak.
2573
2574 Senterpartiet mener «En helse»- tilnærmingen er avgjørende for framtidig folkehelse og for å
2575 forebygge f.eks. nye pandemier og antibiotikaresistens. Derfor er det viktig med tett
2576 samarbeid mellom Folkehelseinstituttet, Mattilsynet, Veterinærinstituttet og lokale
2577 helsetjenester. Antibiotika skal ikke benyttes forebyggende og bruk av antibiotika til kjæledyr
2578 må ha tilsvarende streng standard som i produksjonsnæringer.
2579
2580 Dødeligheten for settefisk og matfisk i norske akvakulturanlegg er for høy, i tillegg til at store
2581 mengder fisk utsettes for skader, parasitter og sykdom før slakting. Senterpartiet mener det
2582 må settes strenge krav til redusert smittepress fra lakselus og til redusert dødelighet i
2583 settefisk og matfisk.
2584
2585 **Senterpartiet vil:**
2586 – Finne gode løsninger for at veterinærer ansatt i Mattilsynet kan inngå i
2587 veterinærvaktordning i distriktene for å styrke tjenesten.
2588 – Forskriftsfeste regler om avl av hund for å bekjempe avl på usunne egenskaper.
2589 – Stille tydelige krav til dyrevelferd i hele akvakulturregelverket, også når det gjelder
2590 belastning på fisken ved håndtering og behandling.
2591 – At dyrevelferdsloven nevnes som sektorlov i akvakulturloven for å bli tatt hensyn til i fasen
2592 for tildeling av tillatelser.
2593 – Utarbeide holdningskampanjer for å bevisstgjøre folk om ansvaret ved å skaffe seg
2594 kjæledyr.
2595 – Gjennomføre en konsekvensutredning om spredning av antibiotikaresistens ved
2596 grenseoverskridende virksomhet når det gjelder mat og levende dyr.
2597 – Forebygge dyretragedier gjennom å evaluere tidligere hendelser.

- 2598 – Legge til rette for forskning og systematisering av erfaringsbasert kunnskap om hvordan
2599 man kan lykkes med å øke dyras trivsel i produksjonsmiljøer.

2600 Justis: Trygghet over hele landet

2601 Senterpartiet vil føre en justispolitikk som sikrer trygghet, rettsikkerhet og tilgjengelige
2602 tjenester for innbyggerne i hele landet. En velfungerende rettsstat skal sørge for at
2603 samfunnets lover og rammeverk er likt for alle. Senterpartiet ønsker et åpent samfunn
2604 bygget på tillit mellom mennesker.

2605
2606 Senterpartiet vil styrke politiet og påtalemyndigheten, domstolene og kriminalomsorgen.
2607 Disse aktørene må sees i sammenheng. Politiet står overfor nye utfordringer med stadig
2608 større innslag av organisert kriminalitet, gjengkriminalitet og tilreisende kriminelle. Vold,
2609 drap, ran, voldtekt og vold i nære relasjoner er alvorlig kriminalitet som må prioriteres høyt i
2610 hele straffesakskjeden.

2611
2612 Alle skal ha trygghet for bistand ved behov, uansett hvor man befinner seg. Flerspråklighet
2613 og tolketjenester er viktige i alle deler av justissektoren og spesielt i grenseområdene.

2614
2615 De offentlige aktørene innen justissektoren er avhengige av et godt samarbeid med ideelle
2616 organisasjoner, stiftelser og frivillige. De frivillige organisasjonene gjør en stor innsats innen
2617 redningstjenesten, rettshjelp og kriminalitetsforebygging. Jobben de gjør med å bistå dem
2618 som har sonet i fengsel med tilbakeføring til samfunnet er viktig. Senterpartiet mener at de
2619 frivillige aktørene er en stor ressurs på justisområdet og en viktig del av landets
2620 totalberedskap.

2621 Politi

2622 Senterpartiet mener at alle, uansett bosted, skal være trygge på at deres sikkerhet blir
2623 ivaretatt av et tilstedeværende og synlig politi. Vi vil beholde en desentralisert politistruktur
2624 for å sikre beredskap og nødvendig lokalkunnskap hos politiet. Det lokale politiet må ha god
2625 kjennskap til sitt lokalsamfunn og jobbe forebyggende i samarbeid med andre organer, og
2626 ressursene må stå i forhold til dette..

2627
2628 Senterpartiet vil gi større ansvar og innflytelse til lokalt politi når det gjelder å bestemme
2629 bemanning og å disponere ressurser ut fra lokale behov. Dette må skje i samråd med
2630 kommunene og lokalt næringsliv.

2631
2632 Senterpartiet vil ha et reelt nærpoliti. Derfor må politikraften økes i tråd med
2633 bemanningsmålet på to tjenestemenn per 1000 innbyggere. Dette målet må gjelde alle
2634 politidistrikt. Økningen i antall politifolk må komme lokalsamfunn i hele landet til gode. I de
2635 store byene kan det være for lite patruljerende politi selv om bemanningsmålet er nådd.
2636 Dette må det tas hensyn til, slik at byene også har tilstrekkelig bemanning til å ha synlig politi
2637 i bydelene.

2638
2639 Vi er tilhengere av et politi med et bredt spekter av oppgaver, fra etterforskning og
2640 ordenstjeneste til utstedelse av pass og ulike tillatelser. Politiet består ikke bare av politifolk,
2641 men også påtalejurister, økonomer og andre yrkesgrupper. Politiet må kunne bemanne
2642 tjenestene disse gruppene dekker ut fra behov - ikke måltall.

2643

2644 Effektivisering av politiet må ikke gå på bekostning av kvalitet og tilstedeværelse. Bruk av ny
2645 teknologi vil redusere avstandsurempene og danne grunnlag for å desentralisere flere av
2646 politiets oppgaver og ressurser. Senterpartiet går inn for at politiets ressurser brukes på
2647 polititjenester, ikke på økt byråkrati. Landets politikontakter må ha tid og kapasitet til å være
2648 tilstede ute i landets lokalsamfunn for å forebygge kriminalitet. Samt å bidra til god
2649 samhandling mellom kommuner og politi.

2650
2651 Overvåking og kontroll må hvile på en etisk og prinsipiell tilnærming, og være minst mulig
2652 inngripende overfor innbyggerne. Overvåking skal bare skje dersom det kan begrunnes i
2653 sterke samfunnsmessige hensyn som bekjempelse av terror, kontraetterretning eller
2654 forebygging av alvorlig kriminalitet. Senterpartiet holder på prinsippet om at domstolene skal
2655 avgjøre om vilkårene for politiovervåking er til stede. Vi er motstandere av ny lovgivning
2656 som åpner for økt overvåking av lovlydige borgere. Senterpartiet tar avstand fra alle forsøk
2657 på rutinemessig overvåking av innbyggerne uten kobling til særlig mistanke om alvorlig
2658 kriminalitet. Teknologien som gjør masseovervåking mulig er i dag i høyeste grad til stede.
2659 Innbyggernes privatliv og frihet må derfor vernes fra overvåking.

2660

2661 **Senterpartiet vil:**

2662 – Sikre et reelt nærpoliti ved å styrke bemanningen ved politistasjoner i hele landet.

2663 – Styrke politiets forebyggende virksomhet. Det viktigste politiarbeidet er å sørge for at
2664 kriminalitet ikke skjer.

2665 –Forbedre politikontaktordningen slik at reell tilstedeværelse ute i landets kommuner og
2666 lokalsamfunn ivaretas.

2667 –Sikre rekruttering fra hele landet, og styrke desentralisert utdanning.

2668 –Innføre incentiver for å forsterke dynamikken til at politifolk er en integrert del
2669 av sine lokalmiljø, og stimulere til at politifolk bosetter seg i eget
2670 tjenestedistrikt.

2671 – Etablere flere lokale politistasjoner/ -poster i bydelene i større byer.

2672 – Stille krav til hvilke funksjoner og tjenester et politikontor skal ha for å sikre innholdet i
2673 tjenesten.

2674 – Sikre at kravene til responstid utvides og oppfylles i hvert enkelt politidistrikt.

2675 – Sørge for økt politikraft i hele landet og legge til rette for at politiet kan rekruttere
2676 nødvendig sivil kompetanse.

2677 – Sikre oppdaterte tjenestebiler, utstyr og IKT-systemer ved politistasjonene

2678 – Styrke politiets kompetanse og kapasitet når det gjelder straffeforfølgning og forebygging
2679 av voldtekts- og overgrepssaker.

2680 – Sørge for at saksbehandlingstiden hos politiet kortes ned og kvaliteten på etterforskningen
2681 bedres.

2682 – Styrke samarbeidet mellom politiet, barnevernet og helsearbeidere i kampen mot overgrep
2683 mot barn.

2684 – Gå imot generell bevæpning av politiet, men videreføre ordningen med «framskutt
2685 lagring» av våpen i tjenestebiler og ordningen med «punktbevæpning» på særlig sårbare
2686 steder og i spesielle situasjoner.

2687 **Dissens (mindretall):** – Gå inn for generell bevæpning av politiet.

2688 – Sette påtalemyndigheten i stand til å arbeide effektivt og raskt med straffesakene. For
2689 mange saker kommer i dag ikke til rettssalen fordi påtalemyndigheten har for dårlig
2690 kapasitet.

2691 – Innføre en landsdekkende politienhet som arbeider med gjengkriminalitet.

- 2692 – Sikre nødvendig politihelikopterdekning i alle landsdeler og bygge opp denne kapasiteten i
2693 Nord-Norge, Midt-Norge og på Vestlandet.
2694 – Flytte oppgaver fra Politidirektoratet og sentralletet til politidistrikter og
2695 særorgan.
2696 – Evaluere om dagens ordning med åremål for politimestere sikrer tilstrekkelig
2697 uavhengighet.
2698 – Styrke konfliktrådene slik at flere saker kan løses ved mekling.
2699 – Gi namsmannen begrenset politimyndighet og nødvendig kompetanse for å effektivisere
2700 gjennomføring av sivile saker slik at ordinært politi kan bli avlastet for rutinemessig bistand.
2701 – Forbedre det tverrsektorielle samarbeidet mellom kommuner og politi, særlig
2702 for å fange opp ungdom som står i fare for å bli eller er rekruttert til kriminelle
2703 miljøer.

2704 Arbeid mot vold og overgrep

- 2705 Vold i nære relasjoner og overgrep er alvorlige samfunnsproblemer, og staten må ha et
2706 helhetlig system på plass til å forebygge, avverge og etterforske og straffeforfølge slik
2707 kriminalitet. Fysiske og psykiske overgrep skal ikke skje, og er et hinder på veien mot
2708 målene om likestilling, utvikling og fred. Vold mot kvinner og menn både krenker, svekker og
2709 opphever individets mulighet til å bruke sine menneskerettigheter og fundamentale friheter.
2710 Barn som er utsatt for eller vitne til vold er spesielt utsatt og må få kvalifisert hjelp og
2711 oppfølging.
2712
2713 De samfunnsøkonomiske kostnadene har mange uttrykk. Fra tap av liv og svekket psykisk
2714 og fysisk helse, til livsvarig ressurs- og produksjonstap når personer blir uføre, velferdstap
2715 for ofrene og fremtidige tap som skyldes at barn som er utsatt for vold selv kan bli utøvere av
2716 vold. I tillegg er det betydelige kostnader knyttet til politi, rettssaker, krisesentre, barnevern
2717 og helsepersonell. Alderstilpasset undervisning om kropp, seksualitet og grenser er viktig.
2718
2719 Vold i nære relasjoner er en alvorlig menneskerettslig utfordring. Det kan være ekstra
2720 utfordrende for staten å ivareta sine forpliktelser når det gjelder etniske minoritetsgrupper
2721 eller urfolk, der språkvansker og kulturforskjeller danner en barriere mellom ofre og
2722 hjelpeapparat.
2723
2724 Når vold skjer som ledd i en æreskultur hvor volden begås for å håndheve storfamiliens
2725 negative sosiale kontroll, er det ofte flere som medvirker. Dermed er det en form for
2726 organisert kriminalitet. Det er vanskelig for politiet å etterforske slike saker fordi det kan
2727 oppstå trusler, lojaliteten til familien veier tungt for offeret og det ofte er få som vitner.
2728 Senterpartiet er bekymret for de store mørketallene på feltet, og vil styrke politiets ressurser
2729 og lovgivningen på området.
2730
2731 **Senterpartiet vil:**
2732 – Styrke skolehelsetjeneste, helsestasjoner, legevakt og andre kommunale helsetjenester til
2733 å kunne fange opp tegn på mishandling og vold, og til å sende personer som er utsatt for
2734 mishandling og vold videre til relevante tjenester.
2735 – Sikre et tilstrekkelig desentralisert barnehustilbud for å redusere reisebelastningen og øke
2736 rettssikkerheten for mindreårige, samt utvide barnehusenes mandat til å omfatte barn med

- 2737 status som mistenkt.
- 2738 – Sikre et godt desentralisert krisesentertilbud. For å sikre tilstrekkelig kapasitet og
- 2739 kompetanse må finansieringsmodellen for krisesentrene endres. Det må legges vekt på å
- 2740 sikre kompetanse om barn som har opplevd vold.
- 2741 – Arbeide for at én tjeneste skal ha det overordnede ansvaret for å kartlegge behov og følge
- 2742 opp barn og familier som har opplevd vold i nære relasjoner.
- 2743 – Arbeide for å avdekke og forebygge vold mot eldre og personer med funksjonsnedsettelse.
- 2744 – Sikre at utenlandske borgere som er offer i voldelige forhold i Norge kan få
- 2745 oppholdstillatelse før tre år har gått.
- 2746 – Gjøre æresvold straffeskjerpene på samme måte som annen organisert kriminalitet.
- 2747 – Bygge kunnskap og ressurser i politiet for at de bedre skal kunne forebygge, avdekke og
- 2748 etterforske æresvold og negativ sosial kontroll.
- 2749 – Kjempe mot barne- og tvangsekteskap.
- 2750 – Fastslå at arrangerte ekteskap der begge eller én av partene utsettes for utilbørlig psykisk
- 2751 og sosialt press er å oppfatte som tvangsekteskap og dermed kan straffeforfølges og
- 2752 oppløses.
- 2753 – Endre foreldelsesfristen for seksuelle handlinger som rammer barn slik at den tilsvarer
- 2754 fristen for seksuelle overgrep, slik at straffbare seksuelle handlinger kan rettsforfølges.
- 2755 – Øke støtten til sentre mot seksuelle overgrep og incest.
- 2756 – Utarbeide og iverksette en kunnskapsbasert handlingsplan mot vold og overgrep i samiske
- 2757 samfunn på basis av rapportene fra Norges institusjon for menneskerettigheter om dette.
- 2758 – Opprettholde sexkjøpsloven fordi et slikt forbud gir et viktig signal om hvordan fellesskapet
- 2759 stiller seg til utnyttelse av sårbare mennesker.
- 2760 – Sikre god og alderstilpasset seksualundervisning der fokuset blir satt på å forstå og
- 2761 respektere egne og andre sine grenser.
- 2762 – Gi vitner i alvorlige straffesaker, som menneskehandel, permanent opphold i Norge.

2763 Toll

2764 En velfungerende tolletat er avgjørende for den nasjonale kontrollen. Tolletaten har over

2765 mange år blitt nedprioritert. Derfor har Senterpartiet startet en satsing på tolletaten. En

2766 satsing som må fortsette med økt kraft. Særlig for å stoppe gjengkriminaliteten og flyten av

2767 narkotiske stoff.

2768

2769 **Senterpartiet vil:**

- 2770 – Styrke Tollvesenets bemanning ved grensene og ta i bruk nye teknologiske verktøy for å
- 2771 sikre at grensehåndhevelsen blir smidig og effektiv.
- 2772 – Styrke bevilgningene til strategisk og operativt samarbeid mellom tollvesen,
- 2773 grensemyndigheter og lokalt politi i grenseområdene.
- 2774 – Gi tollerne utvidet adgang til å gi forenklet forelegg for å oppnå en mer effektiv kontroll med
- 2775 grensekryssende kriminalitet og avlaste politiet for rutineoppdrag.
- 2776 – Det innføres streng digital overvåking for utenlandske vogntog som skal kjøre inn i Norge.
- 2777 Dette skal sikre at regelverk om kabotasje, lønns- og arbeidsvilkår og bompengavgift blir
- 2778 overholdt.

2779 Narkotika

2780 Senterpartiet vil opprettholde forbudet mot bruk, besittelse og kjøp av narkotika i norsk
2781 lovgivning. Det har foregått en normalisering av narkotika i samfunnet som følge av Solberg-
2782 regjeringa sine forslag om å gjøre narkotikabruk straffefritt. Politiet må få virkemiddel til å
2783 avdekke og etterforske narkotikakriminalitet.

2784

2785 Narkotika er helseskadelig og ødelegger liv. Misbruket har store konsekvenser for
2786 enkeltpersoner, familier og samfunnet. Derfor skal narkotika være ulovlig i Norge, samtidig
2787 som rusavhengige skal møtes med helsehjelp. Senterpartiet vil forebygge bedre og komme
2788 tidligere inn med god hjelp og oppfølging, slik at færre begynner med narkotika og at flere
2789 kommer ut av avhengighet. Det er samfunnet sin jobb å beskytte oss og særlig de som er
2790 mest sårbare blant oss mot dette.

2791

2792 **Senterpartiet vil:**

2793 – At bruk, salg og oppbevaring av narkotika skal være forbudt. Ingen narkotiske stoffer
2794 skal avkriminaliseres eller legaliseres.

2795 – Politiet skal ha mulighet til å bruke tvangsmidler mot personer som mistenkes
2796 for bruk og oppbevaring av narkotika, også mindreårige.

2797 – At tollvesenet og politiets innsats i det narkotikaforebyggende arbeidet styrkes.

2798 – At personer som blir straffet for mindre alvorlig narkotikalovbrudd raskt skal
2799 henvises til helsehjelp.

2800 – Bøtelegge bruk og besittelse av narkotika etter inntekt med samme modell
2801 som for promillekjøring, hvor boten er avhengig av inntekt.

2802 – Frata skjenkesteder skjenkebevilgningen dersom det gjentatte ganger brukes
2803 narkotika der.

2804 – Gi kommunene muligheten til å opprette ruskontrakter.

2805 – Styrke det tverrsektorielle rusforebyggende arbeidet.

2806 – Tydeliggjøre loven slik at digitale plattformer som fasiliterer narkotikasalg kan
2807 straffes.

2808 Kriminalomsorgen

2809 Kriminalomsorgen skal forebygge at innsatte begår ny kriminalitet etter soning.

2810 Straffegjennomføringen må virke allmennpreventiv og samtidig sette de domfelte i stand til å
2811 møte samfunnet når soningen er ferdig. Forebygging er vesentlig for å skape trygge og gode
2812 lokalsamfunn.

2813

2814 Bevilgningene til kriminalomsorgen må økes for å sette etaten i stand til å gjennomføre sitt
2815 samfunnsoppdrag. Organisasjonen må styrkes faglig for å sikre god kvalitet i

2816 straffegjennomføringen. Helsetilbudet i kriminalomsorgen har stadig forbedringspotensial.

2817 Samarbeidet mellom kommunene, spesialhelsetjenesten og kriminalomsorgen må styrkes
2818 ytterligere. Alle instansene må være i stand til å gi et godt tilbud til psykisk syke og

2819 rusavhengige innsatte.

2820

2821 For barn under 15 år som begår gjentatt kriminalitet etableres nå nasjonale trygghetshus for
2822 å gi et tilbud raskere. Ulike aktører og tjenester rundt barnet skal samarbeide om et

2823 spesialtilpasset omsorgs- og oppfølgingstilbud som skal ivareta både barnet, familien og
2824 samfunnet for å hindre at barn skader seg selv og deltar i videre kriminell virksomhet.

2825

2826 Senterpartiet mener at straffens formål og innhold er viktig for straffens virkning på den
2827 kriminelle og dermed på tilbakefallsstatistikken. Ulike soningsformer og straffenivå må jevnlig
2828 vurderes opp mot kriminalstatistikk og samfunnspåvirkning.

2829 Senterpartiet vil ha en desentralisert kriminalomsorg for unge lovbrøyttere. Målet må være å
2830 forhindre at de etablerer en videre kriminell løpebane. Det er viktig å styrke det lokale
2831 samarbeidet mellom politi, barnevern, skole og andre relevante aktører for å fange opp og
2832 hjelpe unge som er på vei i gal retning. Senterpartiet vil at vi i tråd med barnekonvensjonen
2833 bare benytter straff mot barn når alle andre tiltak er utprøvd.

2834

2835 Rask reaksjon er særlig viktig når barn og unge begår lovbrudd, men reaksjonen må være
2836 tilpasset barn og unges behov. Senterpartiet går inn for at unge lovbrøyttere i større grad skal
2837 bli møtt med tverrfaglige tjenester og samfunnsstraff. Samtidig vil det for noen få unge som
2838 begår alvorlig kriminalitet og er kommet langt i en kriminell løpebane, være til det beste å få
2839 en reaksjon som bringer dem ut av det kriminelle miljøet de er en del av.

2840

2841 **Senterpartiet vil:**

2842 – Bygge ut kriminalomsorgen og styrke bemanningen og kvaliteten i tilbudet.

2843 – Utvide ordningen med rusmestringsenheter i fengsel og tverrfaglig spesialisert behandling i
2844 fengsel.

2845 – Sørge for at rusavhengige som soner fengselsdom skal få tilbud om avrusing.

2846 – Redusere soningskøene og øke fengselskapasiteten i hele landet. Dette handler både om
2847 å bygge ut eksisterende fengsler, gjenopprette nylig nedlagte fengsler og å bygge nye
2848 fengsler i distriktene.

2849 – Opprettholde grensen for den kriminelle lavalderen på 15 år.

2850 – Opprette nye ungdomsenheter i kriminalomsorgen for å unngå at unge som får ubetinget
2851 straff for grov kriminalitet må sone sammen med voksne med lang kriminell erfaring.

2852 Enhetene må ligge spredt i landet, ha få plasser og gode ressurser så ungdommene kan få
2853 tett oppfølging.

2854 – Fortsette å utvide ordningen med bruk av elektronisk kontroll (fotlenke).

2855 – Forbedre rettssikkerheten for offer for seksuelle overgrep.

2856 – Øke bruken av samfunnsstraff og promille- og narkotikaprogram.

2857 – Sikre kvinner bedre soningsforhold og flere egnede soningsplasser.

2858 – Opprettholde dagens trenivåmodell i kriminalomsorgen.

2859 – Styrke de mindre fengslene og fengselsavdelingene.

2860 – Styrke ettervernet i kriminalomsorgen, slik at tidligere straffedømte får mulighet til å skaffe
2861 seg bosted, utdanning, arbeid og sosialt nettverk.

2862 – Etablere et nasjonalt exit-program som skal hjelpe medlemmer av kriminelle gjenger og
2863 ungdomskriminelle grupper å komme seg ut og starte et lovlydig liv.

2864 – Øke antall overgangsboliger.

2865 – Styrke skole- og utdanningstilbudet under soning. Retten til utdanning under soning må
2866 også gjelde høyere utdanning og etterutdanning.

2867 – Redusere bruk av isolasjon i fengslene.

2868 – Satse sterkere på alternative straffereaksjoner der hvor dette styrker mulighetene for å
2869 rehabilitere den dømte.

2870 – Intensivere arbeidet med å utvise utenlandske kriminelle til soning i hjemlandet.

- 2871 – Styrke de frivillige og ideelle organisasjonenes arbeid med kriminalitetsforebygging og
2872 tilbakeføring til samfunnet for dem som har sonet.
2873 – Vurdere økt bruk av pålagte hjelpetiltak uten samtykke når barn begår alvorlig eller gjentatt
2874 kriminalitet.
2875 – Sørge for bedre tilgang til tolketjenester.
2876 – Styrke helsetjenesten i fengsel, sørge for en utbygging av kapasiteten i
2877 sikkerhetspsykiatrien og legge opp til at psykisk helsevern får områdefunksjoner i alle
2878 fengsler.
2879 – Styrke friomsorgen

2880 Organisert kriminalitet

2881 Organisert kriminalitet er en utfordring for oss som nasjon. Senterpartiet vil organisert
2882 kriminalitet og kriminelle gjenger til livs. Derfor vil vi styrke etterforskningen og
2883 sanksjoneringen av gjengkriminalitet. På samme tid må den forebyggende innsatsen
2884 styrkes.

2885
2886 Oppvekstvilkår, sosiale nettverk i barne- og ungdomsår, fritidstilbud eller mangel på
2887 relevante fritidstilbud kan spille en rolle for hvilken vei menneskers liv tar. Senterpartiet
2888 mener at gode oppvekstbetingelser for alle er viktig for å forhindre at unge havner utenfor
2889 utdanning og arbeid.

2890

2891 **Senterpartiet vil:**

2892 – Gi politiet hjemmel til å straffeforfølge organiserte kriminelle med kollektivsanksjonering
2893 etter modell fra «Gruppevoldsintervensjon» og «Stopp skjøtingen» i Malmö.

2894 – Gjøre lovendringer som øker straffene for kriminalitet som utføres av organiserte kriminelle
2895 miljøer.

2896 – Forby motorsykelklubber, hvor kriminalitet utgjør en del av virksomheten.

2897 – Innføre forbud mot å delta i og rekruttere til kriminelle gjenger.

2898 – Samarbeide med andre lands politi for å bekjempe organisert kriminalitet over
2899 landegrensene. I tillegg skal det arbeides for soningsoverføring av straffedømte som er tatt
2900 for kriminelle handlinger i Norge, men som ikke har norsk statsborgerskap.

2901 – Gjennomføre lovendringer som utvider mulighetene for å benytte forvaring som straff, der
2902 det foreligger en nærliggende fare for at gjerningspersonen på ny vil begå alvorlig
2903 kriminalitet.

2904 – At alle kommuner skal ha arbeidstilbud til ungdommer under 20 år, som står i fare for å
2905 falle ut i kriminalitet.

2906 – Forsterke det nordiske politisamarbeidet for å stoppe grensekryssende kriminalitet.

2907 – Gi større strafferabatt enn i dag til personer som gir informasjon som bidrar til at bakmenn
2908 blir tatt i saker som berører organisert kriminalitet.

2909 – Innføre en ordning med å utlove dusører til konkrete tips som fører til pågrepelse av
2910 sentrale bakmenn i organiserte nettverk.

2911 – Effektivisere rettsprosessene i saker som gjelder organisert kriminalitet, slik at tiden fra
2912 pågrepelse til rettskraftig dom reduseres.

2913 – Opprette egne korrupsjon og hvitvaskingsenheter for å bekjempe organisert kriminalitet.

2914 – Innføre nye regler som sikrer at verdier effektivt kan fratras personer som driver organisert
2915 kriminalitet, gjennom sivilrettslig inndragning.

- 2916 – Etablere hurtigspor for unge kriminelle i hele landet. Det bør oppstilles mål om at fra et
2917 straffbart forhold bør saken dømmes i løpet av 30 dager fra en mindreårig er siktet.
2918 – Egne rehabiliteringsprogram i hele landet for gjengmedlemmer og personer som har
2919 begått alvorlig kriminalitet.
2920 – Styrke enhetene som jobber med å forebygge radikalisering og ekstremisme.
2921 – Etablere «nasjonale trygghetshus», for barn under 15 år som begår kriminalitet og trenger
2922 særskilt oppfølging.

2923 Domstolene

2924 Senterpartiet vil opprettholde en desentralisert domstolstruktur. Slik skal vi ivareta den lokale
2925 rettspleien og sikre folk god tilgang til konfliktløsning. Med en desentralisert domstolstruktur
2926 legges det til rette for advokatkontorer i distriktene. Krav til kompetanse, fleksibilitet og
2927 kapasitet kan løses på en like god måte i en desentralisert struktur som i en sentralisert.

2928
2929 Domstolene har en økende saksmengde og flere kompliserte saker. Sektoren må sikres
2930 tilstrekkelige ressurser slik at saksavviklingen blir god.

2931
2932 Fri rettshjelp er viktig som rettssikkerhetsgaranti og som et ledd i fattigdomsbekjempelsen.
2933 Behovet for rettshjelp er stort. Fri rettshjelp til flere vil utjevne sosiale forskjeller. Det vil også
2934 sikre at man i større grad fanger opp de som har rettshjelpsbehov utenfor de største byene.

2935
2936 Alle domstoler skal ha kunnskap om same- og urfolksrett, samt kjennskap til de samiske
2937 forholdene. Norge har særskilte nasjonale oppgaver når det gjelder utvikling av samisk som
2938 rettsspråk. Det er også viktig å sikre kompetansebygging innen samisk språk, kultur- og
2939 rettsforståelse i domstolene.

2940
2941 **Senterpartiet vil:**

- 2942 – Sikre en desentralisert struktur for tingrettene og jordskiftedomstolene.
2943 – Sikre at også de små og mellomstore domstolene skal få digitalisert saksbehandlingen.
2944 – At hver domstol skal ha en stedlig ledelse.
2945 – Utvide fri rettshjelp-ordningen til å gjelde flere saksområder og prisjustere inntektsgrensa
2946 for ordningen.
2947 – Styrke kapasiteten hos Forbrukertilsynet, og ha en gjennomgang av organisering for å
2948 sikre at ordningen ivaretar behovet for en billig og rask løsning av tvister.
2949 – Sikre tilstrekkelig bemanning og rekruttering ved jordskifterettene.
2950 – Sette ned et utvalg for en helhetlig gjennomgang av straffesakskjeden uten føringer om
2951 strukturendringer eller lokalisering, som tar for seg sammenhengen mellom
2952 ressurs situasjonen og fremtidig kompetansebehov i politiet, domstolene og
2953 kriminalomsorgen.
2954 – Foreta en evaluering av domstoladministrasjonen.
2955 – Sikre at innbyggere uavhengig av bosted har tilgang til god juridisk kompetanse ved
2956 behov.
2957 – Reversere distriktsfiendtlige kutt i fraværsgodtgjørelsen til advokater og sakkyndige.
2958 – Videreføre arbeidet med utvikling av samisk som rettsspråk.
2959 – Oppgradere rettsalene med tekniske løsninger som legger til rette for tolking og
2960 flerspråklighet.

2961 Kultur og frivillighet: For fellesskap og beredskap

2962 Kultur og frivillighet bidrar til å skape fellesskap som binder oss sammen som folk, bygger
2963 vår identitet og styrker demokratiet vårt. Senterpartiet mener at en styrking av kultur og
2964 frivillighet er en investering i beredskap og i gode liv over hele landet.

2965
2966 Politikken må legge rammer for at kulturen og frivilligheten kan blomstre. Det handler om at
2967 kulturen har en egenverdi, men også at den gjør at fellesskapet og velferdsstaten henger
2968 sammen. Alle, uansett økonomiske forhold, bosted eller sosial bakgrunn, skal kunne delta i
2969 frivillige aktiviteter og ha tilgang på kulturelle opplevelser.

2970
2971 Polariseringen i samfunnet og den offentlige samtalen øker. Det er uro i våre nærområder og
2972 falske nyheter og desinformasjon brukes bevisst for å skape splittelse blant folk. Da spiller
2973 sterke, uavhengige medier en nøkkelrolle. Samtidig må vi i større grad motarbeide krefter
2974 som ønsker å hindre et godt offentlig ordskifte. Vi kan ikke være naive, men være beredt på
2975 å bruke sterke virkemidler for å imøtegå destruktive aktører.

2976
2977 Senterpartiet vil sikre den norske kulturarven og verne og styrke språkene Norge har et
2978 spesielt ansvar for.

2979 Frivillighet

2980 Senterpartiet mener at frivillighetspolitikken trenger et løft. Sektoren må styrkes for å kunne
2981 bidra til å møte nye samfunnsutfordringer som kampen mot utenforskap, behovet for styrking
2982 av lokalt beredskapsarbeid og styrking av livskvaliteten til mange eldre, ensomme, barn og
2983 unge. Senterpartiet ønsker å styrke samarbeidet mellom sivilsamfunnet og det offentlige.
2984 Forenkling av regelverk, finansiering og bedre samhandling med det offentlige skal styrke
2985 frivilligheten.

2986
2987 Frivillige organisasjoner er bærebjelker i lokalsamfunnet og en viktig bidragsyter i det norske
2988 velferdssamfunnet. Frivillig sektor er i seg selv en viktig del av forebyggingen av problemer
2989 som utenforskap, fysisk og psykisk helse og inkludering gjennom å tilby tilgang på lavterskel
2990 fellesskap. Frivilligheten tilbyr møteplasser på tvers av generasjoner, sosial tilhørighet og
2991 bakgrunn. Dette må oppmuntres. Frivillige organisasjoner yter også betydelige økonomiske
2992 bidrag til samfunnet gjennom tjenesteproduksjon og omfattende ulønnet innsats. Vi kommer
2993 til å trenge enda større innslag av frivillighet i framtiden for å opprettholde det sterke
2994 velferdssamfunnet vårt.

2995
2996 Samtidig er det avgjørende at frivilligheten er både fri og villig. Grensene mellom offentlige
2997 tjenester og frivilliges innsats har lett for å utfordres. Samhandlingen må skje med respekt
2998 for hverandres roller og frivillig sektors egenart og egenverdi.

2999
3000 Frivillig sektor må vises tillit. Mange bruker uhensiktsmessig mye tid på å skrive søknader og
3001 å rapportere. Senterpartiet ønsker å forenkle hverdagen til de frivillige ved forenklede krav til
3002 kontroll og oppfølging og større forutsigbarhet ved flerårige rammeavtaler. Man bør i større
3003 grad ta i bruk prekvalifisering av organisasjoner i forbindelse med offentlig støtte, for å lette

3004 søknadsbyråkratiet. Grunnstøtten til organisasjonene bør styrkes framfor økt prosjektstøtte.
3005 Når mulig, bør paraplyorganisasjoner fordele tilskudd til lokale medlemmer.
3006
3007 Senterpartiet mener samarbeidet mellom kommuner/fylkeskommuner og frivillig sektor må
3008 bli tettere og mer systematisk. Samhandlingen må inkluderes i den kommunale
3009 planleggingen, og dette må skje på et tidlig tidspunkt slik at frivillig sektor kan påvirke
3010 beslutninger. Offentlig sektor må i større grad bidra til å koordinere frivilligheten lokalt, og
3011 frivilligheten bør ha étt kontaktpunkt å forholde seg til i hver kommune. Økonomisk
3012 handlingsrom i kommunene er en forutsetning for å utløse enda bedre samhandling, og for å
3013 forhindre at frivilligheten opplever press mot å overta offentlige oppgaver.
3014
3015 Frivillighetsentralene er et viktig bindeledd mellom kommunene og frivillig sektor og bør
3016 styrkes.
3017
3018 Senterpartiet mener det bør legges til rette for at frivilligheten får innpass i skolehverdagen,
3019 omsorgsinstitusjoner og andre steder der offentlig sektor tilbyr tjenester. Frivillig sektor skal
3020 ikke overta det offentlige ansvaret for tjenesteleveranser, men være et supplement. Derfor
3021 må regelen om at aktiviteter som kommer offentlige oppgaver til gode ikke får
3022 momskompensasjon revideres.
3023
3024 Frivillig sektor bør i større grad inkluderes i introduksjonsprogrammet for innvandrere,
3025 arbeidstreningstiltak og liknende. Frivillig arbeid kan og være et supplement til
3026 arbeidsrettede tiltak. Offentlige anbud på dette feltet må innrettes slik at frivillige
3027 organisasjoner kan kvalifisere.
3028
3029 **Senterpartiet vil:**
3030 – Gjøre momskompensasjon til frivillig sektor forutsigbar og regelstyrt.
3031 – Revidere regelen om at «virksomhet som kommer offentlige oppgaver til gode» ikke får
3032 momskompensasjon.
3033 – Være garantist for enerettsmodellen for lotteri og pengespill.
3034 – Øke det statlige driftstilskudd til alle landets frivilligsentraler, og sikre at finansieringen av
3035 hver sentral ikke svekkes når antallet sentraler går opp.
3036 – Endre arbeidsmiljølovens §14-9 slik at flere deler av frivilligheten enn idretten har
3037 anledning til midlertidige ansettelser
3038 – Gjøre det enklere for frivilligheten å delta i offentlige anbud knyttet til inkludering og
3039 arbeidstrening.
3040 – Legge til rette for deltakelse og involvering av frivilligheten i kommunale planprosesser, for
3041 eksempel ved utforming av offentlige bygg.
3042 – Utfordre kommunene til å tilgjengeliggjøre lokaler for frivilligheten, og tydeliggjøre
3043 studieforbundenes rett til tilgang på undervisningslokaler.
3044 – Evaluere konsekvenser av delingen av studieforbundsordningen.
3045 – Forskriftsfeste andelen av Norsk Tippings overskudd som går til kulturformål, og
3046 tydeliggjøre kriterier for fordeling til sivilsamfunn, frivilligheten og andre ikke-kommersielle
3047 formål.
3048 – Øke tilskuddet til den desentraliserte ordningen for tilskudd til kulturbygg over spillemidler
3049 til kulturformål.
3050 – Koordinere frivilligheten på kulturarvfeltet bedre. Ansvaret er i dag spredt på svært mange
3051 sektordepartementer, med ulike støtteordninger.

3052 Medier og ytringsfrihet

3053 Redaktørstyrte journalistiske massemedier er en av de viktigste bærebjelkene i et
3054 demokratisk samfunn. Skal de fungere godt, er de avhengige av at befolkningen har tillit til
3055 den journalistikken som produseres. Framvekst av alternative medier og falske nyheter
3056 bidrar til polarisering og er en sikkerhetsutfordring.

3057

3058 Mediestøtte til aviser er avgjørende for å sikre et sterkt mediemangfold over hele landet.
3059 Mediestøtten må styrkes og særlig innrettes mot innovasjon og medienes rolle som
3060 forsvarere av demokratiet. Lokale medier er sentrale forutsetninger for lokaldemokrati og
3061 identitetsbærere i lokalsamfunnet og må særlig ivaretas i støtteordninger. Senterpartiet
3062 mener det er fornuftig at pressestøtten er plattformnøytral og er knyttet til innhold og ikke
3063 distribusjonsform.

3064

3065 Sosiale mediers rolle utfordrer en opplyst samfunnsdebatt. Senterpartiet vil ha en offentlig
3066 utredning som ser på hvordan vi kan få et bedre offentlig ordskifte.

3067

3068 Senterpartiet vil sikre et fortsatt sterkt allmennkringkastingstilbud med klare
3069 programforpliktelser overfor brede og smale grupper, og med tilstedeværelse over hele
3070 landet. Distriktskontorene i NRK spiller en nøkkelrolle i det regionale medietilbudet og må
3071 styrkes.

3072

3073 **Senterpartiet vil:**

3074 – Innføre redaksjonell mediestøtte for lokalradio, og likestille lokalradio med øvrige medier i
3075 offentlige tilskuddsordninger.

3076 – Opprette en demokratistøtteordning for norske medier.

3077 – Sikre NRKs allmennkringkastingsoppdrag gjennom sterke distriktsredaksjoner med
3078 tilstedeværelse i alle fylker.

3079 – Videreføre modellen med en kommersiell allmennkringkaster med hovedkontor og egen
3080 nyhetsredaksjon utenfor Oslo, men vurdere å utvide den for å få flere produksjonsmiljøer og
3081 mer innhold fra hele landet.

3082 – Forlenge dagens FM-konsesjoner for lokalradio, blant annet av beredskapshensyn.

3083 – Vil sikre at ansvarlige myndigheter har tydelig mandat, kompetanse og kapasitet til å
3084 avdekke og motvirke forsøk på å spre desinformasjon og svekke nasjonal beredskap.

3085 Kultur og idrett

3086 Kultur og idrett binder nasjonalstaten og lokalsamfunn sammen. Derfor vil Senterpartiet
3087 styrke norsk kulturliv, og norsk bredde- og toppidrett.

3088

3089 Senterpartiet vil ta vare på vår kulturelle identitet og kulturarv. Samtidig har kunst og
3090 kulturelle uttrykk en egenverdi som må få gode vilkår for å utvikle seg fritt. Den nasjonale
3091 kulturpolitikken skal sikre gode vilkår for amatører og aktører innenfor det profesjonelle
3092 kunst- og kulturfeltet. Barn og unge skal ha tilgang på kunst og kultur. Senterpartiet vil styrke
3093 kommunene og fylkeskommunenes rolle i kulturpolitikken.

3094

3095 Senterpartiet ønsker å løfte den kulturelle grunnmuren vår – det lokale kulturlivet. Tilgang til
3096 utstyr og lokale for alle må prioriteres. De kommunale kulturskolene er viktige. Alle barn som

- 3097 ønsker det skal få tilbud om plass i kulturskolen til en rimelig pris. Senterpartiet ønsker å
3098 styrke skolebibliotekene, og gi dem en dedikert rolle i å utvikle leselyst.
- 3099 Idretten står gjennom lokale idrettslag for Norges største fritidsaktivitet. Senterpartiet vil
3100 fortsette en offensiv politikk for å gi idretten gode vilkår, for slik å gi den enkelte idrettsglede
3101 på bredde-eller toppnivå. Norges idrettsforbund og andre sentrale idrettsorganisasjoner skal
3102 sikres gode vilkår for å videreutvikle idretten, basert på gode verdier og sikre ren idrett fri for
3103 doping og kunstige stimuli. Unge mennesker skal gis gode verdier, slik at de tar gode valg
3104 for sin idrettskarriere og livet videre.
- 3105 Forskning tyder på at de som deltar i kulturelle aktiviteter har lavere risiko for tidlig død, og
3106 de har også lavere dødelighet av hjerte- og karsykdom og kreftsykdom enn de som ikke
3107 deltar (HuNT). Av denne grunn er det også viktig at kultur prioriteres selv i en tid der
3108 offentlige utgifter bør reduseres.
- 3109 Offentlige bibliotekers rolle i samfunnet skal utvikles som sosial møtearena som kombinerer
3110 læring, formidling og integrering. Senterpartiet ønsker å utvikle bibliotekene som nav for
3111 frivillighet og kulturformidling. Bibliotekene og BUA sine ordninger for utlån av utstyr skal
3112 styrkes.
- 3113
- 3114 Norge har et sterkt film, medie og medietilknyttet produksjonsmiljø. Senterpartiet vil styrke
3115 innsatsen for å utvikle norsk film- og medieproduksjon til å ta større andeler av markedet og
3116 å få flere filminnspillinger til Norge.
- 3117
- 3118 **Senterpartiet vil:**
- 3119 – Sørge for sterke regionale kulturfond over hele landet og overføre flere av
3120 kulturdirektoratets oppgaver til fylkeskommunene.
- 3121 – Satse mer på kultur- og kreativ næring og legge til rette for flere kulturarbeidsplasser,
3122 herunder opprette flere kulturnæringshager i distriktene.
- 3123 – Sørge for at det er mulig å oppleve og utøve profesjonell kunst og kultur over hele landet
3124 ved å støtte opp om distriktsinstitusjoner og -orkestrene, kunstsentrene og de regionale
3125 kulturhusene, samt styrke ordninger som den kulturelle skolesekken og den kulturelle
3126 spaserstokken.
- 3127 – Løfte norsk film- og medieproduksjon og få flere produksjoner til Norge ved å øke
3128 filmfondet, styrke den regionale filmsatsingen og regelstyre filminsentivordningen.
- 3129 – Offensiv satsing på leselyst hos barn og unge gjennom skole- og folkebibliotekene.
- 3130 – Forsterke de litteraturpolitiske virkemidlene, slik som innkjøpsordningene,
3131 stipendordningene og fastprisordningene.
- 3132 – Opprette en egen støtteordning som målrettes mot inkludering av barn og unge i idretten
- 3133 – Slå ring om enerettsmodell for å beskytte sårbare grupper mot å bli spilleavhengige og gi
3134 mest mulig tilbake til norsk frivillighet, idrett og kultur.
- 3135 – Innføre en statlig mellomfinansieringsordning for spillemidlene for å gi idretten større
3136 forutsigbarhet ved anleggsbygging.
- 3137 – Sikre tilpasning av regelverk og nødvendig statlig finansiering som gjør at anlegg drevet i
3138 regi av Norges Jeger- og Fiskerforbund, norske idrettsforbund og Det frivillige skyttervesen
3139 videreføres.
- 3140 – Sikre finansiering av et nytt nasjonal toppidrettssenter og styrke finansieringen av
3141 Olympiatoppen.

- 3142 – Øke støtten til breddeidretten i Norge og jobbe aktivt for å fjerne familieøkonomi som
3143 barriere for å delta i idrett.
3144 – Øke bevilgningene til BUA for å sikre at ordningen når ut til flest mulig med et bredt utvalg
3145 av tilpasset, trygt og funksjonelt utstyr.
3146 – Senterpartiet ønsker å bevilge en prosent av statsbudsjettet til kultur.

3147 Livssyn og kirke

- 3148 Senterpartiet vil ha en aktiv og støttende politikk for tro- og livssynssamfunnene i Norge.
3149 Norge har i dag et mangfold av tro- og livssynssamfunn, samtidig som Den norske kirke er
3150 den norske folkekirken som skal være til stede i hele landet. Det er viktig å sikre en
3151 likebehandling av ulike tro- og livssynssamfunn; samtidig som man klarer å støtte opp om
3152 den norske kirke sitt spesielle ansvar som folkekirke.
3153
3154 Tro- og livssynssamfunnene bidrar mye til fellesskapet ved å drive sosialt arbeid, være
3155 viktige fellesskap og ha trygge aktiviteter for barn og unge. Mangfoldet av trosretninger og
3156 livssyn i befolkningen må reflekteres i politisk, økonomisk, juridisk og institusjonell
3157 likebehandling av tros- og livssynssamfunn. Samtidig mener Senterpartiet at storsamfunnet
3158 må stille tydelige krav til demokrati og menneskerettigheter som en forutsetning for å motta
3159 offentlig støtte.
3160
3161 Kristendommen er nært sammenvevd med vår kulturarv og tradisjoner. Senterpartiet mener
3162 det er viktig at skoleverket legger til rette for at alle som bor i Norge blir kjent med denne
3163 kulturen. Den norske kirke er også en viktig kultur- og tradisjonsbærer med sine 1600 kirker.
3164 Mange av Kirkebyggene våre er kulturhistorisk verdifulle bygg, som må tas vare på.
3165 Gjennom deling av Opplysningsvesenets fond og oppretting av et kirkebevaringsfond er det
3166 nå en mulighet til realisering av store statlige midler til kirkebevaring, som kommer i tillegg til
3167 kommunenes ansvar for finansiering av kirkebygg.
3168
3169 **Senterpartiet vil:**
3170 – Sikre Den norske kirke som folkekirke gjennom forutsigbare økonomiske
3171 rammebetingelser som ivaretar lokal tilstedeværelse over hele landet.
3172 – Arbeide for et livssynsåpent samfunn der vi har respekt for hverandres tro- og livssyn og
3173 der alle kan praktisere sin tro eller livssyn på en trygg måte
3174 – Opprettholde begge de lokalkirkelige organene; de kirkelige fellesrådene og
3175 menighetsrådene. Menighetsrådene bør styrkes.
3176 – Videreføre adgangen til å avholde skolegudstjenester. Deltakelse må være frivillig.
3177 – Sikre at offentlig støtte til tros- og livssynssamfunn skal brukes i Norge og i samsvar med
3178 norsk lov.
3179 – Støtte restriksjoner når det gjelder finansiering av trossamfunn fra utlandet.
3180 – Styrke veiledningen av trossamfunnene knyttet til demokrati, likestilling og annet regelverk
3181 og sikre bedre dialog mellom tros- og livssynssamfunnene og myndighetene.
3182 – Stille krav til personer som kommer til Norge for å praktisere som religiøse ledere. De skal
3183 ha eller skaffe seg kunnskap om sentrale verdier i det norske samfunnet og den religiøse
3184 rådgivningsrollen.
3185 – Videreføre dagens delte finansiering av den norske kirke for å bevare kommunene sitt
3186 ansvar lokalt.

3187 – At kirkelige valg holdes samtidig med offentlige valg og i umiddelbar nærhet av de
3188 ordinære valglokale.

3189 Kulturarv

3190 Senterpartiet mener kulturarven best ivaretas gjennom riktig bruk og aktiv forvaltning. Derfor
3191 skal samfunnet som helhet ha ansvar for å ta vare på den felles kulturarven, både den
3192 materielle og immaterielle. Håndverkstradisjoner, folkemusikk og folkedans fra vår historie
3193 må ikke gå tapt. Norge skal ta ansvar for sin del av verdensarven. Samenes kulturarv er et
3194 viktig ansvarsområde for Norge og våre naboland i nord. De nasjonale minoritetenes
3195 kulturarv må også forvaltes og formidles på en god måte.

3196

3197 **Senterpartiet vil:**

3198 – Støtte opp om det frivillige kulturvernet og de private eierne av kulturminner som er
3199 ryggraden i det norske vernearbeidet. Det er særlig viktig å legge til rette for en satsing på
3200 frivilligheten ved våre lokalmuseer.

3201 – Styrke bevilgningene til kulturvernet slik at nasjonale målsettinger om vedlikehold og
3202 restaurering kan nås. Det er særlig viktig å satse på nasjonale teknisk-industrielle
3203 kulturminner og norske verdensarvsteder. Norge må arbeide for at vår enestående kulturarv
3204 fra vikingtida blir en del av Verdensarvlista.

3205 – Lansere en opptrappingsplan for bevilgningene til Kulturminnefondet, med mål om at
3206 fondet innen 2030 får 300 mill. kr til utdeling hvert år.

3207 – Sikre at den modellen som er etablert med Kirkebevaringsfondet, garanterer at staten
3208 hvert år fram til 2050 bevilger 500 mill. kr til kirkevedlikehold.

3209 – Sikre at 1000-årsmarkeringen av slaget på Stiklestad i 2030 blir en viktig nasjonal
3210 begivenhet, og støtte opp om den jobben som Stiklestad Nasjonale Kultursenter og Den
3211 norske kirke gjør i 2030-sammenheng.

3212 – Sikre at kirkebevaringsfondet blir et evigvarende fond til beste for kirkelig kulturminnevern
3213 etter 2050. Fondet skal ivaretas på en måte som sikrer at fondskapitalen ikke forringes.

3214 – Arbeide for skatte- og avgiftslettelser for private eiere av fredede og bevaringsregulerte
3215 eiendommer. Endre eiendomsskatteloven slik at private eiere av fredede og verneregulerte
3216 bygninger er garantert fritak for eiendomsskatt.

3217 – Arbeide for at eiere av fredede bygninger på en rimelig måte skal inngå i statens
3218 selvassurandørordning, slik at staten på denne måten letter utgiftene for de private eierne.

3219 – At staten fullt ut bærer kostnaden når utvidelser og nybygg på alminnelige gårdsbruk
3220 krever utgravninger.

3221 – Etablere minst ett bygningsvernsenter i hvert fylke for kursing av huseiere og opplæring av
3222 håndverkere.

3223 – Sikre museene økonomiske rammer som muliggjør videreutvikling av utstillinger,
3224 formidling og utviklingstiltak.

3225 – Styrke kulturminne- og museumsarbeidet for samisk kultur og nasjonale minoriteter.

3226 – Styrke kystkultur/fartøyvern faglig og økonomisk gjennom langsiktige og forutsigbare
3227 rammer.

3228 – Styrke støtten til institusjoner, organisasjoner og festivaler som arbeider for å fremme og
3229 bevare folkemusikk og folkedans og støtte kulturskoler som fremmer og bevarer lokal
3230 immateriell kulturarv.

3231 – Satse på kulturminner og kulturmiljøer i sammenheng med friluftsliv.

- 3232 – Utrede hvordan museene kan samarbeide med lokale aktører om hvordan tilbakeføring og
- 3233 utlån av viktige kulturgjenstander kan bidra til at disse knyttes nærmere til lokalmiljøet de har
- 3234 kommet fra.
- 3235 – Styrke nordisk samarbeid om utlån, formidling og tilbakeføring av kulturgjenstander.
- 3236 – Samle ansvaret for kulturarvspolitikken i Kulturdepartementet og styrke fylkeskommunenes
- 3237 og Sametingets rolle i kulturminnevernet.

3238 Natur og miljø: Bærekraftig bruk

3239 Naturen, og bruken av denne, er grunnlaget for vår eksistens og evne til å overleve. Vi må
3240 høste av naturen og forvalte den i et langsiktig perspektiv. I Senterpartiets
3241 forvaltertankegang har mennesket et ansvar for at vi gjennom vår bruk av naturen tar vare
3242 på naturmangfold og miljø. Menneskets framtid er avhengig av at naturens produksjonsevne
3243 og mangfold opprettholdes og av at vi greier å håndtere et endret klima.

3244
3245 Bruk og forvaltning av natur har vært grunnlaget for bosetting og aktivitet over det meste av
3246 Norge. Uten bruk av norske fossefall, jord, skog, fisk, olje, gass og mineraler ville få av
3247 dagens lokalsamfunn ha blitt bosatt. Klok forvaltning av naturressursene er en sentral del av
3248 den norske suksesshistorien. For Senterpartiet er det åpenbart at ressursene forvaltes best
3249 gjennom bærekraftig bruk av naturen - ikke gjennom ensidig vern. Vi er avhengig av å
3250 bevare og gjenopprette natur som fyller nødvendige funksjoner.

3251
3252 Den private eiendomsretten er viktig for å sikre et bredt lag av lokale eiere som høster
3253 ressursene lokalt og har dette som sitt levebrød. Dette gir den beste, mest effektive og mest
3254 langsiktige forvaltningen av naturressursene til det beste for samfunnet.

3255 Samspillet mellom natur og klima

3256 Nedbygging av matjord og verdifulle naturmiljøer kan gjøre skade på dyre- og planteliv, og
3257 gjør oss mer sårbare og dårligere i stand til å tilpasse oss et endret klima. Utrydding av dyre-
3258 og plantearter forårsaker uopprettelige skader og setter verdens matsikkerhet i fare.

3259
3260 Vi må i større grad ta i bruk allerede nedbygde areal fremfor å ta i bruk nye større, urørte
3261 områder. Biologisk mangfold og sårbare økosystemer må sikres gjennom en kombinasjon av
3262 nasjonalt regelverk og langsiktig lokal forvaltning. Senterpartiet vil styrke kommunenes
3263 kapasitet i arealplanleggingen gjennom styrket kommuneøkonomi, samt å videreutvikle
3264 løsninger som kan bistå kommunene i bærekraftig forvaltning av areal- og naturressurser.
3265 Vi vil sikre naturen og artsmangfoldet i og ved vassdragene. Forurensning må hindres.
3266 Mesteparten av kloden vår er hav. Norge har et spesielt ansvar for FNs bærekraftsmål om å
3267 ta vare på livet i havet. Norge må gjennom politikk og handlinger sikre at havet kommer i
3268 bedre økologisk balanse.

3269
3270 Mye av det biologiske mangfoldet i Norge er avhengig av menneskelig bruk. Om lag en
3271 tredjedel av de norske artene som er utrydningstruet hører hjemme i kulturlandskap – særlig
3272 i beiteområder og slåttemark. Derfor er fortsatt bruk av norsk natur til matproduksjon viktig
3273 for å opprettholde naturmangfoldet og for å sikre leveområder for pollinerende insekter.

3274
3275 Sårbare økosystem og arter som er truet må ivaretas. Ulike typer vern kan noen ganger
3276 være et nødvendig virkemiddel. Vern av sjeldne arter og naturtyper må skje gjennom en klar
3277 prioritering for å sikre at det vi verner, kan følges opp gjennom langsiktig verneforvaltning.
3278 Alt vern skal være forankret gjennom åpne prosesser og lokalt selvstyre som sikrer
3279 rettighetene til grunneierne og lokalsamfunnene. Hvordan verneområdet kan brukes må
3280 være klarlagt når vernet vedtas slik at lokalbefolkningen har forutsigbarhet. Grunneiere,

3281 lokalsamfunn, kommuner og regioner som er berørt av strengt vern og tar på seg ansvar for
3282 å bevare naturen på vegne av hele samfunnet må kompenseres for dette.

3283

3284 I byene våre er ofte naturverdier under press fra utbyggerinteresser. Konsekvensene kan
3285 være at grønne lunger forsvinner, at landbruksjord blir bygd ned, at strandsonen bygges ut
3286 eller at kulturmiljøer forringes. Friområder for fellesskapet og de lokale områdene sine
3287 verdier og særpreg må tas vare på.

3288

3289 **Senterpartiet vil:**

3290 – Sikre en differensiert arealforvaltning, som legger til rette for at de mest verdifulle arealene
3291 blir tatt vare på.

3292 – Videreutvikle løsninger for bærekraftig forvaltning av areal- og naturressurser i

3293 kommunene, blant annet i regi av Senter for bærekraftig areal- og naturforvaltning.

3294 Erfaringsbasert kunnskap fra næringer som lever av naturen må være en del av dette
3295 kunnskapsgrunnlaget.

3296 – Sikre at lokale interesser blir vektlagt i tilfeller der vern av naturområder blir vurdert. Frivillig
3297 skogvern må ikke føre til ulemper for naboeiendommer som ikke er en del av vernet.

3298 – Sikre lokal forvaltning og skjøtsel av verneområdene gjennom satsing på

3299 verneområdesenter, og videreutvikle dagens modell for lokal og regional forvaltning av
3300 verneområder forøvrig.

3301 – Øke kunnskapen om hvordan arealpleie og ulike skogtiltak kan bidra til redusert
3302 brannrisiko i særlig utsatte områder.

3303 – Sikre grunneiere og rettighetshavere full økonomisk kompensasjon ved etablering av
3304 verneområder.

3305 – Bruke fjelloven til å sikre lokal medvirkning i forvaltningen av statsallmenningene, samt
3306 videreføre og styrke fjellstyreordningen i Sør-Norge.

3307 – Legge fjelloven til grunn for forvaltningen av statens grunn i Nordland og Troms.

3308 – Opprette og styrke tilskuddsordninger for å sikre biologisk mangfold i landbrukets
3309 kulturlandskap.

3310 – Øke oppmerksomheten i arealforvaltningen på natur- og landbruksområder som binder
3311 jordsmonnet, lagrer karbon, beskytter mot erosjon og som er viktig for overvannshåndtering
3312 og flomdemping.

3313 – Sikre full erstatning ved ekspropriasjon av arealer.

3314 – Sikre gode livsvilkår for villreinstammene i Norge.

3315 – Hindre at svartelistede arter kommer inn i Norge, og sette inn tiltak mot de
3316 svartelisteartene som allerede finnes.

3317 – Være restriktiv når det gjelder genmodifiserte organismer og legge føre-var-prinsippet til
3318 grunn for godkjenning.

3319 – Intensivere innsatsen med å forebygge og rydde opp i forurenset jord, sjø og sjøbunn. Nye
3320 teknologier for å få dette til, må støttes.

3321 – Gi tilskudd til åpning av bekkeløp som er viktige gytebekker for sjøørret og laks.

3322 Sirkulærøkonomi og forsøpling

3323 Målet med sirkulærøkonomien er å skape verdier av planetens ressurser på bærekraftig vis.

3324 Dette innebærer produksjon av varer med lang levetid og med minst mulig bruk av ikke-

3325 fornybare ressurser. Reparasjon, gjenbruk og gjenvinning vil føre til en kraftig reduksjon av
3326 avfall.

3327

3328 Marin forsøpling er et lokalt og globalt problem. Plast og annet avfall transporteres med
3329 havstrømmene over verdenshavene. Det er nødvendig med et bredt spekter av tiltak fra
3330 holdningsendring og forbrukeransvar til samarbeid mellom nasjoner for å få bukt med dette
3331 problemet.

3332

3333 **Senterpartiet vil:**

3334 – Utvikle langsiktige virkemidler i skatte- og avgiftssystemet slik at resirkulerte råvarer og
3335 sirkulære produkter blir konkurransedyktige med jomfruelige alternativer.

3336 – Legge til rette for økt gjenbruk gjennom økonomiske stimuli og regulatoriske tiltak.

3337 – Styrke arbeidet mot marin forsøpling nasjonalt og internasjonalt.

3338 – Innføre tiltak for å stoppe plast på avveie, og stoppe tilførsel av plast til vassdrag og havet.

3339 – Utvide og forsterke produsentansvarsordningen for avfall.

3340 – Styrke produsentansvaret for utstyr som brukes i fiskeri- og havbruksnæringa og sørge for
3341 at fiskere som leverer inn avfall ikke må dekke kostnadene ved dette.

3342 – Kystflåten skal kunne returnere alt søppelet de får i tråler og noter gratis på land.

3343 – Gjøre det gratis for private eller organisasjoner som rydder avfall, å levere inn avfall fra
3344 havet og strendene.

3345 – Gi kommunene lovhjemmel til å ilegge overtredelsesgebyr i forsøplingsaker.

3346 – Gi kommunene mulighet til å belaste kostnader til håndtering av såkalt herreløst avfall
3347 under selvkostområdet i renovasjonsordningen.

3348 – Erstatte grunnavgiften på emballasje med en insentivavgift basert på materialbruk som
3349 graderes etter ikke-fornybart innhold og at det forhandles fram en bransjeavtale om dette.

3350 – Redusere matsvinn til et minimum ved tiltak som favner produsenter, dagligvarekjeder og
3351 forbrukerne.

3352 Friluftsliv

3353 Naturen er viktig for folkehelse. Uteaktiviteter skaper trivsel og en bedre forståelse for
3354 naturen. Tilgang til nære rekreasjonsområder er viktig for å sikre lett tilgang til friluftslivet,
3355 særlig for barn og unge i tette boligområder. Utmarksareal er en del av
3356 produksjonsgrunnlaget i bygdene. Grunneiernes eiendomsrett og forvalteransvar skal ligge
3357 fast. Der staten, fylkene eller kommunene er grunneier, må lokalsamfunnet ha førsteretten til
3358 bruk og på en rimelig måte sikres små- og storviltjakt og fiske.

3359

3360 Statsallmenningene er viktige friluftsområder. De har også tilbud til andre enn jegere og
3361 fiskere. Arbeidet som gjøres av fjellstyrene kommer mange grupper innenfor friluftslivet til
3362 gode.

3363

3364 **Senterpartiet vil:**

3365 – Verne om allemannsretten innenfor dagens lovverk og styrke det holdningsskapende
3366 arbeidet om hvordan man skal ferdes i naturen. Inkludert hvilke retter og plikter man har.

3367 – Verne om jakt, fangst, fiske og sanking som en viktig del av norsk kulturarv.

- 3368 – Støtte frivillige organisasjoner, grunneiere og andre aktører som tilrettelegger for friluftsliv,
3369 merking av turløyper og stier, samt informasjons- og forvaltningstiltak knyttet til naturbruk og
3370 kulturarv.
- 3371 – Lage en nasjonal strategi for utvikling av grønne lunger, friluftsområder, kolonihager,
3372 skolehager og landbruk i folketette områder.
- 3373 – Fortsette arbeidet med offentlig støtte til sikring og oppkjøp av populære friluftsområder
3374 der dette øker allmennhetens tilgang. Offentlige friområder må i større grad oppgraderes og
3375 gjøres tilgjengelige for alle.
- 3376 – Sikre grunneiernes og rettighetshavernes interesser opp mot det organiserte og
3377 kommersialiserte friluftslivet.

3378 Næring og industri: Verdiskaping over heile Noreg

3379 Rike naturressursar legg grunnlaget for stor norsk verdiskaping til havs og på land. Nasjonal
3380 kontroll over naturressursane er ein norsk suksessformel. Ein suksessformel som sikrar ei
3381 god forvaltning og fordeling av verdiane, samt gevinstar til lokalsamfunn over heile landet.

3382 Det er eit offentleg ansvar å sikra nasjonalt eigarskap til naturressursar, kritisk infrastruktur
3383 og selskap som er viktige for norsk tryggleik.

3384
3385 Næringslivet skapar arbeidsplassar og verdiar over heile Noreg. Senterpartiet vil føra ein
3386 aktiv næringspolitikk som legg til rette for eit livskraftig og mangfaldig næringsliv med små og
3387 store selskap over heile Noreg. Ein næringspolitikk som stimulerer til å vidareutvikle
3388 eksisterande næringar og å skape nye næringar i overgangen til ein sirkulær økonomi.
3389 Næringspolitikken må virke i lag med klima-, natur- og miljøpolitikken.

3390
3391 Senterpartiet vil ha lange norske verdikjeder frå råvare til produkt. Slik sikrar vi størst
3392 moglege verdiskaping av ressursane våre. Senterpartiet meiner det er viktig å satsa innanfor
3393 dei næringane der vi har fortrinn og der vi har etablerte næringsklynger. Vi ynskjer å
3394 stimulere til meir eksport og etablering av fleire næringsklynger.

3395
3396 Privat eigarskap og privat initiativ er avgjerande for verdiskapinga i Noreg. Dei små og
3397 mellomstore bedriftene utgjer ein stor del av det totale norske næringslivet, og er heilt
3398 dominerande i tal verksemdar. Dei store verksemdene er viktige arbeidsplassar og
3399 verdiskaparar i samfunnet.

3400
3401 Senterpartiet ønskjer norsk eigarskap i det private næringslivet fordi dette sikrar
3402 verdiskaping, kompetanse, arbeidsplassar og framtidige investeringar i Noreg. Næringslivet
3403 treng gode og føreseielege rammevilkår. Senterpartiet vil stimulere til større investeringar i
3404 små og mellomstore bedrifter, som ofte har lokale eigarar. Difor vil Senterpartiet mellom
3405 anna redusere formuesskatten for lokale eigarar av små og mellomstore bedrifter,
3406 samstundes som at personar med store formuer må bidra til velferdsstaten etter evne. Dette
3407 stimulerer til geografisk spreiding av kapitalmakt.

3408
3409 Noreg er og skal vere attraktivt for utanlandske selskap å investere og etablere seg i. Det
3410 styrkar norsk næringsliv sin tilgang på risikokapital og dermed innovasjonskrafta til norsk
3411 økonomi.

3412
3413 Vi vil behalde statleg eigarskap til dei store børsnoterte norske selskapa. Dette sikrar
3414 hovudkontor og forskings- og utviklingsaktivitet i Noreg. Om det er nødvendig vil
3415 Senterpartiet gå inn for at staten kan kjøpe eigardelar, mellombels eller permanent, i selskap
3416 som er viktige for nasjonal kontroll og tryggleik.

3417
3418 Senterpartiet vil etablere ordningar som hindrar at bedrifter og areal vert kjøpt opp av makter
3419 som kan ha som intensjon å destabilisere Noreg eller våre allierte.

3420
3421 Investeringsrekord og rekordlåg arbeidsløyse har utløyst eit stort behov for meir arbeidskraft
3422 hos norsk næringsliv. Samstundes står ein av fem personar i arbeidsdyktig alder heilt eller

3423 delvis utanfor arbeidslivet. Senterpartiet vil ha eit krafttak for å gje fleire dei verktøya og
3424 kompetansen dei treng for å fylle næringslivet sine behov.
3425
3426 Meir middel til næringsfond i kommunane er ei effektiv og målretta satsing på lokalt
3427 næringsliv. Kommunane må og vere effektive areal- og planmynde som legg til rette for
3428 næringslivet. Senterpartiet vil gje verkty til kommunar og næringsliv for å gjenbruke mest
3429 mogleg areal for å sikre berekraftig arealbruk.
3430
3431 Fylkeskommunen er viktig for å spisse regionale fortrinn, og for regional mobilisering.
3432 Senterpartiet vil styrke denne regionalpolitiske utviklingsrolla gjennom å satse på regionale
3433 utviklingsprogram, der fylkeskommunen samarbeider med aktørar som SIVA og Innovasjon
3434 Norge.
3435
3436 Senterpartiet vil halde fram arbeidet med avbyråkratisering og forenkling. Moglegheitene
3437 knytt til digitalisering må utnyttast maksimalt for å forenkla kvardagen til bedriftene. Det
3438 offentlege må avgrensa kontroll og rapporteringsrutinar til eit minimum. Dette er særleg viktig
3439 for sjølvstendig næringsdrivande. Sjølvstendig næringsdrivande tar stor personleg risiko og
3440 bidreg til norsk økonomi. Senterpartiet vil styrke satsinga på sjølvstendig næringsdrivande.
3441
3442 Senterpartiet vil ha sterke norske finansinstitusjonar, og vil arbeida for at desse har gode
3443 rammevilkår i konkurransen med utanlandske finansselskap. Senterpartiet ønskjer aktive
3444 politiske grep som bidrar til å bygge opp sterke kapitalforvaltingsmiljø og utanfor Oslo.
3445 Næringslivet treng finansinstitusjonar som tek ansvarleg risiko for å utvikle norsk næringsliv.
3446 Dei lokale sparebankane er særskilt viktige for å sikre tilgjengeleg kapital og investeringar i
3447 heile Noreg.
3448
3449 Varehandelen skapar verdiar og sysselset personar over heile landet. Næringa gjev effektive
3450 karrierevegar, kompetanseutvikling og leiarerfaring. Ofte som eit alternativ til lang og formell
3451 utdanning. Senterpartiet meiner konkurransevilkåra i varehandelen må vera slik at vi kan ha
3452 fysiske butikkar og netthandel. Vi vil hindra at utanlandsk netthandel får konkurransefortrinn
3453 gjennom skatte- og avgiftssystemet. Senterpartiet vil avgrense grensehandelen for å sikre
3454 norske arbeidsplassar og verdiskaping.
3455
3456
3457 **Senterpartiet vil:**
3458 – Legga fram ei stortingsmelding om korleis Noreg kan sikra nasjonalt eigarskap til
3459 strategisk viktige bedrifter og teknologiar.
3460 – Effektivisera offentleg sektor og redusera byråkratiet for næringslivet.
3461 – Forenkla systemet for skattlegging av enkeltpersonføretak.
3462 – Forenkla skattefunnordninga og tilpassa den betre til enkeltpersonføretak, slik at ho vert
3463 reelt nøytral når det gjeld selskapsform.
3464 – Jobbe for ordningar som bidreg til å sikra inntekta til sjølvstendig næringsdrivande under
3465 svangerskaps-, fødsels- og foreldrepermisjon.
3466 – Styrka ordningane som støttar gründerar i den kritiske etableringsfasen, særleg auka
3467 tidlegfasemidlar.
3468 – Redusere formuesskatten for lokale eigarar av små og mellomstore bedrifter, mellom anna
3469 gjennom auka botnfrådrag og verdsetjingsrabattar.

- 3470 – Styrka samarbeidet mellom næringsliv og utdanningssektoren om grunn-, etter- og
- 3471 vidareutdanning for å sikra relevant arbeidskraft.
- 3472 – Bruke trepartssamarbeid for å sikre at flest mogleg som står utanfor arbeidslivet får jobb.
- 3473 – Vurdera avgiftsreduksjon på utsette varer eller etablere andre tiltak for å avgrensa
- 3474 grensehandelen.
- 3475 – Ikkje utvida ordninga med søndagsopne butikkar.
- 3476 – Styrke Merkur-programmet som sikrar butikkar på små stadar.
- 3477 – Innføra ei norsk aktsemdslov for næringslivet.
- 3478 – Gje handverksbedrifter på alkoholområdet høve til å merka produkt med anerkjente
- 3479 utmerkingar.
- 3480 – Styrka bedriftsintern opplæring som eit alternativ til permisjonar.
- 3481 – Styrke SIVA for å bygge opp under berekraftig industriell verdiskaping og produksjon i
- 3482 heile Noreg.

3483 Industri og energi

- 3484 Industribedriftene er flaggskip for Noreg. Dei er i alle delar av landet og dannar ryggrada i
- 3485 mange lokalsamfunn. Senterpartiet vil leggje til rette for at eksisterande industri utviklar seg,
- 3486 og at vi får nye industrietableringar over heile Noreg.
- 3487
- 3488 Eit stabilt demokrati, kombinert med ny teknologi og automatisering gjev moglegheiter for å
- 3489 hente heim produksjon til Noreg. Dette gjev moglegheit for auka produktivitet, høgare
- 3490 verdiskaping og auka eksportinntekter. Industriproduksjon basert på rein norsk kraft og med
- 3491 verdsløiande miljøteknologi bidreg til å få ned klimagassutsleppa.
- 3492
- 3493 Næringsmiddelindustrien er ein av våre største og mest komplette verdikjeder. Ei storstilt
- 3494 satsing på robotisering og ny sensorteknologi gjer det mogleg å effektivisere bransjen. For
- 3495 Senterpartiet er det eit mål at moderne produksjonsteknologi skal gje arbeidsplassar spreidd
- 3496 over heile landet.
- 3497
- 3498 **Senterpartiet vil:**
- 3499 – Sikra at Investinor AS og andre statlege investeringsfond skal kunna investera direkte i
- 3500 bedrifter og verksemdar og kunna ha ein langsiktig strategi for slike investeringar.
- 3501 – Gje skatteinsentiv til investeringar i produksjonsmaterieil for industrien.
- 3502 – Forsterka støtteordningar som bidreg til ein meir desentralisert slakteristruktur for kjøtt.
- 3503 Ved offentlege anbod stilla langsiktige og føreseielege krav til m.a. redusert CO₂-avtrykk og
- 3504 levetidskostnad på innkjøp, som legg til rette for konkurransedyktige norske industribedrifter.
- 3505 – Bruka staten sitt innkjøp til å utvikla og styrka gjenkjøp i norsk forsvarsindustri.
- 3506 – Justere Enova sitt mandat for å leggja betre til rette for reduserte utslepp og auka
- 3507 produksjon basert på kjente teknologiar.
- 3508 – Effektivisera statlege saksbehandlings- og reguleringsprosessar for å leggja betre til rette
- 3509 for industriutvikling.
- 3510 – Styrka arbeidet med robotisering og automatisering på tvers av ulike industriar, med mål
- 3511 om å flytta industri som har flagga ut tilbake til Noreg.
- 3512 – Auka støtta til etterutdanning, kompetanseheving og innovasjonsprosjekt.

3513 Skogbruk

3514 Senterpartiet vil auke verdiskapinga frå norsk skog- og treindustri. For å få til dette vil vi auke
3515 avverkinga i norske skogar, auke delen tømmer som verte foredla i Noreg og utnytte
3516 restråstoff betre. Industrien har god kompetanse innan avanserte biokjemiske produkt og
3517 moglegheiter for auka verdiskaping gjennom samspel med andre norske industriar, som
3518 metallurgisk industri. Senterpartiet vil støtte opp om den norske verdikjeda, stimulerer til bruk
3519 av tre i bygg og styrkar finansieringa av industriprosessar som utnyttar tømmer.

3520

3521 Skogen er ein viktig del av løysinga i klimapolitikken. Den er og ein viktig del av det grøne
3522 skiftet for å produsere fornybare innsatsfaktorar av grønt karbon. Vi haustar i dag av
3523 tidlegare tiders kloke skogpolitikk med skogreisning og satsing på skog. Om vi ikkje driv aktiv
3524 fornying av skogen der vi tek ut i dag, står vi i fare for å misse denne viktige ressursen og vi
3525 tapar også framtidig karbonbinding- og opptak.

3526

3527 Gode skogareal vert bygd ned utan at dette vert erstatta med nye areal, og mange areal er
3528 for lite utnytta til karbonopptak og produksjon. Vi må vere meir restriktive med nedbygging av
3529 gode produksjonsområde for tømmer. På same tid må vi bygge opp nye
3530 skogproduksjonsområde der det ligg til rette for det, og det ikkje er i konflikt med økologiske
3531 verdiar. Eit endra klima med villare ver og nye skadegjerarar i skogen, gjer at det er
3532 naudsynt med forskning og utvikling for å sikre skogproduksjon i framtida.

3533

3534 **Senterpartiet vil:**

3535 – Auke tilskot til planting og ungskogpleie og andre skogkulturiltak for å sikre ein robust
3536 framtidsskog med auka CO₂-opptak og sikring av framtidig tømmerproduksjon.

3537 – Etablere eit program for godt klimaskogbruk i samarbeid mellom skognæringa, berørte
3538 utmarksnæringar og staten der målet er å få opp nye produksjonsareal og å auke kvaliteten
3539 på eksisterande skogareal.

3540 – Gjeninnføre tilskotet for uttak av hogstavfall som stimulans til produksjon av biobrensel.

3541 – Auke støtta til bygging av skogsbilveggar.

3542 – Prioritera norsk tre i alle offentlege byggeprosjekt der det er mogleg, ved nybygg og
3543 renovering.

3544 – Auke forskingsinnsatsen for sortsutvikling for å sikre skogproduksjon i eit endra klima og
3545 med nye skadedyr og sjukdomar.

3546 – Utvide Bionova sitt mandat til å ha ansvar for utvikling av verdiskaping knytt til
3547 karbonfangst i skog.

3548 – Få mer trebearbeidende industri i Norge gjennom støtteordningar og å prioritere forskning,
3549 innovasjon og utvikling av foredlede, fornybare produkter.

3550 Maritime næringar

3551 Noreg er ein havnasjon, med stolte tradisjonar som skal førast vidare.

3552

3553 Vi har ei verdslieande maritim klynge med hjørnesteinsbedrifter. Dei spelar ei viktig rolle i
3554 overgangen til det grøne skiftet og for Noreg som sjøfartsnasjon. For å vidareutvikla den
3555 maritime næringa, og for å få meir innanlands transport frå veg til sjø, vil Senterpartiet ha ei
3556 satsing på fornying av nærskipsfarten. Dette vil styrke verfts- og leverandørindustrien, gje
3557 lågare klimautslepp og stimulere til teknologiutvikling og eksport.

3558

3559 Norske sjøfolk er ein føresetnad for vidare utvikling av maritim næring i Noreg. Senterpartiet
3560 meiner sjøfolk skal vera sikra norske løns- og arbeidsvilkår for arbeidet sitt til sjøs i norske
3561 farvatn og på norsk sokkel. Senterpartiet skal vera garantisten for tilskotsordninga for sjøfolk
3562 (nettolønsordninga) som sikrar norske sjøfolks konkurransekraft, og fremjar rekruttering til
3563 den maritime klynga. Senterpartiet vil óg sikre og trygge arbeidskvardagen til sjøfolka
3564 gjennom eit maritimt tilpassa lovverk i skipsarbeidsloven. Dette lovverket som er
3565 «arbeidsmiljølova» på sjøen må til ei kvar tid vere oppdatert sett opp mot arbeidsmiljølova
3566 på land.

3567

3568 **Senterpartiet vil:**

- 3569 – Fjerne makstaket i tilskotsordninga for sjøfolk (nettolønsordninga) og gjere ho gjeldande
- 3570 for alle sjøfolk om bord i alle fartøysegment som ei varig ordning. Innhaldet i ordninga bør og
- 3571 i større grad verte lovfesta for å sikre betre føreseielegheit.
- 3572 – Styrke ordningar for kondemnering og ombygging av mellom anna offshorefartøy til
- 3573 lågutsleppsfartøy.
- 3574 – Fjerne CO₂-avgifta på LNG for gods- og passasjertransport i innanriks sjøfart.
- 3575 – Bruka staten sitt innkjøp av eigne skip til utvikling av teknologi som reduserer
- 3576 klimagassutslepp.

3577 Reiseliv

3578 Reiselivsnæringa er ein viktig sysselsettar og verdiskapar i store delar av Noreg. Reiseliv
3579 som kombinerer reiser, opplevingar og mat er i vekst. Dette gjev moglegheiter innanfor dei
3580 næringane som har grunnlaget sitt i forvaltning av naturressursar, og som lykkast med
3581 utvikling av samarbeid med lokale produsentar.

3582

3583 På same tid gjev satsing på kultur i reiselivet moglegheita til å vise fram historia og
3584 tradisjonane våre – og Noreg slik det er i dag. Senterpartiet vil stimulere til meir
3585 heilårlegturisme, fleire heilårlege arbeidsplassar og større lønsemd i reiselivsnæringa, for
3586 slik å bidra til større, lokal verdiskaping.

3587

3588 Stadig fleire reisande etterspør berekraftige destinasjonar. Merkeordningar som «Berekraftig
3589 reisemål» vil difor verte viktigare for å kunne trekke til seg turistar. Ordningane må reelt bidra
3590 til meir berekraft, og omfanget av rapportering må vere edrueleg. Utviklinga av
3591 reiselivsnæringa skal vere berekraftig og ta omsyn til miljø og lokalsamfunn.

3592

3593 **Senterpartiet vil:**

- 3594 – Basert på erfaringane frå pilotprosjekt legge til rette for innføring av besøksbidrag for å
- 3595 sikre lokal verdiskaping og tilrettelegging.
- 3596 – Ikkje auke på momsen for reiseliv, persontransport og kultur.
- 3597 – Sikra at beredskap og tenester som er viktige for liv og helse vert dimensjonert etter tal
- 3598 besøkande på populære destinasjonar.
- 3599 – Forenkla reglar og ha større grad av samordning av statlege tilsyn ved kontroll hos
- 3600 bedrifter.
- 3601 – At reiselivsnæringa og offentlege aktørar saman må skapa nye og vidareutvikla
- 3602 eksisterande opplevingar, i dialog med grunneigarar og lokalsamfunna .

- 3603 – Styrka samarbeidet mellom reiselivsaktørar, kulturliv og matprodusentar gjennom felles
3604 marknadsføring og samarbeid om utvikling av reiselivsprodukt.
3605 – Bidra til auka internasjonal marknadsføring av norske reisemål.
3606 – Legga til rette for berekraftig opplevingsturisme og naturbasert turisme i tilknytning til
3607 nasjonalparkane.
3608 – Styrka regionalparkar som samarbeidsmodell for distriktsutvikling og for ivaretaking av
3609 natur- og kulturverdiar.

3610 Mineralnæringa

3611 Noreg har lange tradisjonar innan mineralnæringa. Det er ei næring som vert stadig viktigare
3612 i utviklinga av ny teknologi og i det grønne skiftet. Den vestlege verda er i dag i stor grad
3613 avhengig av mineralforekomstar frå andre delar av verda, og frå autoritære regimer. Dette er
3614 ei stor sårbarheit.

3615
3616 Tilgang på mineralressursar gjev Noreg store mogelegheiter for verdiskaping og for å bidra
3617 til geopolitisk tryggleik. Senterpartiet er positive til at havbunnsmineralene på norsk sokkel
3618 kartlegges av private og offentlige myndigheter. Framtidig utvinning forutsetter at
3619 virksomheten kan drives i tråd med strenge miljøkrav.

3620
3621 Ei oppdatert karlegging av mineralressursane i Noreg kombinert med krav og eit
3622 føreseielege rammeverk kan leggje grunnlaget for ei berekraftig og lønsam mineralnæring i
3623 vekst. På same tid må arbeidet med å styrke gjenvinninga av mineral styrkast, slik at
3624 primæruktaka ikkje vert større enn nødvendig. Rammeverket for næringa må utformast slik at
3625 ein større del av verdiskapinga frå mineralverksemd kjem dei aktuelle lokalsamfunna til
3626 gode. Regelverk og myndebehandling i mineralutvinningssaker må samhandlast betre.

3627
3628 Kommunane skal vera planmynde, medan løyve etter andre sektorlover bør samordnast av
3629 statsforvaltaren. Målet må vera at tiltakshavar møter koordinerte styresmakter. Det bør
3630 utviklast miljøstandardar for deponi i land og sjø. Forskingsinnsatsen knytt til deponi må
3631 styrkast.

3632
3633 **Senterpartiet vil:**

3634 – Noreg bør leggje til rette for utvinning av strategiske mineralar for å bidra til europeiske
3635 land si sjølvstende, utvikle heile nasjonale verdikjedar og sikre nasjonalt eigarskap til desse.

3636 – Sikre nasjonalt eigarskap til mineralressursane og sørge for at ein del av overskotet frå
3637 desse skal kome fellesskapet til gode.

3638 – Greie ut ei kommunal utvinningsavgift for å gje kommunane ein del av verdiskapinga ved
3639 mineralutvinning og ved utvinning av sjeldne jordartar.

3640 – Ha berekraftig mineralutvinning som tar omsyn til fiskeri, havbruk og sårbare
3641 naturressursar.

3642 – Stilla strenge krav til avfallshandtering og kjemikaliebruk og støtte forskning på effektiv og
3643 berekraftig gruvedrift.

3644 -Opprette et statlig mineralselskap.

3645 – Etablere ein strategi for nasjonal vidareforedling av mineralar.

3646 – Styrke den grunnleggande geologiske kartlegginga i regi av Noregs geologiske
3647 undersøking (NGU).

3648 – Etablere støtteordningar for undersøkingar av potensielt lønsame mineralressursar.

3649 Olje og gass

3650 Dei rike olje- og gassførekomstane på norsk kontinentalsokkel har gjennom 50 år skapt
3651 grunnlaget for Noregs største eksportnæring, og gitt landet vårt unik økonomisk
3652 handlefridom. Samstundes bidreg klimagassutslepp frå næringa til å forsterka den globale
3653 oppvarminga, og verda må omstille seg til fornybare energikjelder som over tid kjem til å
3654 redusere etterspurnaden etter fossilt råstoff.

3655

3656 Krigen i Ukraina har forsterka Norge si sentrale rolle som gass- og oljeleverandør til Europa.
3657 Norsk olje og gass er avgjerande for tryggleiken og velferda til europeiske borgarar. Utan
3658 norsk olje og gass ville det europeiske samfunnet ha stått ovafor ei energikrise, og det ville
3659 gjort det enklare for Russland å nå sine mål for invasjonen av Ukraina. Norsk
3660 petroleumssektor spelar difor ei sentral geopolitisk rolle og bidreg til Europa sin stabilitet.

3661

3662 Senterpartiet ynskjer å utvikle, ikkje avvike norsk petroleumssektor. Det skal framleis lysast
3663 ut nye areal gjennom dei årlege TFO-rundene og nummererte konsesjonsrunder.

3664

3665 Det er viktig for Senterpartiet at petroleumsnæringa tar sin del av Noreg sine
3666 klimaforpliktingar. Næringa har i dag kvoteplikt gjennom kvotesystemet, og betalar CO₂-
3667 avgift.

3668

3669 Verda vil òg i framtida trenge nokre produkt av petroleum, og Senterpartiet vil leggje tilrette
3670 for at produksjonen av petroleum på norsk sektor blir verdas reinaste. Det er eit mål at det
3671 skal vere netto nullutslepp frå alle installasjonar på norsk sokkel innan 2040. Senterpartiet
3672 ynskjer ein petroleumspolitik som legg vekt på langsiktig forvaltning, næringsutvikling,
3673 inntekter til fellesskapet og miljø og klima.

3674

3675 I framtida vil verda etterspørre mindre fossil energi. Noreg må omstille seg, og det må skje
3676 på ein forutseieleg måte som sikrar stabil økonomisk utvikling, tryggleik for arbeidstakarar og
3677 stabil energitryggleik. Senterpartiet vil at teknologien, verdikjedene og kunnskapen frå
3678 petroleumsnæringa skal vere grunnlaget for framtida sine arbeidsplassar i fornybare
3679 næringer.

3680

3681 Det er avgjerande at omstillinga skjer på ein slik måte at kraft, ekspertise og teknologi
3682 opparbeidd i leverandørindustrien vert overført til prosjekt innanfor fornybar industri og
3683 annan industri. Store kapitalinvesteringar må gjerast i fornybare næringer. Slik kan
3684 kompetanse og kapital kanaliseras til fornybare næringer basert på norsk eigarskap og
3685 norske ressursar, på same tid som norsk petroleumsnæring verte verdas reinaste og har
3686 føreseielege rammevilkår. Senterpartiet meiner det bør søkast eit breitt politisk forlik som
3687 sikrar føreseielegheit og nødvendige omstillingar på norsk sokkel.

3688

3689 Petroleumspolitikken må utformast slik at han i størst mogleg grad stimulerer til lokal
3690 verdiskaping og gjev positive ringverknader i området der aktiviteten er. Det er òg viktig at
3691 olje- og gasspolitikken bidreg til industriell utvikling på miljøteknologifeltet, der norsk
3692 oljeindustri skal vere verdslende.

3693

3694 Senterpartiet vil ha olje- og gassutvinning som ikkje går på bekostning av fiskeri og havbruk
3695 og sårbare naturressursar. I områda der det vert drive petroleumsverksemd, leggast

3696 sameksistens til grunn for forvaltinga. I område som er særleg verdifulle for fiskerinæringa,

3697 som ligg nært land eller har stor risiko for ulykker, skal det ikkje vere petroleumsverksemd.

3698 Gjennom det statlege eigarskapet i Equinor, det statlege selskapet Petoro og gjennom

3699 skatte- og avgiftspolitikken skal det sikrast at verdiane kjem fellesskapet til gode.

3700

3701 **Senterpartiet vil:**

3702 – Styre tildeling av nye areal til petroleumsutvinning slik at omsynet til miljø, klima og
3703 fornybare næringar veg tungt.

3704 – Sikre Norge som stabil gassleverandør til Europa.

3705 – Arbeida for auka utnyttingsgrad av allereie opna oljefelt.

3706 – Styrkja oljevernberedskapen langs kysten.

3707 – Arbeida for netto nullutslepp på sokkelen.

3708 – Sikra framleis statleg aksjemajoritet i Equinor og Petoro.

3709 Økonomi og skatt: Verdiskaping og fordeling

3710 Senterpartiets økonomiske politikk bygger på forvaltertankegangen. Vår forpliktelse er å
3711 overlevere samfunnet i bedre stand til neste generasjon. Den økonomiske politikken er et
3712 sentralt redskap for å oppnå dette. Derfor vil vi fortsette å stimulere til å skape verdier i
3713 næringslivet, og å kombinere dette med fornuftige velferdsgoder, som sikrer stabilitet i
3714 samfunnet.

3715
3716 Den offentlige pengebruken skal være nøktern og ansvarlig, samtidig som vi skal løse de
3717 viktigste fellesoppgavene. Senterpartiet vil sikre langsiktig økonomisk stabilitet og bruke
3718 statens finansielle styrke til å drive aktiv motkonjunkturpolitikk. Slik vil vi sikre folk jobb og
3719 velferd også i krevende tider.

3720
3721 Små forskjeller, sosialt og geografisk, har historisk sett gitt høy tillit til den norske modellen.
3722 Senterpartiets mål er sosial og geografisk jevnbyrdighet. Senterpartiet vil redusere
3723 forskjellene i det norske samfunnet.

3724
3725 Norge skal være et godt land å drive næringsvirksomhet i. Mye av grunnlaget for velferden i
3726 samfunnet er en sterk og lønnsom privat sektor. Norsk økonomi henger også sterkt sammen
3727 med eksportnæringene. Senterpartiet vil ha en økonomi- og skattepolitikk som fremmer
3728 privat sektor. En omfordelende skatte- og avgiftspolitik, gode offentlige tjenester,
3729 infrastruktur, satsing på teknologi, omstillingsevne og kunnskap er nødvendig for å sikre
3730 vekst og utvikling over hele Norge. Vi ønsker mer norsk og lokalt eierskap av bedrifter.

3731
3732 Egen valuta og pengepolitikk under nasjonal kontroll er avgjørende for å kunne gjøre
3733 tilpasninger til svingninger i norsk økonomi. Senterpartiet er den sterkeste garantisten for
3734 den norske krona og en selvstendig sentralbank.

3735
3736 En av folkestyrets hovedoppgaver er å sikre at alle får mulighet til å forsørge seg selv og
3737 sine nærmeste gjennom arbeid. Det å ha et arbeid å gå til sikrer mening, selvrespekt, frihet,
3738 finansiering av felles velferd og inkludering. Alt dette gir grunnlag for sosial trygghet og
3739 økonomisk vekst. Å inkludere flere i arbeidslivet er det viktigste tiltaket for å sikre bedre liv
3740 for den enkelte og mindre forskjeller økonomisk og sosialt.

3741
3742 Norge har, med solide banker og en mangfoldig bank- og finanssektor, et godt
3743 utgangspunkt. Senterpartiet legger vekt på å føre en politikk med rom for en desentralisert
3744 banksektor. Sparebanker med lokal tilknytning og lokalkunnskap, som legger til rette for at
3745 gode lokale initiativ får finansiering, har en naturlig plass i banksektoren. Reguleringen av
3746 banker må i større grad tilpasses bankenes størrelser og risikobilde.

3747
3748 **Senterpartiet vil:**

3749 – Sikre en forutsigbar økonomisk politikk, som legger til rette for vekst og verdiskaping,
3750 sysselsetting og god sosial og geografisk fordeling.

3751 – Sikre egen valuta og pengepolitikk under nasjonal kontroll.

3752 – Grunnlovsfeste den norske krona.

3753 – Holde bruken av oljepenger godt innenfor de rammer som handlingsregelen setter.

3754 – Legge vekt på at reguleringen av norsk banksektor ikke påfører mindre banker unødige

- 3755 regulatoriske krav. Det er viktig å sikre likeverdige konkurransevilkår mellom små og store
3756 banker, og mellom norske og utenlandske banker.
3757 – Sikre det norske Finanstilsynet norsk selvstendighet overfor EU.
3758 – Fremme samvirkebaserte finansinstitusjoner og sparebanker.
3759 – Sikre tilgangen til finansiering og gode, trygge og rimelige banktjenester i hele landet.
3760 – Beholde innskuddsgarantien på 2 millioner kroner.

3761 Skatter og avgifter

- 3762 Skatt på inntekt, formue og næringsoverskudd er viktige finansieringskilder for fellesskapet.
3763 Skattepolitikken skal innrettes effektivt, med brede skattegrunnlag og lave satser.
3764 Skattebyrden skal fordeles rettferdig. Dette innebærer skatt etter evne, både for inntekt og
3765 formue. Et progressivt skattesystem er et viktig virkemiddel i fordelingspolitikken.
3766
3767 Senterpartiet legger til grunn en skattepolitikk som stimulerer til arbeid og innsats.
3768 Skattepolitikken skal bidra til økt entreprenørskap og nyskaping – og bidra til muligheter og
3769 utvikling i alle deler av landet. Derfor trengs en videre styrking av de distrikts- og
3770 regionalpolitiske virkemidlene i skattesystemet.
3771
3772 Norsk distriktpolitikk har vært basert på tiltak knyttet til ulike næringer, til offentlig sektor og
3773 til ordninger i skatte- og avgiftssystemet. Et avgjørende virkemiddel i dagens distriktpolitikk
3774 er den differensierte arbeidsgiveravgiften. Senterpartiet vil bevare denne ordningen og
3775 styrke den ytterligere.
3776
3777 Senterpartiet vil differensiere flere skatter og avgifter for å gjøre det mer attraktivt å bosette
3778 seg og drive næring i distriktene. Slik kan kapitalmakt og arbeidsplasser desentraliseres.
3779
3780 Senterpartiet vil redusere avgiftene i Norge. Avgiftsøkninger rammer sosialt skjevt, ved at de
3781 som har dårligst råd ofte sitter igjen med den største regningen. Senterpartiet har i regjering
3782 sørget for redusert elavgift, redusert trafikkforsikringsavgift, fjernet grunnavgiften på
3783 anleggsgodset og holdt avgiftene på mat og drivstoff nede. For å utvikle et samfunn med små
3784 sosiale og geografiske forskjeller, er det langt mer omfordelende og hensiktsmessig å sikre
3785 finansiering av velferdsgoder gjennom et progressivt skattesystem.
3786
3787 Senterpartiet vil fortsette å fremme det grønne skiftet. Dette ligger godt forankret i vår
3788 forvaltertankegang. Vi vil derfor vurdere provenynøytrale skattegrep som fremmer grønn
3789 omstilling i næringslivet.
3790
3791 Teknologigigantenes store markedsmakt og evne til å unndra seg nasjonal skattlegging
3792 bidrar til å utkonkurrere mindre aktører og hjemlige bedrifter. Senterpartiet vil bidra til å
3793 endre dette for å sikre fellesskapet berettigede skatteinntekter og et mer mangfoldig
3794 næringsliv.
3795
3796 **Senterpartiet vil:**
3797 – Gjøre skattesystemet mer progressivt gjennom å redusere skatten på lave og vanlige
3798 inntekter.
3799 – Redusere avgifter som rammer folk flest, som elavgift og drivstoffavgifter.

- 3800 – Holde bedriftsbeskatningen på et nivå som bidrar til at bedrifter opprettholder sin
- 3801 virksomhet i Norge, og at overskuddet reinvesteres i bedriftene.
- 3802 – Gå gjennom og forbedre de skattemessige avskrivningsreglene for å gjøre norsk
- 3803 næringsliv mer konkurransedyktig.
- 3804 – Skjerme primærboliger med vanlig standard i skattesystemet og gå imot innføring av statlig
- 3805 eiendomsskatt.
- 3806 – Redusere formuesskatten for lokale eigarar av små og mellomstore bedrifter, mellom anna
- 3807 gjennom auka botnfrådrag og verdsetjingsrabattar.
- 3808 – Differensiere flere skatter og avgifter i tråd med sentralitetsklassene.
- 3809 – Opprettholde differensiert arbeidsgiveravgift. Virkeområdet må utvides slik at alle næringer
- 3810 og offentlig virksomhet igjen omfattes av den differensierte arbeidsgiveravgiften.
- 3811 – Styrke innsatsen mot svart arbeid, sosial dumping og skatte- og avgiftsunndragelser.
- 3812 – Sikre at internasjonale konsern med aktivitet i Norge ikke tilpasser sin virksomhet med det
- 3813 formål å unngå å betale skatt i Norge.
- 3814 – Arbeide for å innføre internasjonal beskatning av multinasjonale selskaper som er
- 3815 nullskatteyttere etter nasjonale skattetilpasninger.
- 3816 – Styrke pendlernes skattefradrag.
- 3817 – Innføre skattefradrag på det årlige sparebeløpet i Gårdssparing for unge (GSU).
- 3818 – At Vinmonopolet overtar taxfreesalget av alkohol på Avinor sine flyplasser.
- 3819 – Arbeide for å innføre en internasjonal avgift på valutahandel (Tobin-skatt).
- 3820 – Styrke arbeidet mot kapitalflukt og skatteparadis.
- 3821 – Ikke innføre CO2-avgift på biologiske produksjoner.
- 3822 – Vurdere skatter og avgifter som stimulerer til det grønne skiftet, som samtidig
- 3823 opprettholder norsk næringslivs konkurransekraft.
- 3824 – Sikre et inntektssystem som utjevner geografiske og sosiale forskjeller og forskjeller i
- 3825 skatteinngang mellom kommunene.
- 3826 – Gjennomføre endringer som gir kommunene større kontroll over egne inntekter og ha en
- 3827 friere kommunal skatteprosent innenfor nasjonale rammer.
- 3828 – Jobbe for å styrke konkurransekraften til norske bedrifter slik at man reduserer
- 3829 handelslekkasje til nabolandene.

3830 Statens pensjonsfond utland

- 3831 Statens pensjonsfond utland (SPU), bedre kjent som Oljefondet, forvalter en sentral del av
- 3832 vår felles nasjonale formue. SPU skal forvaltes i et langsiktig perspektiv. Forvaltningen må
- 3833 skje på en måte som sikrer høyest mulig avkastning over tid, innenfor en akseptabel risiko.
- 3834 Hvilke typer investeringer fondet skal være i og hvor fondet skal være investert, må gradvis
- 3835 utvikles over tid.
- 3836
- 3837 Rammene for forvaltningen av fondet fastsettes av folkevalgte, men fondet skal ikke være et
- 3838 utenrikspolitisk virkemiddel. Fondet skal i sin forvaltning, sine investeringer og sin
- 3839 eierskapsutøvelse styrke sitt arbeid med etikk. Fondet skal fremme en utvikling i de
- 3840 virksomheter de er investert i som bidrar til å bedre arbeidsmiljø og sosiale rettigheter, og
- 3841 reduserer negative helse- og miljøpåvirkninger.
- 3842
- 3843 Senterpartiet mener vi framover må tenke nasjonalt om forvaltningen av en stor og voksende
- 3844 finansformue. Det å flytte en større del av forvaltningen hjem til Norge vil bidra til å utvikle

3845 viktige arbeidsplasser og miljøer i Norge. På samme vis som vi har tenkt langsiktig og
3846 industrielt rundt forvaltningen av våre naturressurser, bør vi gjøre det samme rundt
3847 forvaltningen av vår kapitalformue.

3848

3849 **Senterpartiet vil:**

3850 – At en størst mulig andel av fondets investeringsaktiviteter skal styres fra Norge.

3851 – Flytte deler av fondets administrasjon ut av Oslo.

3852 – Flytte hovedkontoret for klima- og miljøinvesteringene i Oljefondet til Norge.

3853 Statens pensjonsfond Norge

3854 Norsk eierskap er viktig for å sikre at kompetanse, arbeidsplasser og næringsutvikling finner
3855 sted i Norge. Folketrygdfondet utgjør gjennom Statens pensjonsfond Norge den største
3856 institusjonelle investoren i Norge, og forvalter store verdier på vegne av fellesskapet.

3857

3858 Senterpartiet vil beholde dagens mandat for Statens pensjonsfond Norge som slår fast at
3859 fondet skal forvaltes med formål om størst mulig avkastning over tid. Folketrygdfondet spiller
3860 gjennom sin eierskapsutøvelse en sentral rolle for å sikre nasjonalt eierskap og
3861 arbeidsplasser i Norge.

3862

3863 Senterpartiet er opptatt av å styrke forvaltningsmiljøene i ulike deler av Norge. Et konkret
3864 tiltak har vært styrkingen av statens tilstedeværelse i nord gjennom det nye
3865 kapitalforvaltningsmiljøet som er etablert i Tromsø. Denne satsingen bør videreføres og
3866 styrkes.

3867

3868 **Senterpartiet vil:**

3869 – Åpne for at Folketrygdfondet kan gjøre strategiske investeringer med mål om å beholde
3870 arbeidsplasser og kompetanse i Norge.

3871 – Bruke Folketrygdfondet som et verktøy for å sikre norsk eierskap i selskaper som er viktige
3872 for lokalsamfunn, nasjonal kontroll og norsk totalberedskap.

3873 – Styrke Folketrygdfondets enhet i Tromsø.

3874 Samferdsel: Hele Norge må bindes tettere

3875 sammen

3876 Utbygging og vedlikehold av kommunikasjoner er avgjørende for å legge til rette for utvikling
3877 av hele Norge. Infrastruktur som vei, jernbane, havner og farleder, ferger, hurtigbåter og
3878 flyplasser binder hele Norge sammen. Gode kommunikasjoner i landet vårt og til allierte
3879 naboland styrker totalberedskapen vår. Senterpartiet vil videreføre prioriteringen av å ta
3880 bedre vare på det vi har, redusere vedlikeholdsetterslep og sikre økt oppetid og robusthet i
3881 systemet. Vi må utbedre der vi kan og bygge nytt når vi må. Gjennom å utvikle mer av
3882 eksisterende infrastruktur spares matjord og natur.

3883
3884 Tilgang til høyhastighets bredbånd og mobilnett med høy kapasitet er en uunnværlig del av
3885 hverdagslivet for folk og bedrifter. Senterpartiet mener at alle husstander og virksomheter
3886 skal ha tilgang til gigabitdekning senest i løpet av 2029. For at gevinstene fra digitalisering
3887 og kunstig intelligens (KI) skal komme folk og virksomheter over hele Norge til gode må det
3888 tas politisk styring og store statlige investeringer. Staten må ta ansvar for å etablere
3889 nødvendig infrastruktur for KI. Senterpartiet vil være garantisten for at distrikts-Norge får
3890 tilgang på nødvendig KI-infrastruktur samtidig med sentrale strøk.

3891
3892 Grunnleggende beredskapsinfrastruktur som KI bør være nasjonalt og offentlig eid. Det er
3893 avgjørende å utvikle språkmodeller som er bygd på norske kilder, slik at KI gjenspeiler
3894 norske holdninger, verdier og kultur. Disse språkmodellene må være i offentlig eie og
3895 tilgjengelig for private og offentlige aktører. For å sikre KI til næringsliv og offentlig sektor
3896 over hele landet må det sikres tilgang til nok regnekraft, blant annet gjennom nasjonale
3897 superdatamaskiner og datasentre.

3898
3899 Senterpartiet vil styrke kollektivtransporten, slik at flere får en enklere hverdag, kan redusere
3900 bilbruk og privatøkonomien styrkes.

3901
3902 Senterpartiet vil sikre at små og store norske entreprenører i alle deler av landet kan delta i
3903 anbudskonkurranser.

3904
3905 Det er et mål å redusere bompengene for folk. Belastningen for bilistene må ikke være for
3906 høy, verken i det enkelte prosjekt eller samlet. Senterpartiet vil gjennomgå
3907 bompengbelastningen i ulike prosjekter og områder. Ordningen for reduserte
3908 bompengesatser i distriktene må videreføres og styrkes. Framtidige samferdselsprosjekter
3909 må i mindre grad baseres på bompenger. I noen befolkningstette områder vil
3910 rushtidsavgift/trengselsavgift være et hensiktsmessig verktøy for å regulere trafikken.

3911
3912 Senterpartiet i regjering har gjort det gratis og rimeligere med ferger og halvert maksprisene
3913 på flyrutenettet med statlige kjøp (FOT-rutenettet). Økt etterspørsel fra lokalbefolkning,
3914 næringsliv og tilreisende er en ønsket effekt av endringene. Senterpartiet vil videreføre og
3915 styrke finansieringen av disse ordningene, slik at tilbudet kan forbedres i tråd med økt
3916 etterspørsel.

3917
3918 Neste rullering av Nasjonal Transportplan må gi en forsterket geografisk spredning av
3919 samferdselsinvesteringene over hele Norge. Finansieringen av fylkesveier, riksveier og

3920 kystformål må styrkes. Senterpartiet vil ha økt militær mobilitet i Norge og styrkede
3921 forbindelser til våre naboland Sverige og Finland. For å ivareta behovet for økt militær
3922 mobilitet, ivareta viktige beredskapshensyn og mer næringstransport fra vei til bane, er det
3923 viktig å utvikle en jernbaneinfrastruktur i nord knyttet til det svenske og finske jernbanenettet
3924 fra Troms og Finnmark.

3925

3926 Senterpartiet vil videreføre satsingen på tiltak for å sikre, utbedre og bygge nytt på rasfarlige
3927 strekninger. Transportpolitikken skal bidra til å oppfylle Norges klima- og miljømål,
3928 jordvernmål og virke i tråd med visjonen om null drepte og hardt skadde i transportsektoren.
3929 Vi vil forsterke satsingen på bruk av ny teknologi og innovative løsninger, som drift og
3930 vedlikehold og løsninger for overvåkning og sikring mot ras og skred. Senterpartiet vil også
3931 gjennomføre en kartlegging av det aller dårligste offentlige veinettet, og gi bevilgninger for
3932 standardhevinger til disse. Særlig på det lavtrafikkerte veinettet.

3933

3934 Nasjonal Transportplan må reformeres for å få sterkere politisk styring over beslutninger om
3935 store samferdselsprosjekter. Reformen skal gjøre prioriteringene i planen mer oversiktlig,
3936 herunder den geografiske fordelingen og fordelingen mellom transportformene.

3937

3938 Senterpartiet vil endre dagens modell for porteføljestyring av veiprojekter og etablere en
3939 tilsvarende porteføljestyring for jernbaneprojekter. I porteføljen inkluderes alle planlagte
3940 prosjekter på over 500 millioner kroner for henholdsvis vei og bane i planperioden, herunder
3941 prosjekter som inngår i bypakker. Alle prosjekter forutsettes ferdigstilt og fullfinansiert i
3942 planperioden. Grensen for å omfattes av kravene i statens prosjektmodell heves til 1,5
3943 milliarder kroner. For digitaliseringsprosjekter vil grensen være på 400 millioner kroner.

3944

3945 For at folk i alle aldre skal kunne ferdes trygt langs veiene på sykkel og til fots, er det viktig å
3946 styrke satsingen på gang- og sykkelveier. Det kan bidra til færre ulykker, at flere velger
3947 sykkel og gange, bedre miljø og folkehelse. Regelverket må bli mer fleksibelt slik at man tar
3948 hensyn til lokale forhold ved bygging av gang- og sykkelvei. Det må kunne avvikes fra SVV-
3949 standard i enkelte tilfeller, som ved å bruke veiskulder i grisgrendte strøk.

3950

3951 **Senterpartiet vil:**

3952 – Redusere vedlikeholdsetterslepet på riks- og fylkesveier.

3953 – Gjennomføre et særlig fylkesveiløft hvor staten bidrar med ekstra midler.

3954 – Styrke satsingen på rassikring på riks- og fylkesveier.

3955 – Gjennomgå Statens Vegvesens finansieringsmodell, for å sikre bedre politisk styring.

3956 – Videreføre Nye Veier og sikre finansiering av prosjekter i selskapets portefølje, samtidig
3957 som selskapets styringsmodell og mandat gjennomgås for å sikre bedre politisk styring.

3958 – Styrke ordning med gratis ferge gjennom å inkludere flere samband, kompensere fylkene
3959 fullt ut for ekstrakostnader knyttet til økt kapasitet for å møte økt etterspørsel, samt utvide
3960 ordningen til også å gjelde hurtigbåt.

3961 – Etablere et system for "digitalisert fergekø" i samarbeid mellom fylkeskommunene og
3962 Statens vegvesen.

3963 – Styrke samarbeidet med Trygg Trafikk.

3964 – Videreføre satsingen på nasjonale turistveier, sykkelruter og vandringsleder, blant annet
3965 gjennom å inkludere nye strekninger.

3966 – Sikre at Statens Vegvesen har ressurser til å gjennomføre tilstrekkelige utekontroller langs
3967 veiene.

- 3968 – Innføre forhåndsbetaling eller andre garantiløsninger som sikrer at alle utenlandske
- 3969 kjøretøy betaler bompenger på lik linje som norske kjøretøy.
- 3970 – Innføre et obligatorisk kurs for utenlandske sjåførere på samme nivå som for sjåførere med
- 3971 føreropplæring fra Norge for å mestre norske vinterveier og sette strengere standarder for
- 3972 bilenes vinterutrustning.
- 3973 – Legge bedre til rette for langtransportsjåførere gjennom etablering av flere døgnhvileplasser
- 3974 med lademuligheter.
- 3975 – Bygge ut infrastruktur for lading og fylling over hele Norge. Utbyggingstempoet for
- 3976 ladestasjoner til tungtransport må økes raskt for å øke omstillingstempoet i
- 3977 transportnæringen. Lading for lette kjøretøyer må i større grad gjøres tilgjengelig og sømløst
- 3978 på tvers av ulike aktører og tekniske løsninger.
- 3979 – Gjennomgå regelverket for mopedbiler, med sikte på å sikre tryggere og mer trafikksikre
- 3980 kjøretøy.
- 3981 – Legge til rette for økt bruk av ny teknologi, herunder KI, som verktøy for å forsterke og
- 3982 effektivisere Statens vegvesens kontrollvirksomhet.
- 3983 – At myndighetene skal bidra til utslippskutt og teknologiskifte gjennom økonomiske
- 3984 incentiver og bruksfordeler i transportsektoren.
- 3985 – Sammen med næringslivet utvikle en plan for logistikk- og terminalstruktur som kan flytte
- 3986 mer av varetransporten over fra vei til sjø
- 3987 – Sørge for at fylkeskommuner blir kompensert for merutgifter ved krav om nullutslipp fra
- 3988 ferjer og hurtigbåter. Overgangen skal skje i samarbeid med norsk industri og sikre omstilling
- 3989 langs kysten.
- 3990 – Øke Enovas satser for investeringsstøtte ved kjøp av elektriske lastebiler og varebiler
- 3991 – Ha rabatterte takster for store nullutslippskjøretøy på ferjer og bomstasjoner
- 3992 – At offentlige aktører skal etterspørre utslippsfri transport av varer og tjenester.
- 3993 – Redusere klimautslippene fra næringstransport/tungtransport, blant annet ved å etablere et
- 3994 CO2-fond for næringstransport.

3995 Kollektiv

- 3996 Senterpartiet vil styrke satsingen på et godt utbygd kollektivnett i bygd og by. Over hele
- 3997 Norge skal det være enkelt og rimelig å reise til og fra jobb og skole. Senterpartiet ønsker
- 3998 trygge og raske reiser mellom landsdeler. En effektiv satsing forutsetter at pris og frekvens
- 3999 på rutetilbudet kombineres med regularitet og komfort.
- 4000
- 4001 Senterpartiet vil ha en integrert, offentlig jernbanesektor i Norge. For å styrke godstrafikken
- 4002 og regulariteten i persontrafikken vil Senterpartiet videreføre prioriteringen av drift og
- 4003 vedlikehold og mindre investeringer, blant annet gjennom flere og lengre krysningsspor,
- 4004 tilsvinger og stasjonstiltak. Vi vil prioritere vedlikehold på banestrekningene slik at
- 4005 regulariteten på jernbanenettet kan bli bedre.
- 4006
- 4007 Senterpartiet vil legge til rette for attraktive bussruter langs strekninger som ikke har
- 4008 togtilbud. I byområdene vil en godt utbygd og vedlikeholdt infrastruktur for trikk, bane og
- 4009 buss være viktig for å gi et godt reisetilbud og å redusere utslipp.
- 4010
- 4011 Drosjenæringa utfyller kollektivtrafikken i Norge og har en samfunnskritisk funksjon.
- 4012 Drosjetilbudet skal være velregulert og sikkert for brukerne, og de næringsdrivende skal ha

4013 gode rammevilkår. Senterpartiet i regjering har derfor presset på for et opprydningsarbeid
4014 etter Solberg-regjeringens frislipp. Opprydningsarbeidet må fortsette og styrkes. Vi vil
4015 gjennomføre tiltak utover innføringen av krav til bankgaranti, kompetansekrav, krav om
4016 taksameter og taklampe, og gjeninnføringen av krav for løyvehaverne om å være tilknyttet
4017 drosjesentral. Norge trenger en velregulert drosjenæring i bygd og by.
4018
4019 Økt bruk av kollektivtransport er viktig for å redusere klimagassutslippene som Norge har
4020 forpliktet seg til. Senterpartiet vil øke satsingen på null- og lavutslippsløsninger i sektoren.
4021
4022 **Senterpartiet vil:**
4023 – Sikre statlig styring av norske jernbane, slik at staten får gode muligheter til å videreutvikle
4024 tilbud og infrastruktur.
4025 – Hindre konkurranseutsettingen og fortsette arbeidet med å rydde opp etter
4026 jernbanereformen og redusere antall selskaper i jernbanesektoren.
4027 – Utrede hvordan framtidens jernbaneinfrastruktur i og ut av Norge på en best mulig måte kan
4028 dekke framtidens transportbehov, for eksempel gjennom å utbedre strekninger hvor jernbane
4029 effektivt kan og bør erstatte fly.
4030 – Legge til rette for nye godsterminaler som kan bidra til bedre helhetlige transportløsninger,
4031 avlaste Alnabru og redusere sårbarhet i systemet.
4032 – Bygge flere og lengre krysningsspor på viktige godsstrekninger, for å øke kapasiteten til
4033 godstransport, samt etablere dobbeltspor på Ofotbanen.
4034 – Styrke kollektivtransporten, gjennom økt statlig finansiering, slik at tilbudet kan økes.
4035 – Sikre at tog blir mer attraktivt for arbeids- og fritidsreiser gjennom å legge opp til gode
4036 arbeidsstasjoner og ikke minst et stabilt internett og mobilnett langs hele jernbanenettet.
4037 – Bygge ut flere pendlerparkeringer og sykkelparkeringer ved jernbanestasjoner og andre
4038 ved kollektivknutepunkt.
4039 – Bygge ut, oppgradere og elektrifisere jernbanen for å sikre at flere reisende og mer gods
4040 transporteres på bane.
4041 – Videreføre byvekstavtalene, med prioritering av økt lokal handlefrihet og mer effektiv
4042 ressursbruk som øker gange, sykling, kollektivbruk og reduserte bilkøer.
4043 – Sikre fylkeskommunene finansiering for ordninger med fleksibel og brukertilpasset
4044 bestillingstransport.
4045 – Alle ungdommer i hele landet skal ha et trygt alternativ for å komme seg hjem, enten via
4046 ordinær kollektivtransport eller bestillingstransport, etter modell fra “hjem for en 50-lapp” og
4047 lignende ordninger.
4048 – Opprettholde Kystruta Bergen–Kirkenes som et reelt transporttilbud med daglige
4049 avganger. Det må sikres at inngått anbudsavtale kan holdes. I det nye anbudet må det
4050 sikres at man får fraktet biler og alle typer gods.
4051 – Sikre døgnberedskap på drosjer i hele landet.
4052 – Sikre innbyggerne over hele landet gode drosjetjenester, og sikre drosjenæringen
4053 anstendige lønns- og arbeidsvilkår.
4054 – Sikre offentlig støtte til ekspressbuss på langruter der buss ikke konkurrerer med
4055 jernbane.
4056 – Legge til rette for at rederier, verft og teknologimiljøer velger nullutslippsløsninger og bidra
4057 til at norsk næringsliv tar en internasjonal posisjon når det gjelder utslippsfri skipsfart.
4058 – Videreføre rabatterte priser på kollektivtransport, og inkludere lærlinger i
4059 studentprisrabatter.

4060 Luffart

4061 I store deler av landet er folk og næringsliv avhengig av et godt flytilbud for å komme seg
4062 fram. Utviklingen av en rekke lokalsamfunn i Norge er avhengig av et godt flytilbud med lave
4063 priser. Senterpartiet har sikret halvert makspris på flyruter med statlige kjøp (FOT-ruter). Vi
4064 vil fortsette å satse tungt på kortbanenettet gjennom både å bedre tilbudet og redusere
4065 prisene ytterligere. Reduserte priser vil gi flere familier mer frihet og større muligheter til å
4066 reise og det vil gi vekst og utvikling til næringslivet over store deler av Norge. Det er et mål å
4067 få ned utslippene fra luftfarten ved å legge til rette for mer miljøvennlige fly- og drivstofftyper.
4068 Senterpartiet vil opprettholde eksisterende lufthavner og finansieringen av disse gjennom
4069 flyplassavgifter/kryss-subsidiering. Avinor skal som hovedregel eie og drive lufthavnene.

4070

4071 **Senterpartiet vil:**

- 4072 – Sikre drift og utvikling av alle flyplassene på kortbanenettet.
- 4073 – Styrke rutetilbudet og redusere prisene på flyruter i distriktene og holde fast ved ordningen
4074 med statlige rutekjøp i luftfarten.
- 4075 – Utrede en beboerordning for innenriksreiser på fly for distriktsbefolkningen.
- 4076 – Sikre gode rammevilkår for de regionale flyplassene som ikke er en del av Avinor-
4077 systemet.
- 4078 – Fortsette å legge til rette for at Norge blir en arena for testing og utvikling av null- og
4079 lavutslippsfly og stimulere til at null- eller lavutslippsteknologi tas i bruk.
- 4080 – Stille ambisiøse krav til innblanding av bærekraftig biodrivstoff på lengre innenlandske
4081 flyruter.
- 4082 – Sørge for at planene om en tredje rullebane på Gardermoen blir skrinlagt.
- 4083 – Bidra til at norsk luftfart baserer seg på virksomheter som har ordnede lønns- og
4084 arbeidsforhold og hvor friheten til fagorganisering og krav til sikkerhet blir respektert.
- 4085 – Fremme et norsk initiativ til reforhandling av Chicago-konvensjonen med sikte på økte
4086 avgifter på internasjonale flyreiser slik at all internasjonal flytrafikk tar sin andel av
4087 utslippsreduksjoner og omstilling.

4088 Havner og farleder

4089 Norge har verdens nest lengste kystlinje. Senterpartiet vil legge til rette for en effektiv og
4090 moderne infrastruktur langs kysten, som kan bidra til økt folketall og verdiskaping.
4091 Senterpartiet vil ha økt satsing på utbedring av havner og farleder, økt statlig støtte til
4092 kommunale fiskerihavntiltak og styrking av maritim overvåking og andre tjenester. Dette vil
4093 styrke Norges beredskap, vårt totalforsvar og vår evne til å ta imot allierte forsterkninger og
4094 forsyninger ytterligere.

4095

4096 **Senterpartiet vil:**

- 4097 – Øke den statlige støtten til kommunale fiskerihavntiltak.
- 4098 – Legge til rette for å flytte mer av godstransporten fra land til sjø.
- 4099 – Sørge for rask utbygging av Stad skipstunnel.
- 4100 – Arbeide for forpliktende utslippsreduksjoner i kystflåten og internasjonal skipsfart.
- 4101 – Arbeide for å videreutvikle ladestasjoner for skipsfarten og styrke innsatsen for at alle
4102 havner skal tilby landstrøm innen 2030.

4103 – Arbeide for at norske havner videreutvikles for bygging, sammenstilling og drift av
4104 havvindinstallasjoner.

4105 Digitalisering

4106 Digitale løsninger blir stadig viktigere innenfor de fleste samfunnsområder. Digitalisering og
4107 økt bruk av kunstig intelligens kan bidra til å løse store samfunnsutfordringer, men det fører
4108 også med seg nye dilemmaer og utfordringer som krever nye politiske løsninger.

4109

4110 Senterpartiet vil videreføre samarbeidet med partene i arbeidslivet om digitalt krafttak, der
4111 ambisjonen er at Norge skal bli et foregangsland innen digitalisering og kunstig intelligens.

4112

4113 Senterpartiet mener det er et statlig ansvar at alle husholdninger og bedrifter i Norge har
4114 tilgang til høyhastighetsbredbånd. Det er en forutsetning for å utnytte potensialet som
4115 digitalisering og kunstig intelligens gir. Derfor har Senterpartiet i regjering jobbet målrettet for
4116 at det blir bygd ut tilgang til høyhastighetsbredbånd til samtlige hus og leiligheter med
4117 fastboende, til samtlige bedrifter, og til alle innen offentlig virksomhet.

4118

4119 Neste mål er at alle har tilgang til gigabitdekning i løpet av 2029. Senterpartiet vil at
4120 fylkeskommunene fortsatt skal ha en sentral rolle i å sikre full bredbåndsdekning, med
4121 fortsatt sterk statlig finansiering og tilrettelegging gjennom Nasjonal
4122 kommunikasjonsmyndighet (Nkom) for å nå målene.

4123

4124 Senterpartiets mål er at alle skal være inkludert hele livet. En betydelig andel av den norske
4125 befolkningen har manglende digitale verktøy eller digital kompetanse. Senterpartiet vil derfor
4126 satse mer på utvikling av hjelpetjenester, samtidig som man legger til rette for analoge
4127 alternativer for dem som ønsker det.

4128

4129 Senterpartiet vil stå i front for å skape moderne og effektive offentlige tjenester gjennom
4130 digitalisering. Ny teknologi gjør at flere tjenester kan utføres lokalt. Slik kan digitalisering
4131 være et virkemiddel for å beholde spredt bosetting og arbeidsplasser i hele landet.

4132

4133 Staten må samarbeide tett med leverandører og med kommunal sektor for å legge til rette
4134 for større grad av standardisering av offentlige IKT-løsninger. Digitale løsninger er viktig for å
4135 frigjøre ressurser fra administrasjon som kan brukes på bedre tjenester nært folk.

4136

4137 Senterpartiet vil øke næringslivets og innbyggernes bevissthet om personvern og
4138 datasikkerhet. Det totale risiko- og sårbarhetsbildet i Norge er blitt mer komplekst. Økt grad
4139 av digitalisering medfører større sikkerhetsmessige utfordringer og utfordrer personvernet for
4140 den enkelte.

4141

4142 Nettangrep, tekniske feil og naturkatastrofer kan føre til omfattende feil, nedetid i kritiske
4143 løsninger og isolasjon av lokalsamfunn. Senterpartiet vil videreføre arbeidet med digitale
4144 risiko- og sårbarhetsanalyser og styrke satsingen på forsterket ekom i kommunene.

4145

4146 Stor informasjonsstrøm og sosiale medier gjør kritisk tenkning og kildekritikk blant
4147 befolkningen til en del av totalberedskapen vår. Derfor må det legges til rette for at barn,

- 4148 unge og voksne har kunnskap og holdninger som gjør netthverdagen så trygg som mulig.
4149 Den digitale beredskapen må styrkes blant privatpersoner, privat sektor og offentlig sektor
4150 over hele Norge.
- 4151
- 4152 **Senterpartiet vil:**
- 4153 – Arbeide for praktiseringen av nettnøytralitet, for å sikre likebehandling av alle aktører
 - 4154 nasjonalt og internasjonalt.
 - 4155 – Hindre at sensitive data kan bli misbrukt gjennom å motarbeide bestemmelser i
 - 4156 handelsavtaler om «fri flyt av data» over landegrensene.
 - 4157 – Sikre at offentlige digitale løsninger i Norge også støtter samiske bokstaver og tastatur.
 - 4158 – Sikre fremdrift i arbeidet med å digitalisere materiale i offentlige og private arkiver.
 - 4159 – Forsterke digitaliseringen i offentlig sektor og videreutvikle sentrale digitale registre og
 - 4160 felleskomponenter som Matrikkelen, Folkeregisteret, Enhetsregisteret og Altinn.
 - 4161 – Ha ett enkelt digitalt kontaktpunkt der alle offentlige, økonomiske og rettslige krav er
 - 4162 samlet for privatpersoner, organisasjoner og virksomheter.
 - 4163 – Innføre aldersgrense for sosiale medier.
 - 4164 – Styrke det forebyggende arbeidet for å forhindre overgrep på nett.
 - 4165 – Styrke fokus på internett som del av arbeidet med ungdom og psykisk helse.
 - 4166 – Gi et godt tilbud til ungdom som blir mobbet eller utsatt for uønsket deling på nett, blant
 - 4167 annet ved å styrke slettmeg.no.
 - 4168 – Styrke arbeidet og ha bedre koordinering for oppfølging av id-tyveri.
 - 4169 – Styrke Etterretningstjenesten og Cyberforsvaret slik at Norge kan møte trusler mot digital
 - 4170 infrastruktur og digitale løsninger fra militære og sivile aktører, ved å investere i personell og
 - 4171 materiell.
 - 4172 – Stramme inn karantenerregelverket for å styrke tilliten til forvaltningen og for å sikre
 - 4173 sensitiv informasjon om norsk sikkerhet og beredskap.
 - 4174 – Sikre at grunnleggende digital infrastruktur blir lagt inn under sikkerhetsloven, inkludert
 - 4175 underleverandører.
 - 4176 – Pålegge offentlige og private virksomheter som eier kritisk digital infrastruktur å
 - 4177 gjennomføre risikovurderinger for å identifisere digitale sårbarheter og avhengigheter mellom
 - 4178 infrastrukturen.
 - 4179 – Styrke det forebyggende arbeidet gjennom Norsk senter for informasjonssikring (NorsIS)
 - 4180 og Næringslivets tryggingråd for å øke innbyggernes og næringslivets bevissthet om
 - 4181 personvern og datasikkerhet og samtidig sikre den enkelte hjelp ved id-tyveri, krenkende
 - 4182 atferd på nett og digital økonomisk kriminalitet.
 - 4183 – Styrke den digitale beredskapen i kommunesektoren med rådgivning og formidling av
 - 4184 kunnskap, informasjon om trusler, hendelser og sårbarheter.
 - 4185 – Sikre alle husholdninger og bedrifter i hele landet tilgang til høyhastighets bredbånd med
 - 4186 minimum 1 gigabit/s, og sikre offentlig leveringsplikt for bredbånd i de områder hvor det ikke
 - 4187 er grunnlag for kommersiell utbygging.
 - 4188 – Sikre fortsatt statlig finansiering av bredbåndsutbygging på minst samme nivå som i dag,
 - 4189 og uten kommunal egenandel.
 - 4190 – Sikre utbygging av mobildekning i hele landet og prioritere rask utbygging der det mangler
 - 4191 mobildekning langs hovedferdselsårene på land og sjø.
 - 4192 – At det etableres klare nasjonale sikkerhetsregler og kontrollrutiner for utkontraktering/
4193 outsourcing av norske datatjenester.
 - 4194 – Øke utbyggingstakten av 5G og stille lovpålagte krav om dekning i spredtbygde strøk ved
 - 4195 tildeling av frekvenser.

4196 **Post**

4197 Senterpartiet støtter et system som garanterer effektiv postgang for folk og næringsliv i hele
4198 landet. Det er viktig å verne om distribusjonsløsninger som sikrer avisombæring også på
4199 lørdager.

4200

4201 **Senterpartiet vil:**

4202 – Forbedre landpostbudordningen, blant annet gjennom samordning av flere tjenester innen
4203 distribusjon og varelevering.

4204 – Sikre effektive ordninger som gjør at laboratorieprøver kan bli sendt og mottatt også på
4205 lørdager i alle deler av landet og styrke ordningene som gjør at aviser kan distribueres alle
4206 hverdager, inkludert lørdag.

4207 – Sikre forutsigbare rammer for postombæring og levering av pakker til dem som ikke bor i
4208 nærheten av posttjenester eller post i butikk.

4209 – Sikre lik brevporto i hele landet.

- 4210 **Utdanning og forskning: Skolegang som gir jobb**
- 4211 **og verdiskaping**
- 4212 Kunnskap og kompetanse er grunnleggende i enkeltmenneskers liv og for samfunnet som
- 4213 helhet. For å sikre nødvendig kompetanse over hele Norge må vi legge til rette for fleksible
- 4214 og desentraliserte utdanningsløp.
- 4215
- 4216 Utdanningssystemene må møte og svare på endringer – i samfunnet, vitenskapelige
- 4217 disipliner og teknologi – og svare på behovene det fremtidige arbeidslivet har. Elever og
- 4218 studenter må få opplæring som gir jobb.
- 4219
- 4220 Senterpartiet vil gjøre skolen mer praktisk gjennom hele utdanningsløpet - fra barneskolen til
- 4221 høyere utdanning. I bygd og by bør skoler ta i bruk skogen, stranda og fjellet i
- 4222 undervisningen. I høyere utdanning skal yrkesrelevant praksis alltid inngå.
- 4223
- 4224 Senterpartiet vil ha en sterk og gratis offentlig skole. Skolen skaper rammer for et fellesskap
- 4225 som er viktig for å utjevne forskjeller og gi barn og unge felles referanserammer.
- 4226 Senterpartiet vil at grunnskoler, videregående skoler og høyere utdanning skal ha en
- 4227 desentralisert struktur. Utdanningsinstitusjonene må benytte seg av lokale og regionale
- 4228 fortrinn – og spille på lag med nærmiljøet.
- 4229
- 4230 Senterpartiet mener at opplæringen skal være tilpasset den enkelte innenfor rammen av
- 4231 fellesskapet. Det skal likevel være rom for å organisere undervisningen ulikt, basert på hver
- 4232 enkelt elev sitt behov.
- 4233
- 4234 Skolen skal ta utgangspunkt i vår kristne og humanistiske kulturarv og verdier som likeverd,
- 4235 likestilling, ytringsfrihet og demokrati. Skolens hovedmål er å fremme kunnskap, mestring,
- 4236 ferdigheter og kritisk tenkning.
- 4237
- 4238 Nynorsk og bokmål er likestilte målformer i Norge. Senterpartiet mener at begge
- 4239 skrifttradisjonene skal sikres. Dette krever en særskilt innsats for å styrke det nynorske
- 4240 skriftmålet. På ungdomstrinnet og i videregående skole skal det være obligatorisk opplæring
- 4241 i begge målformer med egen standpunkt karakter og eksamen i hoved- og sidemål. Det må
- 4242 settes av tilstrekkelige midler til utviklingen av nynorske læremidler.
- 4243
- 4244 Økt bruk av skjerm i skolen medfører muligheter og utfordringer. Elever opplever i dag
- 4245 mange stressfaktorer fra digitale medier, som tidligere generasjoner ikke har opplevd.
- 4246 Skolen skal hjelpe elevene med å mestre den moderne digitale hverdagen, samtidig mener
- 4247 Senterpartiet at økt skjermbruk i skolen har negative konsekvenser for barn og unge.
- 4248 Senterpartiet ønsker et nasjonalt mobilforbud i grunnskolen. Vi vil satse på økt leseforståelse
- 4249 og sikre skolene nok lærebøker og tradisjonelle læremidler i tillegg til nødvendig IKT-utstyr.
- 4250 Metodevalget må overlates til lærerne.

4251 Motivasjon, gjennomføring og rådgivning

4252 Senterpartiet er bekymret over frafallet i videregående skole, og særlig innen yrkesfagene.
4253 Vi vet at frafall i mange tilfeller kan spores tilbake til barnehagen. Forsterket oppfølging i
4254 barnehage og grunnskole vil bidra til at flere klarer å fullføre videregående opplæring.

4255
4256 Hele skoleløpet må bli mer relevant for arbeidslivet. For dem som likevel faller ut av skolen,
4257 er det avgjørende å få et tilbud om jobb fra dag én, så de ikke blir gående uten noe å gjøre.
4258 Samtidig skal retten til å fullføre videregående opplæring ligge fast. Dette kan gjøres
4259 gjennom å opprette en fleksibel tilskuddsordning til virksomheter som tar inn de som faller
4260 fra videregående utdanning. Vi vil starte ordningen først i utsatte områder med høy andel
4261 frafall fra skolen. Senterpartiet ønsker å ha flere alternative opplæringsforløp i samarbeid
4262 med bedrifter. Utenforskap må også forebygges gjennom tiltak som å ansette flere
4263 miljøarbeidere i skolene.

4264
4265 Nødvendig informasjon må følge elevene når de går fra barnehage til skole, fra barneskole
4266 til ungdomsskole og fra grunnskole til videregående skole. Slik sikres gode overganger for
4267 elevene.

4268
4269 Alle elever skal oppleve et trygt og godt skole- og læringsmiljø som bidrar til trivsel,
4270 motivasjon og lærelyst. Det er derfor behov for gode fagmiljøer rundt elevene, bestående av
4271 lærere, helsesykepleiere, skolepsykologer, miljøarbeidere, rådgivere og sosionomer.
4272 Rådgivning og karriereveiledning fra et tidlig tidspunkt kan gi økt gjennomføring. Vi vil satse
4273 på tiltak som styrker elevenes psykisk helse.

4274

4275 **Senterpartiet vil:**

- 4276 – Styrke yrkesveiledningen for alle elever ved å øke kompetansen til rådgiverne og utvikle
4277 nye redskaper for formidling av yrker og utdanninger.
- 4278 – Gi alle elever i ungdomsskolen tilbud om arbeidslivsfag, og tilrettelegge for at alle elever
4279 kan opprette en elevbedrift eller et tilsvarende prosjekt.
- 4280 – Sikre alle ungdommer mulighet til å reise på lokale yrkesmesser og besøke eller få besøk
4281 på skolen av lokalt næringsliv.
- 4282 – Styrke skolehelsetjenesten slik at den kommer opp på de nasjonale målene for antall
4283 årsværk per elev, og sikre elevene god tilgang til skolepsykolog.

4284 Læreren

4285 En godt ledet og drevet skole med dyktige lærere er avgjørende for elevene og for
4286 samfunnet. Senterpartiet vil gi læreren profesjonelt handlingsrom. Rollefordelingen mellom
4287 lærer og forelder bør tydeliggjøres for å legge til rette for samarbeidet mellom skole og
4288 foresatte. Lærere og skoleledere bruker stadig mer tid på rapportering og dokumentasjon, og
4289 får nye arbeidsoppgaver som øker den totale arbeidsmengden. Læreren må få tid og tillit til å
4290 være lærer. Senterpartiet vil prioritere lærerens tid med elevene.

4291

4292 God praksis er avgjørende for alle lærerstudenter. Allmennlærerutdanninga må styrkes, og
4293 Senterpartiet vil gjøre det mer attraktivt å være lærer som kan undervise i mer enn to fag. Vi
4294 vil ha høy kvalitet på grunnskolelærerutdanningen, og arbeide for at alle lærere får rett til

4295 jevnlig etter- og videreutdanning. Kommunene som skoleeier må sørge for at ikke-kvalifisert
4296 personale i skolene får tilbud om å ta relevant utdanning for å få formell kompetanse.

4297

4298 **Senterpartiet vil:**

4299 – Bevare og styrke den desentraliserte lærerutdanningen som er viktig for å redusere
4300 antallet ufaglærte i norsk skole, og øke lærerrekutteringen i hele landet.

4301 – Gjøre lærerutdanninga mer praksisnær og relevant, og gi kommende lærere mulighet for
4302 kompetanse i flere fag og emner tilpasset behovene til små skoler.

4303 – Lærerutdanninga må ha mer praksis tidlig i utdanningsløpet og bedre praksisveiledning.

4304 – Sikre høy kvalitet og relevans på etter- og videreutdanningstilbudene for lærere.

4305 – Sørge for at praktisk-estetiske fag skal være en del av grunnskolelærerutdanningen.

4306 – Rekruttere flere yrkesfaglærere ved å bruke fagbrev som opptakskrav og
4307 godkjenningsgrunnlag for å ta praktisk-pedagogisk utdanning for yrkesfag (PPUY).

4308 – Redusere bruken av målstyring og rapportering i skoleverket.

4309 – At pensjonerte lærere og andre pensjonerte skoleansatte med restarbeidsevne i større
4310 grad bør kunne sysselsettes i skolen for å minske vikarbruk og sikre god ressursbruk i

4311 skoleverket.

4312 – Styrke faglærerutdanningene, og lærere som underviser på lærerutdanningsinstitusjonene
4313 skal jevnlig ut i praksis i skolene.

4314 Grunnskolen

4315 I et stadig mer mangfoldig samfunn er felles møtearenaer viktig. Grunnskolen er kanskje den
4316 viktigste møteplassen.

4317

4318 Det har over tid blitt mer konkurransefokus i grunnskolen. Dette har økt presset på elevene,
4319 uten at det har gitt økte resultater. Konkurransefokusset går på bekostning av lek og
4320 nysgjerrighet - som er viktig for barns utvikling. Første skoleår skal være preget av læring
4321 gjennom lek, temabasert undervisning og relasjonsbygging. Slik skal barna få et trygt og
4322 utviklende læringsmiljø.

4323

4324 Trivsel og trygghet er grunnleggende forutsetninger for læring. Alle elever har rett til en
4325 skolehverdag uten mobbing. Arbeidet mot systematisk mobbing er skoleeiers ansvar.

4326

4327 Ungdomsskolen må sikre at alle elever mestrer grunnferdigheter og får et godt grunnlag for
4328 videregående opplæring. Senterpartiet ønsker en ungdomsskole med flere praktiske valgfag
4329 og større muligheter for å velge arbeidslivsrettede valgfag. Senterpartiet mener at skole i
4330 nærmiljøet er avgjørende for å skape gode oppvekstvilkår over hele Norge.

4331

4332 Senterpartiet vil ikke endre godkjenningsgrunnlag for statsstøtte til privatskoler som tilbyr
4333 alternativ pedagogikk eller er livssynsbaserte. Private skoler skal fortsatt ha utbytteforbud
4334 og være pålagt de samme innsynskrav og krav om offentlighet om egen virksomhet som
4335 offentlige skoler. Senterpartiet vil sørge for at etablering av privatskoler i en kommune ikke
4336 svekker kommunens muligheter til å opprettholde og utvikle det offentlige skoletilbudet.

4337

4338 **Senterpartiet vil:**

4339 – Sørge for mer praktisk undervisning og fokusere på innhold og kvalitet i undervisningen
4340 innenfor dagens timetall i skolen.

- 4341 – Gjennomføre et pilotprosjekt hvor skolestart utsettes med ett år.
- 4342 – Styrke opplæringen i digitale ferdigheter og IKT i grunnskolen, inkludert programmering.
- 4343 – Alle skolebarn skal få muligheter til å lære om matproduksjon og dyrking i praksis, gjerne gjennom en skolehage.
- 4344 – Styrke svømmeundervisningen.
- 4346 – Gi alle elever god seksualitetsundervisning, med vekt på respekt for andre og grensesetting.
- 4347
- 4348 – At det bør være opp til den enkelte skole og lærerens faglige skjønn om det skal gis lekser.
- 4349 – Redusere testregimet i skolen gjennom å endre det nasjonale kvalitetsvurderingssystemet, herunder avvikle norsk deltakelse i PISA-undersøkelsen.
- 4350
- 4351 – Styrke skolebibliotekene i samarbeid med de kommunale folkebibliotekene.
- 4352 – Styrke opplæring i kvensk og finsk, de samiske språkene og språkene til de nasjonale minoritetene, herunder utdanne flere lærere med språkkompetanse innenfor disse språkene,
- 4353 styrke læremiddelproduksjonen og fjernundervisningstilbudet.
- 4354
- 4355 – Sikre tilstrekkelig tegnspråkkompetanse for utøvere av språket gjennom gode utdanningsmuligheter for lærere.
- 4356
- 4357 – Endre opplæringsloven slik at også ungdomsskoleelever får rett til å tilhøre egen målform i klassen, og få undervisning i alle fag på sitt eget hovedmål dersom 10 eller flere elever på trinnet ønsker et annet hovedmål enn det den aktuelle skolen bruker.
- 4358
- 4359
- 4360 – Utprøve ordninger med samlingsbasert språkundervisning som supplement i ungdomsskolen for å tilby elever større utvalg av språkfag.
- 4361
- 4362 – At elevfinansieringa per elev skal økes med 25 prosent for de 15 første elevene i en klasse, i grunnskolen og videregående opplæring.
- 4363
- 4364 – Innføre et sunt skolemåltid for elever i grunnskolen og videregående skole.
- 4365 – Opprettholde retten til leirskole for elever i grunnskolen.

4366 Videregående opplæring

- 4367 Senterpartiet vil ha et bredt tilbud i videregående utdanning over hele landet. Flest mulig må
- 4368 få mulighet til å bo hjemme mens de går på videregående skole. Elever i videregående
- 4369 opplæring som må flytte på hybel for å fullføre utdanningen skal ikke komme dårligere ut
- 4370 økonomisk enn hjemmeboende elever.
- 4371
- 4372 Senterpartiet mener at de studieforberedende programmene skal gi en helhetlig og solid
- 4373 forberedelse til studier ved universitet og høyskoler, med en sterk faglig innretning. I
- 4374 studieforberedende program bør det legges større vekt på valgfrihet, og flere fag bør kunne
- 4375 tilbys som valgfag.
- 4376
- 4377 Det er nødvendig med oppdatert utstyr, særlig når det gjelder ressurskrevende
- 4378 yrkesfagutdanninger og realfagsprogram. Senterpartiet ønsker et tett samarbeid mellom de
- 4379 videregående skolene og lokalt arbeids- og næringsliv når det gjelder hospitering og
- 4380 investering i nytt utstyr. Mer av opplæringen bør gjennomføres i bedrift.
- 4381
- 4382 **Senterpartiet vil:**
- 4383 – Verne om retten til reelt gratis utdanning.
- 4384 – Sikre at den enkelte fylkeskommune bestemmer inntaksordningen for videregående
- 4385 opplæring.

- 4386 – Sørge for at fraværsreglementet i videregående skole blir praktisert på en fleksibel måte
- 4387 som tar hensyn til egenmelding, foreldremelding og gjenoppretter tilliten til foreldre og elever.
- 4388 – Sikre at borteboerstipendet er en universell ordning. Behovsprøvingen må fjernes og
- 4389 stipendbeløpet økes slik at det samsvarer med reelle bo- og leveutgifter for en borteboende
- 4390 elev i videregående opplæring.
- 4391 – Reisestipend skal gjelde faktisk reise fra hjemsted til skole, ikke fra grensa til
- 4392 hjemkommunen til grensa til kommunen skolen ligger i.
- 4393 – At foresattes reiser for å besøke borteboende elever under 18 år inkluderes i ordningen for
- 4394 reisefradrag (tilsvarende som for arbeidsreiser).
- 4395 – Justere satsene til utstyrsstipend i samsvar med reelt kostnadsnivå.
- 4396 – Gi fylkeskommuner som er alene om å gi videregående tilbud som dekker et nasjonalt
- 4397 behov for opplæring, ekstra midler over statsbudsjettet.
- 4398 – Åpne for at elever i studieforberedende retning skal ha mulighet til å oppnå
- 4399 studiekompetanse på to år, ved å kunne velge programfag tidligere og øke timetallet i uka.
- 4400 – Tilby større bredde av programfag ved hjelp av fjernundervisning og samlingsbasert
- 4401 undervisning, og så langt det lar seg gjøre å organisere det slik at tilbudene administreres fra
- 4402 distriktsskoler.
- 4403 – Styrke satsingen på internasjonalisering. Blant annet gjennom utveksling, innenfor
- 4404 studieforberedende og yrkesfaglige utdanningsprogram.

4405 Yrkesfag

- 4406 Senterpartiet vil styrke rekrutteringen til yrkesfag. Da må vi skaffe flere lærlingplasser, bedre
- 4407 kvaliteten på fagopplæringen og redusere kostnadene ved å ta fagopplæring.
- 4408 For å få flere elever til å gjennomføre utdanninga med fullt fagbrev må elevene få god
- 4409 oppfølging i læretida. Tilgang på lære-plasser til yrkesfagelever må være klar ved inntak til
- 4410 VG2 i utdanningsløpet.
- 4411
- 4412 Senterpartiet vil legge til rette for tett samarbeid mellom videregående skoler og det lokale
- 4413 næringslivet. Næringslivet må bidra med lærlingplasser. Skolene må tilrettelegge for
- 4414 møte-plasser mellom bedrifter og elever tidlig i skoleløpet.
- 4415
- 4416 **Senterpartiet vil:**
- 4417 – Stille krav om minst tre lærlingplasser per 1000 innbygger i kommunen, og minst tre per
- 4418 5000 innbygger i fylkeskommunen.
- 4419 **Dissens (mindretall):** *Punktet erstattes med:* “– Etablere en lære-plassgaranti for
- 4420 yrkesfagene.”
- 4421 – Øke grunnfinansiering av yrkesfag i vgs gjennom finansieringssystemet.
- 4422 – Øke lærlingtilskuddet.
- 4423 – Sikre oppfølging av lærlinger som avbryter lærlingtiden.
- 4424 – Styrke samarbeidet mellom skole og bedrift for å tilby alternative opplæringsløp med større
- 4425 vekt på læring i bedrift.
- 4426 – Opprettholde kravet om at norske og utenlandske bedrifter må ha lærlinger for å vinne
- 4427 offentlige oppdrag når det gjelder tjenester og bygg- og anleggskontrakter i bransjer med
- 4428 særlig behov for lære-plasser.
- 4429 – At alle videregående skoler skal tilby fleksible opplæringsløp, blant annet veksling mellom
- 4430 skole og læretid slik at flere kan starte læretida allerede fra Vg1.

- 4431 – At fylkeskommunene i samarbeid med bedrift og opplæringskontor skal ha hovedansvaret
4432 for oppfølging av yrkesfagelever gjennom hele det fireårige løpet med læretid og skoletid.
4433 Lærlingene skal ha tilgang til skolens elevtjenester som sosiallærer, skolehelsetjeneste og
4434 rådgivningstjeneste.
4435 – Sikre lokale opplæringskontor for å ivareta elevenes ønsker og næringslivets behov.
4436 – Legge til rette for et tettere samarbeid mellom de videregående skolene og bedrifter om
4437 lokaler og utstyr i opplæringen i yrkesfagene.
4438 – Sikre utdanning, kompetanse og lærlingsplasser i tradisjonshåndverk.

4439 Høyere yrkesfaglig utdanning

4440 Høyere yrkesfaglig utdanning blir stadig viktigere for å sikre arbeidstakere riktig kompetanse
4441 for arbeidslivet. Gjennom de siste årene har fagskoletilbudene økt betydelig. Senterpartiet vil
4442 sørge for at enda flere gis mulighet til å ta høyere yrkesfaglig utdanning.

4443
4444 Høyere yrkesfaglig kompetanse må verdsettes på samme måte som høyere utdanning fra
4445 universitet og høyskole. Fagskoleutdanningen skal være en integrert del av høyere
4446 utdanning, men med en selvstendig parallell søyle i nasjonal kvalifikasjonsrammeverk.
4447 Fagskolene må beholde sin egenart som relevant og praksisnær utdanning med tett
4448 samarbeid med arbeidslivet, og evne til raskt å tilpasse utdanningstilbudene til behovene i
4449 samfunnet.

4450

4451 **Senterpartiet vil:**

- 4452 – Fylkeskommunene skal ha en sentral kompetansepolitisk rolle knyttet til utvikling av
4453 fagskoletilbudet, der samhandling med fagskolene, partene i arbeidslivet og øvrige er viktig
4454 for å løse de regionale kompetansebehovene framover.
4455 – Styrke etter- og videreutdanningstilbudet for fagskolelærere for å sikre høy faglig kvalitet.
4456 – Sørge for at fagskoletilbudet imøtekommer samfunnets økte behov for høyere yrkesfaglig
4457 kompetanse.
4458 – Opprette 1000 flere fagskoleplasser hvert år fram til 2029.
4459 – Styrke finansieringen av fagskolene, slik at sektoren gis mulighet til å utvikle og øke
4460 fagskoletilbudet i hele landet gjennom faste, fleksible og desentraliserte tilbud.
4461 – Legge til rette for sterkere samhandling mellom NAV og fagskolene for å bidra til at færre
4462 faller utenfor jobb og utdanning.
4463 – Fullføre prosessen med selvakkreditering for fagskolene.

4464 Høyere utdanning

4465 Samfunnet er avhengig av kunnskap, forskning og innovasjon. Universiteter og
4466 høyskolesektoren er viktig for å utvikle det norske samfunnet. De skal sikre at Norge har den
4467 kompetansen vi trenger og at vi hevder oss internasjonalt i utvikling av ny kunnskap.

4468

4469 Senterpartiet ønsker at særlig profesjonsfagene har gode utviklingsmuligheter.

4470 Profesjonsfagene skal holde høy kvalitet, være forskningsbaserte, praksisnære og ha fokus
4471 på arbeidslivets behov i regionen institusjonen er lokalisert i. Profesjonsutdanningene er
4472 detaljregulert. Mål og resultatkrav bør tilpasses jevnlig, slik at reglene ikke hindrer
4473 institusjonenes utvikling av studiene.

4474

4475 Universitets- og høyskolesektoren må få tillit, og detaljstyring må begrenses. Slik legges det
4476 til rette for at institusjonene kan ivareta nasjonale og regionale behov. Det handler om digital
4477 og grønn omstilling, og store demografiske utfordringer knyttet til befolkningssammensetning
4478 og mange års sentralisering. I tillegg krever den globale situasjonen at økt sikkerhet,
4479 beredskap og internasjonal samhandling prioriteres.

4480

4481 Det skal være et bærende prinsipp for høyere utdanning at alle utdanninger skal føre
4482 studenter ut i arbeidslivet. Senterpartiet er opptatt av at universiteter og studenter skal
4483 samarbeide i utstrakt grad med relevant næringsliv, offentlige virksomheter, samfunnsliv og
4484 kulturliv. Innovasjon, forskning og entreprenørskap må inngå som en naturlig del av
4485 studentenes hverdag.

4486

4487 Alle studier bør ha tilbud om utveksling og forskningssamarbeid med utenlandske
4488 institusjoner integrert i studiet.

4489

4490 Senterpartiet ønsker å optimalisere arbeidsfordelingen mellom direktorater og sektoren. En
4491 del av dette arbeidet er å desentralisere direktoratsfunksjoner. Desentralisering er særlig
4492 aktuelt for deler av virksomheten til direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-
4493 dir), NOKUT og Forskningsrådet.

4494

4495 **Senterpartiet vil:**

4496 – Gjennom finansieringssystemet ivareta sektorens regionale oppdrag og stimulerer til at
4497 tilbudene svarer best mulig til samfunnets behov, og sikrer fleksible og desentraliserte
4498 studietilbud.

4499 – Sikre at finansieringssystemet for høyskole og universitet stimulerer til gode etter- og
4500 videreutdanningstilbud i hele landet.

4501 – Videreføre arbeidet med å stimulere til praksisnære utdanninger, og øke studenters
4502 deltakelse i forskning.

4503 – Legge til rette for internasjonal utveksling underveis i studieløpet, og muligheten til å ta
4504 hele eller deler av graden utenlands.

4505 – Videreføre arbeidet for økt gjennomføring i høyere utdanning.

4506 – Sikre hensiktsmessige overganger mellom høyere yrkesfaglig utdanning og
4507 universitet/høyskole.

4508 – Styrke norsk som fagspråk på nynorsk og bokmål. Ansatte ved norske universiteter og
4509 høyskoler har et særlig ansvar for å utvikle, vedlikeholde og formidle et godt norsk fagspråk.

4510 – Støtte utviklingen av Sámi allaskuvla/Samisk høgskole.

4511 – Mandat og oppgaver til direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-diR) må
4512 samsvare med ønsket om å sikre myndighet og ansvar hos universitetene og høyskolene.
4513 Dette for at beslutninger tas nærmest mulig de det angår.

4514 – Sikre at tilbudene tilpasses endrede behov for kompetanse i samfunnet. Det innebærer at
4515 det må utdannes flere innen noen områder som gir jobb, og færre innen områder som ikke
4516 gir jobb.

4517 – Legge til rette for at oppgaver og deler av virksomhet i direktorater flyttes ut av Oslo.

4518 **Studentvelferd**

4519 For å sikre lik rett til utdanning og at studiegjennomføringen er optimal for studenter og
4520 samfunnet er det viktig å legge til rette for god studentvelferd. Det gjelder de økonomiske

4521 virkemidlene til Statens lånekasse og tilbudene som studentsamskipnadene og andre bidrar
4522 til, som bolig, helsetjenester og andre velferdstiltak.

4523

4524 Senterpartiet har de siste årene sørget for en merkbar styrking av studentøkonomien, og vil
4525 fortsette dette arbeidet slik at lik rett til utdanning er reelt for alle.

4526

4527 Studenter har rett til egnet individuell tilrettelegging når de trenger det. Det innebærer at
4528 institusjonene skal være fleksible og jobbe aktivt for å sikre likeverdige opplærings- og
4529 utdanningsmuligheter for alle studenter enten de får barn i studietida, eller har andre ulike
4530 individuelle behov for tilrettelegging.

4531

4532 **Senterpartiet vil:**

4533 – Fortsette å styrke studiefinansieringen slik at den både sikrer lik rett til utdanning og
4534 tilstrekkelig med tid til utdanning, opp mot behovet for arbeidsinntekt og fritid.

4535 – Knytte studiestøtten til grunnbeløpet i folketrygden (G) for å sikre en mer forutsigbar
4536 utvikling i studiestøtten over tid.

4537 – Legge bedre til rette for å få og å ha barn i studietiden, Dette gjennom gode
4538 permisjonsrettigheter, økonomisk støtte og fleksibilitet i forbindelse med eksamen, praksis
4539 og øvrige obligatoriske studieaktiviteter.

4540 – Styrke studenthelsetilbudet ved samskipnadene og bidra til at vertskommuner oppretter
4541 allmennlegestillinger og andre nødvendige helsetilbud for studenter.

4542 – Styrke forebyggende arbeid for studenters psykiske helse og tiltak mot ensomhet.

4543 – Opprettholde gratisprinsippet i høyere utdanning.

4544 – Studiesteder skal så langt som mulig tilpasse obligatorisk aktivitet slik at de som har
4545 fravær grunnet lovregulert politisk arbeid har mulighet til å få semesteret godkjent.

4546 – Bygge 3000 nye studentboliger i året og styrke arbeidet med renovering av eksisterende
4547 studentboliger.

4548 **Forskning**

4549 Grunnleggende og langsiktig oppbygging av kunnskap må basere seg på fri, kritisk og
4550 uavhengig forskning. Vår nasjonale forskningsinnsats har betydning for videreutvikling av
4551 velferdsstaten og for vår internasjonale konkurranseevne.

4552

4553 Det offentlige har et særlig ansvar for å ivareta vilkårene til grunnforskning. Et
4554 kunnskapsbasert nærings-, samfunns- og kulturliv forutsetter tett samarbeid mellom aktører
4555 innen disse feltene og universitet, høyskoler og forskningsinstitutter. Veien fram til
4556 kommersialisering av forskningsresultater må understøttes bedre slik at forskningen kan
4557 danne grunnlaget for innovasjon og gründervirksomhet.

4558

4559 Senterpartiet vil bidra til regional forskning og innovasjon over hele Norge.

4560 Derfor vil Senterpartiet stimulere til at næringslivets investeringer i forskning dobles. Slik skal
4561 norsk næringsliv bli i stand til å møte fremtidens utfordringer og muligheter.

4562

4563 Norge har de siste årene vært dyktige til å hente ut forskningsmidler fra rammeprogrammet
4564 Horisont Europa. Vi vil fortsette å hente ut betydelig finansiering til høykvalitets forskning og
4565 utvikling gjennom kommende rammeprogram.

4566

4567 Den globale sikkerhetspolitiske situasjonen gjør at norsk forskning kan være av interesse for
4568 ikke-ønskede interessenter. Senterpartiet vil legge til rette for at vi har gode systemer som
4569 ivaretar nasjonale interesser. Kunstig intelligens vil ha stor betydning for hele samfunnet og
4570 vil påvirke hverdagen vår på en lang rekke områder. Derfor er Senterpartiet opptatt av å
4571 sørge for forskning på både selve KI-teknologien og konsekvensene av KI.

4572

4573 **Senterpartiet vil:**

4574 – Arbeide for at FOU-investeringene i næringslivet øker.

4575 – Arbeide for at forskning og forskere får gode rammevilkår.

4576 – Arbeide for mer åpen forskningspublisering for å gjøre kunnskapen tilgjengelig for flere.

4577 – Utvikle ordningene som bidrar til å utløse mer forskningsinvesteringer i næringslivet.

4578 – Sikre finansiering av struktur som bidrar til at terskelen for regionalt forankret forsknings-
4579 og utviklingsarbeid ikke blir for høy.

4580 – Sikre forskningsinstitutter en nødvendig basisfinansiering.

4581 – Styrke regional forskning i fylkeskommunen, som eksempelvis Forregion.

4582 Livslang læring

4583 Med et sterkt omstillingsbehov i arbeidslivet er mange arbeidsgivere og arbeidstakere
4584 avhengig av ny eller oppdatert kunnskap. Ved å tilby modulbaserte fag i videregående skole,
4585 kan voksne fullføre fag de mangler, og bygge på sin eksisterende kompetanse til nytt
4586 fagbrev.

4587

4588 For å legge til rette for at dagens arbeidstakere kan tilbys omskolering og etter- og
4589 videreutdanning må videregående skoler, fagskoler, høyskoler og universiteter i større grad
4590 tilby dette.

4591

4592 Livslang læring er nødvendig for å fremme god integrering, utvikle demokratiet og for å
4593 bekjempe utenforskap. Senterpartiet vil legge til rette for livslang læring gjennom styrking av
4594 desentraliserte og fleksible utdanningstilbud, som gjennom samarbeid med studiesentrene.
4595 Senterpartiet mener at folkehøgskolene har et viktig utdanningstilbud som bør ivaretas og
4596 utvikles.

4597

4598 Senterpartiet vil legge til rette for desentraliserte utdanningsmuligheter. Derfor har vi etablert
4599 en tilskuddsordning til drift for studiesentrene. Denne vil vi videreutvikle for å sørge for at
4600 flere personer skal få utviklet kompetansen sin der de bor, og at arbeidslivet over hele Norge
4601 får tilgang på kompetent arbeidskraft.

4602

4603 **Senterpartiet vil:**

4604 – Tilrettelegge for livslang læring gjennom å styrke voksenopplæringstilbudet i regi av
4605 frivillige organisasjoner, studieforbund og videregående skoler.

4606 – Styrke folkehøgskolene og bidra til å beholde folkehøgskolenes særpreg og egenart.

4607 – Styrke desentraliserte utdanningstilbud gjennom blant annet videreutvikling av ordningen
4608 med driftstilskudd til studiesentrene i Norge, samt ivareta mulighetene for voksnes læring
4609 innenfor øvrige, offentlige skoletilbud.

4610 – Legge til rette for at universitetene og høyskolene tilbyr flere utdanninger i samarbeid med
4611 de desentraliserte studie- og høgskolesentrene.

- 4612 – Støtte et tettere samarbeid mellom bedrifter og utdanningsinstitusjoner, slik at arbeid og
- 4613 videreutdanning kan kombineres.
- 4614 – Gi permitterte og arbeidsledige muligheten til å ta utdanning i ledighetsperioden.
- 4615 – At flere får mulighet til å ta fagbrev på jobb utenfor lærlingordningen.
- 4616 – At fremmedspråklige innvandrere skal gis gode og grunnleggende muligheter for
- 4617 kompetanse og livslang læring. Fylkeskommunene og de videregående skolene må bidra i
- 4618 samhandling med kommunene for å gi et godt grunnlag for videre muligheter.

4619 Utenriks- og sikkerhetspolitikk: Norske interesser 4620 og internasjonal solidaritet

4621 Utenrikspolitikkenes mål er å ivareta Norges interesser. En aktiv utenrikspolitikk er viktig for å
4622 sikre nasjonal kontroll over egne ressurser og territorium, å skape trygghet og gode liv for
4623 folk i hele Norge.

4624
4625 En liten, suveren stat som Norge er avhengig av internasjonal respekt for folkeretten, for vår
4626 egen sikkerhet og for et godt internasjonalt samarbeid. Det er viktig med arenaer der
4627 selvstendige stater kan samarbeide om felles utfordringer, der også små land respekteres
4628 og har en selvstendig stemme. Derfor er et sterkt og velfungerende FN nødvendig.

4629
4630 FN-systemet har utfordringer, og anklages blant annet for å ha en struktur med manglende
4631 representativitet og som hindrer organisasjonen i å agere i mange konflikter. De
4632 internasjonale finansinstitusjonene kritiseres også av mange land for skjeve maktforhold. Det
4633 bidrar til mistillit i globale fora. Det er i Norges interesse å støtte opp om reformer som
4634 styrker disse organisasjonens legitimitet og effektivitet.

4635
4636 Økt geopolitisk usikkerhet og erfaringene fra pandemien understreket også sårbarheten i
4637 global frihandel. Behovet for økt selvforsyning og kontroll på forsyningskjedene på kritiske
4638 varer er blitt enda viktigere for alle land i verden. Senterpartiet er opptatt av at Norge skal ha
4639 rett til å prioritere nasjonal kontroll og beredskap, og vi er opptatt av at andre land må ha
4640 samme mulighet.

4641
4642 Mange av utfordringene vi står overfor er regionale eller globale og kan bare løses i
4643 fellesskap. Klimakrisen, fattigdom, migrasjon og konflikt er noen eksempler på dette. Det er i
4644 vår egeninteresse å bidra til løsninger på disse utfordringene. I Norge har vi lyktes i å bygge
4645 et land med sterkt folkestyre, godt styresett og forvaltning og sterk økonomi. Senterpartiet
4646 mener det pålegger oss en ekstra forpliktelse til å bidra internasjonalt.

4647
4648 Multilateralt samarbeid og avtaler er i ferd med å bli fortrent av stormaktsrivalisering. Det er
4649 økende mistillit mellom ulike regioner og grupper av land i verden. Det er ikke i Norges
4650 interesse og kan på sikt svekke vår stilling i det internasjonale samfunnet. Krig og konflikt i
4651 eget nærområde krever økt norsk innsats og oppmerksomhet. Samtidig har behovene for
4652 internasjonal innsats andre steder i verden aldri vært større. Humanitære kriser og
4653 klimaendringene har allerede katastrofale konsekvenser. Senterpartiets svar på dette er
4654 sterkt internasjonalt samarbeid mellom selvstendige stater, basert på tanken om
4655 folkesuverenitet, menneskerettigheter og folkeretten.

4656
4657 Norge må fortsatt være en betydelig bidragsyter til humanitær innsats, utviklingshjelp og
4658 fred- og forsoningsarbeid. FNs bærekraftsmål er nasjonalstatenes felles plan for å sikre
4659 sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft innen 2030. Dessverre er vi langt unna å nå
4660 målene. Norge vil styrke innsatsen for bærekraftsmålene nasjonalt og internasjonalt.

4661
4662 Nasjonalstatene og demokratiet er under press mange steder i verden. Det samme gjelder
4663 grunnleggende menneskerettigheter og likestilling. Norsk innsats internasjonalt har sin
4664 forankring i universelle menneskerettigheter.

4665 Russlands folkerettsstridige angrep på selvstendige naboland har ødelagt politisk dialog og
4666 folk-til-folk-samarbeid. Senterpartiet mener Norge må støtte opp under nødvendige
4667 sanksjonsregimer og annen innsats for å hindre Russland i å lykkes med sine maktovergrep.
4668 Samtidig vil vi anstrenge oss for å finne alternative måter å fortsatt forvalte felles interesser
4669 og naturressurser i nord, for eksempel knyttet til forvaltning av felles fiskeressurser, klima og
4670 miljø.

4671
4672 Samene lever i fire land på Nordkalotten, og en stor del lever i Norge. Senterpartiet mener
4673 derfor at Norge har et stort ansvar for å legge til rette for et godt samarbeid om
4674 samepolitiske spørsmål på tvers av landegrensene.

4675 Nordisk samarbeid

4676 Senterpartiet mener styrket samarbeid i Norden er viktigere enn på lenge, og vil ha økt
4677 innsats i alle sektorer for å bidra til dette. Samarbeidet i Norden bygger på nasjonal
4678 suverenitet, felles språk-, kultur- og verdifelleskap, og det er viktig å utvikle dette gjennom
4679 folk-til-folk-samarbeid.

4680
4681 Vi må særlig styrke samarbeidet med våre nærmeste naboer når det gjelder
4682 forsyningssikkerhet og kriseberedskap, og vi må ha større kontroll med viktige verdikjeder.
4683 Dette skal gjennomføres på en måte som styrker vår nasjonale beredskap. Digitale og
4684 byråkratiske grensehindre må fjernes, og det må investeres i viktig transport- og
4685 kommunikasjonsinfrastruktur som knytter regionen sammen.

4686
4687 **Senterpartiet vil:**
4688 – Bygge ned digitale og byråkratiske grensehindre.
4689 – Investere mer i transport- og kommunikasjonsinfrastruktur som binder regionen sammen.
4690 – Legge til rette for tettere samarbeid i nordisk forsvar.
4691 – At fellesnordisk beredskap og forsyningssikkerhet utvikles, inspirert av et nordisk
4692 totalforsvarskonsept.
4693 – Få på plass en nordisk-baltisk løsning for bruk av nasjonal elektronisk ID på tvers av
4694 landene.
4695 – Styrke kunnskap om Nordens språk og samfunnsliv i kommende læreplaner.
4696 – Legge til rette for tettere samarbeid mellom nordiske rikskringkastere (Nordvision) og
4697 andre medier, som kan bidra til en nordisk offentlighet med delt innhold uten dubbing av
4698 skandinavisk.
4699 – Utvikle nordisk samarbeid om automatiske oversettelser og annen språkteknologi.
4700 – Styrke rammebetingelsene for folk-til-folk-samarbeid og nordisk studie- og
4701 arbeidsutveksling.

4702 Internasjonal handel

4703 Senterpartiet er bekymret for den maktforskyvningen som i lang tid har skjedd i forholdet
4704 mellom statlige myndigheter og multinasjonale selskaper – og dermed mellom internasjonal
4705 storkapital og folkevalgte. Mange multinasjonale selskaper flytter virksomhet mellom land på
4706 en slik måte at de betaler minst mulig skatt. Det betyr ikke bare mindre penger til finansiering
4707 av velferd; det svekker også konkurransekraften til norske bedrifter som skatter i Norge.

4708

4709 Om man vil ha stabile samfunn med små forskjeller må man ta vare på det demokratiske
4710 fellesskapet i nasjonalstaten. Dette fellesskapet sikres best gjennom gode offentlige
4711 tjenester og et åpent politisk system der de styrende står til ansvar for innbyggerne.
4712 Senterpartiet støtter ikke at Norge inngår handelsavtaler som innsnevrer norske folkevalgte
4713 rett eller mulighet til politisk styring. Vi er motstander av handelsavtaler som vil føre til brudd
4714 på felles klimaforpliktelser eller som svekker menneskerettighetene.

4715
4716 Senterpartiet mener at regelverket for internasjonal handel blant annet i WTO må ha en
4717 bedre balanse mellom hensynet til frihandel og lands behov for å sikre egen grunnleggende
4718 beredskap. Alle land skal ha rett og plikt til å produsere mat til egen befolkning.
4719 Utviklingsland må ha anledning til å bygge egne verdikjeder og øke selvforsyning av
4720 grunnleggende produkter. Dette må også være Norges posisjon i internasjonale
4721 handelsforhandlinger.

4722

4723 **Senterpartiet vil:**

4724 – Forhindre at handels- og investeringsavtaler begrenser det nasjonale og lokale folkestyret,
4725 inkludert råderetten over naturressursene.

4726 – Sikre at vår utforming av distrikts- og regionalpolitikk, skatte- og avgiftspolitik, helsepolitikk og alkoholpolitikk, sysselsettingspolitikk, likestillingspolitikk, landbruks- og fiskeripolitikk, samt vår eiendomspolitikk, ikke skal kunne utfordres av internasjonale handelsregler.

4730 – Avvise internasjonale investeringsavtaler med investor/stat-tvisteløsningsmekanisme.

4731 – Arbeide for endringer i WTO som åpner for lands behov for egen beredskap og
4732 verdiskaping på egne ressurser.

4733 – Fremme demokrati og menneskerettigheter i dialoger om handelsavtaler.

4734 – Etterstrebe større åpenhet i handelsforhandlinger og bidra til at forhandlingsdokumenter i
4735 større grad offentliggjøres for å legge til rette for en offentlig og demokratisk debatt.

4736 – Si «nei» til handelsavtaler som undergraver menneskerettighetene eller Norges evne til å
4737 produsere mat til egen befolkning.

4738 Internasjonal utvikling

4739 FNs bærekraftsmål ligger til grunn for norsk utviklingsinnsats. Utviklingssamarbeid handler
4740 om å bidra til positiv samfunnsutvikling slik at alle land klarer å sikre gode liv til egen
4741 befolkning. Senterpartiet er opptatt av at utviklingsland må ha mulighet til å skape verdier og
4742 arbeidsplasser på egne ressurser og bygge opp egen beredskap og forsyningssikkerhet,
4743 akkurat slik vi ønsker det i Norge.

4744

4745 Det er i norsk interesse å opprettholde vår posisjon som en forutsigbar og pålitelig
4746 samarbeidspartner internasjonalt. Norge har kunnet spille en uavhengig rolle i
4747 stormaktsrivalisering og med økende mistillit mellom land og regioner. Det er viktig for et lite
4748 land å bygge tillit og relasjoner i internasjonalt samarbeid. Det øker norsk sikkerhet.
4749 Investeringer i stabilitet og utvikling i regioner som grenser mot vårt kontinent er også en
4750 investering i egen sikkerhet.

4751

4752 Bistand er fortsatt viktig for mange land, og uten fortsatt høy bistand vil ikke verden lykkes
4753 med å nå bærekraftsmålene. Norge bør fortsatt gå foran i kampen mot fattigdom.

4754 Senterpartiet støtter en politikk som bidrar til utjevning mellom land og i land. Senterpartiet
4755 mener at Norge fortsatt skal ha en ambisiøs politikk for utviklings- og nødhjelp, innrettet for å
4756 møte mottakernes behov.

4757
4758 Behovet for internasjonal finansiering av utvikling og klimaarbeid er langt større enn
4759 tradisjonell bistand monner. Norge bør jobbe for å få nye finansieringskilder på plass, og gå i
4760 bresjen for modeller som kan mobilisere flere private finansieringskilder. Utover
4761 bistandspolitikken skal Norge jobbe for økt nasjonal mobilisering av offentlig finansiering,
4762 blant annet gjennom bedre skattesystemer og internasjonalt skattesamarbeid.

4763
4764 Norsk utviklingshjelp bør være rettet mot områder der Norge kan bidra med særskilt
4765 kompetanse. Områder som jordbruk, havbruk, fiskeri, forvaltning av naturressurser, energi,
4766 omfordeling og skatt, folkehelse, demokrati og likestilling.

4767
4768 Matsikkerhet er en grunnleggende forutsetning for mange av bærekraftsmålene, og økt
4769 matsuverenitet i utviklingsland kan bidra til å stimulere til økonomisk vekst og sosial utvikling.
4770 Norge bør fortsatt prioritere investeringer i primærnæringer og matsystemer i utviklingsland.
4771 Dette gjør landene mer selvforsynte, mindre avhengige av matimport og det fremmer deres
4772 økonomiske utvikling.

4773
4774 Klimaendringer og ekstremvær preger alle land og skaper menneskelig lidelse og
4775 økonomiske utfordringer. Norge skal fortsatt prioritere bekjempelse og tilpasning til
4776 klimaendringer gjennom bistand, teknologioverføring og investeringer.
4777 Stadig mer av internasjonal bistand finansierer globale fellesgoder, på bekostning av
4778 tradisjonell fattigdomsbekjempelse. Senterpartiet mener Norge må bidra til begge, men at
4779 bekjempelse av fattigdom i de fattigste landene i verden ikke må bli skadelidende av at
4780 behovene til fellesinvesteringer på globalt nivå også øker.

4781
4782 **Senterpartiet vil:**

4783 – At Norge skal bevilge minst 1 prosent av BNI til utviklingshjelp innenfor OECDs ODA-
4784 retningslinjer. Dette sikrer at bistanden har som mål å fremme økonomisk utvikling eller
4785 velferd i utviklingsland.

4786 – Videreføre satsinger på matsikkerhet, klimatilpassing, fornybar energi, helse, likestilling og
4787 bekjempelse av ulikhet i norsk bistand.

4788 – Ivareta fleksible humanitære budsjetter, og sikre at man tidligere tenker forebygging og
4789 langsiktighet i håndtering av humanitære kriser.

4790 – Opprettholde andelen av bistanden som går til fattigdomsbekjempelse. Finansiering i
4791 globale fellesgoder bør ikke gå på bekostning av dette.

4792 – Bidra til at mer av norsk bistand går til lokale aktører med legitimitet i lokalsamfunnene de
4793 opererer i, også i humanitære kriser.

4794 – Investere i matsikkerhet, klimatilpassing og konfliktløsning i land i Midtøsten og Afrika for å
4795 forebygge farlige fluktruter og uønsket migrasjon, og på den måten indirekte verne om
4796 asylinstituttet.

4797

4798 EU/EØS

4799 Den politiske og økonomiske integrasjonen i EU undergraver folkestyret og fratår
4800 medlemslandene økonomisk og politisk handlefrihet. Resultatet er større ulikhet og svekket
4801 folkevalgt kontroll. Senterpartiet er sterk motstander av norsk medlemskap i EU.
4802 Medlemskap ville fått store konsekvenser for Norges mulighet til å føre en selvstendig
4803 utenriks-, handels-, landbruks- og fiskeripolitikk, energipolitikk, samt pengepolitikk.

4804
4805 Senterpartiet mener dagens EØS-avtale er for inngripende og begrenser norsk sjølråderett
4806 på mange viktige politikkområder. Senterpartiet mener Norge ikke må avgis suverenitet til EU.
4807 Senterpartiet vil arbeide for en tilknytning til EU som sikrer gode rammevilkår for Norges
4808 handel og samarbeid med EU-landene. Blant annet i form av fortsatt tollfri eksport til EU-
4809 markedet for alle industrivarer. Samtidig må tilknytningen gi større handlefrihet for norske
4810 folkevalgte på områder av stor nasjonal betydning.

4811
4812 Så lenge Norge er en del av EØS vil Senterpartiet utnytte de mulighetene avtalen gir for å
4813 ivareta norske interesser.

4814
4815 **Senterpartiet vil:**

4816 — Være garantist mot norsk EU-medlemskap og gå mot alle forsøk på å fremme en norsk
4817 søknad om EU-medlemskap.

4818 — Erstatte EØS-avtalen med handels- og samarbeidsavtaler med EU, etter reforhandlinger.

4819 — Si nei til nye avtaler med EU som inkluderer giljotinklausul eller gir forrang til EU-retten
4820 eller noen av EUs institusjoner, organer og byråer.

4821 – Bruke reservasjonsretten når direktiver og forordninger utfordrer grunnleggende norske
4822 interesser.

4823 – Utfordre handlingsrommet i EØS-avtalen i større grad enn i dag, blant annet, gjennom
4824 tydeligere posisjoner og tidligere og mer aktiv dialog med EU, Island og Liechtenstein.

4825 – Bruke EØS-komiteen mer aktivt for å løfte politisk utfordrende saker.

4826 – Utfordre rigiditeten i EØS-systemet for å få rom for økt lokal tilpasning av regelverk.

4827 – Tar initiativ til å endre ESAs prioritering av saker, slik at klagesaker prioriteres over saker
4828 ESA tar opp på eget initiativ.

4829 – Avvise å inkludere i EØS-avtalen regelverk som ikke er EØS-relevant eller som er i strid
4830 med Grunnloven.

4831 – Invitere Færøyene, Grønland og Storbritannia til EFTA-medlemskap.

4832 – Endre utredningsinstruksen slik at man synliggjør alternative og bedre løsninger dersom
4833 man ikke var bundet av EØS-forpliktelser.

4834 – Melde Norge ut av Schengen-samarbeidet og gjeninnføre nasjonal grensekontroll.